

บทที่ ๒

ความเป็นมาของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

๒.๑ แนวคิดเรื่องการสวดมนต์ของพระพุทธศาสนาเถรวาท

การสวดมนต์ ถือเป็นเอกลักษณ์และกิจวัตรประจำวันของชาวพุทธที่มีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่นับถือ เพื่อรำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยและท่องบ่นจดจำพระธรรมคำสอนอันเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสวดมนต์จึงกลายเป็นประเพณีทางศาสนาที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวพุทธโดยทั่วไป^๑ มีอานิสงส์ที่ทรงพลานุภาพ ช่วยสร้างจิตให้เกิดกุศล จนก่อให้เกิดความเป็นสุข เป็นการช่วยสร้างพลังอำนาจทางจิตใจ ให้มีสติ สมาธิ ปัญญา และพินิจพิจารณาถึงสิ่งต่างๆอันจะนำไปสู่การคลี่คลายได้ทุกปัญหา สามารถซึมซับเอาหลักคำสอนในบทสวดมนต์ไปปรับใช้และเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดีขึ้น^๒ การสวดมนต์เป็นข้อปฏิบัติของบรรพชิตและคฤหัสถ์ นอกจากเป็นวิธีจดจำพระพุทธรูปโดยมุขปาฐะแล้ว ยังช่วยให้จิตใจของผู้สวดและผู้ที่ศรัทธาที่สวดฟังสงบผ่องใส เป็นอุบายเสริมการเจริญสมาธิภาวนาอีกด้วย การท่องบ่นสาธยายธรรมตามนัยของมุขปาฐะ ก็ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การสวดมนต์อยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น เราจึงจะต้องมาทำความเข้าใจถึงลักษณะของมนต์ และบทสวดมนต์ในทรรศนะของพระพุทธศาสนาให้ละเอียดต่อไป ซึ่งประเด็นที่จะต้องศึกษามีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ บริบทแนวความคิดเรื่องมนต์

ในการศึกษาแนวความคิดเรื่องการสวดมนต์หรือมนต์ในทรรศนะของพระพุทธศาสนานั้นให้เข้าใจได้โดยละเอียดนั้นเราสามารถที่จะพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

^๑คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงธรรม, มนต์พิธีชาวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

^๒อุคคสิปปิ์ ศรีแสงนาม, สวดมนต์ข้ามปี ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

๒.๑.๑.๑ ความหมายของคำว่ามนต์ สำหรับคำว่ามนต์มาจากภาษาบาลีว่ามันตะ และภาษาสันสกฤตว่า มันตระ หมายถึงคำพูดที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องอาศัยการสวดหรือบริกรรมพร่ำ บ่นจึงจะทำให้เกิดอำนาจในการป้องกันเหตุต่าง ๆ ซึ่งมนต์นี้พระพุทธรองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้มิได้ถ้ายังพร่ำบ่นแต่ถ้าไม่ยังพร่ำบ่นแล้วก็จะไม่ศักดิ์สิทธิ์ (เป็นมลทิน) หรือเสื่อมไปได้^๖ หากพิจารณาโดยพิสดารเราจะพบว่าคำว่ามนต์นั้นมีความหมาย ๓ นัยคือ (๑) แปลว่า ปัญญาเป็นที่รู้หรือเป็นเครื่องรู้^๗ (๒) แปลว่า พระเวท เพราะว่าเป็นเครื่องรู้ข้อปฏิบัติใน พระเวททั้ง ๓ เรียกว่า มนต์^๘ (๓) แปลว่า อำนาจ เพราะมนต์นั้นมีอำนาจช่วยให้อะไร ๆ ที่ ตนเองหวังสำเร็จลงได้ หรือหากจะพิจารณาโดยอรรถเราก็คงพบว่า มนต์ นั้นหมายถึง คำพูด อันศักดิ์สิทธิ์ การสวดหรือบทเพลงแห่งการสวดพระเวท หรือรูปแบบการบูชาญูที่เป็นส่วน หนึ่งของพระเวทประเภทบทสวดมนต์หมายถึง คำศักดิ์สิทธิ์ คำสำหรับสวด คำสำหรับเสก เป้า^๙นอกจากนั้น หากมุ่งอธิบายความหมายของศัพท์เฉพาะพระพุทธศาสนาคำว่า มนต์ก็ หมายถึงมนต์ของพระพุทธศาสนาเรียกว่าพุทธมนต์ อันเป็นข้อความหรือวิธีการที่นำไปใช้ ในทางดีงามเกิดความเมตตาไม่ประทุษร้าย เบียดเบียนผู้อื่นให้เป็นไปเพื่อสันติสุข^{๑๐} หรือ หมายถึงระบบความเชื่อที่ว่าด้วยการให้อำนาจลึกลับคลั่งคลั่งให้เกิดความเป็นไปต่าง ๆ แก่ บุคคล โดยองค์ประกอบของมนต์นั้นมีอยู่ ๓ ประการคือ (๑) คาถาอาคม (Spell) คือข้อความ อันศักดิ์สิทธิ์ที่ประพันธ์ขึ้น สำหรับบริกรรมให้เกิดอำนาจ (๒) พิธี (ritual) เช่นการเป่าเสก พรมน้ำมนต์^{๑๑} เงื่อนไขของผู้ปฏิบัติ (Condition of the Performer) การนำไปใช้ผู้จะใช้จะต้อง

^๖ ธนิต อยู่โพธิ์, *อานุภาพพระปริตต์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๘ – ๑๙.

^๗ พระมหาสมปอง ปโมทิต, *คัมภีร์อภิธานวรรณนา*, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๕.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๕.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘), หน้า ๒๑๓.

^{๑๐} พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, *มหัศจรรย์ทางจิต*, (กรุงเทพมหานคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๐๗), หน้า ๖๕.

ปฏิบัติตามข้อห้ามข้ออนุญาตอย่างเคร่งครัดเพื่อจะก่อให้เกิดผล^๔ จากการกล่าวมาทั้งหมดของการอธิบายความหมายของคำว่า มนต์ เราจะพบว่ามีความหมายโดยสรุป ดังนี้

๑. ถ้ามุ่งถึงความหมายโดยทั่ว ๆ ไป มักจะหมายถึงคำวามนต์ในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งก็จะมี ความหมายที่ชัดเจนว่า หมายถึงเวทมนต์คือการสวดอันวอนในศาสนาพราหมณ์ซึ่งหมายถึงคำศักดิ์สิทธิ์ (The holy words) ที่ใช้สวดเพื่อให้เทพเจ้าพอใจและจะได้บันดาลให้เกิดสิ่งต่างๆ ขึ้นตามที่ผู้สวดต้องการ

๒. ถ้ามุ่งถึงความหมายในศาสนาพราหมณ์นั้น คำวามนต์จะมีความหมายที่แคบลง และมักใช้คำที่เน้นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาว่าพระพุทธรูปมนต์ ซึ่งจะหมายถึงถ้อยคำที่เอ่ยถึงพระรัตนตรัยคือพระพุทธพระธรรมและพระสงฆ์เพื่อมุ่งให้เกิดความผาสุก เมตตา และปรารถนาดีต่อกันไม่ใช่ใช้ไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒.๑.๑.๒ ประเภทของคำวามนต์ คำวามนต์แม้เราจะทราบกันแล้วว่าโดยทั่วไปจะนำไปใช้ในลักษณะของการท่องบ่นสาธยายเพื่อก่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทั้งศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ อย่างไรก็ตามจากการกล่าวมาทั้งหมดก็จะพบว่าคำวามนต์นั้นมีลักษณะของบ่อเกิดรวมถึงการนำไปใช้ลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้

ก. เวทมนต์ สำหรับคำว่า เวทมนต์นั้นถือได้ว่าเป็นศัพท์ที่นำมาใช้เพื่อมุ่งหมายถึงการสวดมนต์ หรือมนต์ที่มีมาก่อนสมัยพุทธกาลซึ่งคำว่าเวทมนต์เป็นคำที่ใช้ในศาสนาพราหมณ์ เป็นคำที่พราหมณ์ใช้สำหรับเสกเป่า หรือสวด โดยคัมภีร์ที่ถุญแต่งขึ้นนั้นจะประกอบไปด้วยคัมภีร์ ๖ คัมภีร์มีคัมภีร์ว่าด้วยวิธีการร่ายเวทมนต์เป็นต้น^๕ โดยได้แบ่งคัมภีร์หรือพระเวทย์นั้นออกเป็น ๓ หมวด คือ

(๑) ฤคเวท หมายถึง พระเวทที่รวบรวมบทสรรเสริญเทพเจ้าในจักรวาล

(๒) ยชุรเวท เป็นพระเวทที่ใช้สำหรับสวดในพิธีบูชาอัญญ แบ่งเป็น ๒ สาย คือ ยชุรเวทคำ ยชุรเวทขาว ซึ่งส่วนที่เป็นยชุรเวทคำใช้ในการบูชาอัญญและประกอบพิธี ส่วนยชุรเวทขาวใช้เฉพาะการบูชาอัญญเท่านั้น

^๔อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๓.

^๕พระมหาสมปอง ปมุทิโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, หน้า ๑๖๒ - ๑๖๓.

(๓) สามเวท หมายถึง คัมภีร์ที่ว่าด้วยการขับร้องในพิธีกรรม^{๑๑}

พระเวททั้ง ๓ นี้รวมเรียกว่า ไตรเวท หรือ ไตรเพท ถือว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่สุดของพราหมณ์ ต่อมาไตรเพทนั้นได้แบ่งย่อยออกไปอีก ๑ คัมภีร์ ชื่อว่า อาถรรพเวท จัดได้ว่าเป็นพระเวทที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์โดยส่วนเดียว^{๑๒} ซึ่งเราจะพบว่าบรรดาพราหมณ์ในยุคหลังได้มีการสวดบูชาในคัมภีร์อาถรรพเวท กันอย่างกว้างขวาง และในราวปี พ.ศ. ๑๕๐๐ ศาสนาฮินดูก็ได้แตกแยกออกเป็น อีก ๒ นิกาย คือ (๑) นิกายศักติ และนิกายตันตระ ซึ่งถือว่านิกายทั้ง ๒ นี้ได้พัฒนาออกมาจากกรอบความคิดดั้งเดิมโดยมีวัตถุประสงค์ ก็คือการใช้การสวดมนต์ในเชิงไสยศาสตร์เป็นหลักแต่ก็เป็นเรื่องเน้นไปในทางลามกอนาจาร โดยเฉพาะนิกายศักติที่เน้นการเสพเมถุนกับสตรี การบูชาเจ้าแม่โดยเห็นว่าผู้หญิงคือเครื่องประดับหรือสิ่งที่จะมาเพิ่มพลังให้กับชาย หรือชายหญิงต้องเป็นสิ่งที่คู่กัน สตรีคือสิ่งที่จะมาเสริมอำนาจให้กับสามี เป็นต้น หรือนิกายตันตระที่เน้นการเสพเมถุน น้ำเมา การยั่วยวน และการบริโภคเนื้อ เพื่อให้เข้าสู่จุดหมายสูงสุด พร้อม ๆ กับการสาธยายมนต์ ซึ่งลักษณะของการบูชาของทั้ง ๒ นิกายนี้ได้มีอิทธิพลเป็นอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยทำให้พระพุทธศาสนาเถรวาทต้องปรับปรุงตัวและพัฒนาความรู้ให้เท่ากับฝ่ายฮินดูตันตระ โดยได้พัฒนามาเป็นพุทธตันตระ ซึ่งก็จะเน้นรูปแบบและพิธีกรรมต่าง ๆ คล้ายกับศาสนาฮินดูทั้ง ๒ นิกายนั้นเป็นอย่างมาก^{๑๓}

จะเห็นได้ว่าคำว่าเวทมนต์นั้นจะมีลักษณะของการใช้สวดอ้อนวอนและสวดเพื่อบังคับให้พระเจ้าหรือเทวดาเป็นใจและจะได้บันดาลให้ตนพบกับความสุข ในการสาธยายพระเวทนั้นโดยมากจะกระทำในหมู่พราหมณ์และพระเวทก็จะใช้เพื่อการประกอบพิธีสำคัญ ๆ โดยมีบ่อเกิดมาจากการแต่งของฤๅษีผู้ปฏิบัติตามแนวทางของพระพรหม เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาในลักษณะแต่ละประเภทแล้วก็จะพบว่า แท้จริงแล้วพระเวทนั้นเป็นสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นความจริงตามคำกล่าวของพราหมณ์แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่า วิชาหรือคาถาอาคมเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่การปฏิบัติธรรมเลย

^{๑๑}มนต์ ทองรัช, ๔ ศาสนาสำคัญของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๒), หน้า ๒๗.

^{๑๒}เสฐียร พันธรังษี, ศาสนาเปรียบเทียบ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๕๗.

^{๑๓}อภิรักษ์ โพธิประสิทธิ์ศาสตร์, พระพุทธศาสนาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๕ – ๑๗๘.

ข. พระพุทฺธมณต์ สำหรับคำว่าพระพุทฺธมณต์นั้นหากจะพิจารณาตามความหมาย ก็จะพบว่า หมายถึง มนต์ (คำศักดิ์สิทธิ์ – สรรเสริญพระรัตนตรัย) ของพระพุทธเจ้า หรือของ พระพุทธศาสนา เป็นมนต์แห่งเมตตาและความผาสุก ไม่เบียดเบียนผิดกับเวทมนต์ของ พราหมณ์ซึ่งมุ่งที่จะเบียดเบียนผู้อื่นมีการเสกหนังสือเข้าท่อง เป็นต้น ซึ่งจัดว่าเป็นเครื่องวิชาที่ พระพุทธองค์ตรัสห้ามมิให้ภิกษุ – ภิกษุณี สอนศิรัจฉานวิชา^{๓๓} เพราะวิชาหรือมนต์ดังกล่าวไม่ เอื้อต่อหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงได้ทรงห้าม

ในด้านความหมายพระพุทฺธมณต์เมื่อว่ากันตามตัวอักษรก็หมายถึงพระพุทธพจน์ คือคำสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เมื่อนำมาใช้สวดก็เพื่อที่จะให้ตนมี สติปัญญา แล้วสามารถนำเอาคำสอนที่ปรากฏในบทสวดดังกล่าวมาปฏิบัติเพื่อมุ่งหวังผลอัน สูงสุดคือการดับทุกข์ของตนเองและสังคม ซึ่งการสาธยายดังกล่าว เรียกว่า พุทฺธมณต์ ซึ่งแม้ พระพุทธองค์ผู้ซึ่งปฏิบัติตามความเชื่อของมนุษย์ไม่ให้เชื่อเรื่องผีสาแหรกเทวดาให้เชื่อเรื่องธรรม และผลของกรรมก็ยังทรงนำเอามนต์(พุทฺธมณต์) มาใช้เพื่อการแก้ไขทุกข์ให้กับบรรดาเหล่า สาวกอยู่^{๓๔}ซึ่งพุทฺธมณต์นี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรืออนุภาพแก่ผู้นำไปใช้ ซึ่ง พุทฺธมณต์นี้ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรืออนุภาพแก่ผู้นำไปใช้ อนึ่ง พุทฺธมณต์นั้น ยังหมายถึงลักษณะของหลักการคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สาวกได้นำไปกล่าวเพื่อยืนยัน หรือโต้ตอบกับลัทธิอื่น ๆ ดังปรากฏในสมันตปสาทิกา ว่า มีมาณพคนหนึ่งได้อวดอ้างตนเอง ว่าเป็นผู้เรียนจบไตรเพท เมื่อเจอใครก็จะถามถึงมนต์เพื่อจะข่ม ต่อมาได้มาถามพระสีกคว เถระ พระเถระจึงนำเอาพุทฺธมณต์บทหนึ่งมากล่าวว่า จิตของผู้ใดกำลังเกิดไม่ใช่กำลังดับ จิต ของผู้นั้นก็จักดับ ไม่ใช่จักเกิดใช่ไหมก็หรือว่าจิตของผู้ใดจักดับไม่ใช่จักเกิด จิตของผู้นั้นก็ กำลังเกิดไม่ใช่จักดับใช่ไหม^{๓๕}ทำให้มาณพคนนั้นประหลาดใจและถามว่าเป็นมนต์อะไรพระ เถระ จึงตอบว่ามนต์นี้ชื่อว่าพุทฺธมณต์ทำให้มาณพนั้นเกิดความเลื่อมใสจึงขอเรียนมนต์ใน สำนักพระเถระและที่สุดก็ได้บวชในพระพุทธศาสนา

^{๓๓}วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๑๐๑๕/๑๒๖. วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๑๕/๒๖๓. วิ.จ. (บาลี) ๗/๒๘๗ - ๒๘๘/ ๔๗. วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๘๗ - ๒๘๘/๗๒ - ๗๓.

^{๓๔}พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, มนต์คาถาและการทำจิตให้สงบ, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ นางทองใบ นิรมล ๕ มีนาคม ๒๕๑๒, (กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๒๗.

^{๓๕}วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๑๕/๒๖๓.

จากการกล่าวมาทั้งหมดเราจะพบว่า คำว่า พระพุทธรูป หมายถึง พระพุทธรูป ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ถือว่าเป็นรูปแบบหรือวิธีการที่จะทำให้ผู้ศึกษาเกิดปัญญา เรียกว่าสุตมยปัญญา(ปัญญาเกิดจากการฟัง) พระพุทธรูปจึงมีลักษณะดังกล่าวที่ผู้นำไปท่อง บ่นหรือสาธยายแล้วย่อมจะเข้าใจถึงเนื้อหาคำสอนที่ซ่อนอยู่ในพุทธรูปเหล่านั้นและยังสามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์คือการน้อมนำไปสู่เป้าหมายคือที่สุดแห่งทุกข์ได้ ซึ่งจากการพิจารณาเนื้อหาของความหมายดังกล่าวคำว่าพุทธรูปจึงหมายถึงพระธรรมคำสอน, หลักธรรม, สาระหรือแก่น หรือหลักของพระพุทธศาสนาไม่ใช่แนวทางในการนำไปใช้เพื่อ ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่น แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันก็มักจะมีการนำคำว่าพุทธรูปมาใช้ในความหมายของคำว่า “มนต์” หรือ “คาถา” เพราะมีความเชื่อว่าพุทธรูปเป็นสิ่งที่จะต้านทาน กับอุปัทวันตรายได้ ดังนั้น ปัจจุบันประชาชนโดยมากจึงมุ่งที่จะใช้พุทธรูปในความหมาย และวัตถุประสงคดังกล่าว

ก. พระปริตร สำหรับคำว่าพระปริตรนั้น อ.ธนิต อยู่โพธิ์ ได้ให้คำอธิบายว่ามี ลักษณะที่คล้าย ๆ กับเวทมนต์แต่ในภาษาของชาวพุทธมักไม่ใช่คำดังกล่าวเพราะเป็นคำที่ไม่ เหมาะแก่จะใช้คำว่าปริตรแทนโดยคำว่าพระปริตรนั้นแปลว่า ความต้านทาน,เครื่องป้องกัน^{๖๖} ซึ่งความต้านทานหรือป้องกันนี้ หมายถึงป้องกันอุปัทวันตรายทั้งหลายมีเหตุอันเกิดจากกรรม (เล็กน้อย) หรือเหตุอันเกิดจากอมนุษย์หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งความหมายของคำ ว่าปริตรนั้นได้มีผู้ให้ทรรศนะไว้ว่าที่เรียกว่าปริตตะ เพราะมีวิเคราะหว่าสิ่งที่ป้องกัน รักษาความกลัวอันตรายและอุปสรรคของสัตว์ทั้งหลายโดยรอบ เพราะความมีเดชานุภาพ มาก^{๖๗}จากความหมายทั้งหมดที่กล่าวมาเราจะพบว่าคำว่าปริตรหมายถึงบทสวดมนต์ที่ (๑) มี อำนาจหรืออานุภาพในการต้านทานอุปัทวันตรายต่าง ๆ ได้ (๒) สามารถยังหรือก่อให้เกิด ความสำเร็จอันเป็นมงคลหรือความผาสุกได้(๓) มีลักษณะของความเป็นเวทมนต์คล้าย ๆ บท สวดมนต์ของพราหมณ์แต่จะไม่มีเหตุอันมุ่งหมายให้ร้ายผู้อื่นเพราะพระปริตรธรรมของ

^{๖๖}ธนิต อยู่โพธิ์, **อานุภาพพระปริตร**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

^{๖๗}พระอัครวงศาจารย์, **สัททนิติปกรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิพล, ๒๕๓๗), หน้า ๓๐๑.

พระพุทธศาสนานั้นเป็นพุทธวจนะอันอุดมไปด้วยสัจจะและความเมตตา^{๑๘}ที่จะทำให้อุบัติวันตราต่าง ๆ พ่ายแพ้ไปได้

จะเห็นได้ว่าพระปริตรนั้นมีบ่อเกิดมาตั้งแต่ก่อนครั้งพุทธกาล แต่พระปริตรดังกล่าวไม่ใช่พระปริตรของพระพุทธศาสนา แต่เป็นปริตรโบราณซึ่งอาจจะเป็นของศาสนาพราหมณ์ก็ได้ โดยปรากฏในชาดกต่าง ๆ ว่า มีการทำน้ำพระปริตร ทราษพระปริตร (ปริตตवालุกา) และด้ายพระปริตร (ปริตตสุตต) ในเคลปิตตชาดก^{๑๙}และมีผู้สันนิษฐานว่าพระพุทธศาสนานำเอาวิธีสวดบูชาัญของพราหมณ์ในคัมภีร์ยชุรเวทมาดัดแปลงและเปลี่ยนมาเป็นคำว่า ปริตตะแทน ดังปรากฏในการที่ทรงอนุญาตให้ผู้ที่ยื่นปริตรเพื่อคุ้มครองตนเองนั้นไม่อาบัติ^{๒๐} ดังนั้น คำว่าปริตรจึงน่าจะมีอยู่ก่อนและคงเป็นธรรมเนียมของชาวอินเดียสมัยก่อน แต่ถึงอย่างนั้นผู้วิจัยเองก็ไม่เห็นด้วย กับทฤษฎะดังกล่าวความจริงแล้วน่าจะเป็นสิ่งที่ชาวอินเดียสวดหรือใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองตนมาก่อนโดยมีจำต้องเป็นเวทมนต์ตามคัมภีร์ของพราหมณ์ก็ได้ ซึ่งพระปริตรนี้แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะล่วงมาถึงประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ แล้วก็ยังปรากฏมีผู้กล่าวถึงอยู่ เช่นในมิลินทปัญหา ได้กล่าวถึงปริตรไว้ถึง ๕ ปริตร มี จันทรปริตร โมรปริตร รัชคปริตร อาณานาฎิยปริตร และอังคุลิมาลปริตร^{๒๑} ดังนั้น จึงจะเห็นได้ว่าคำว่าปริตตะนั้นเป็นสิ่งที่ยังคงมีอยู่ในความเชื่อดั้งเดิมพื้นฐานของชาวอินเดียอยู่ตลอดเวลาโดยไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่มาจากอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ก็ได้

อย่างไรก็ตาม เราจะพบว่าอิทธิพลของพระปริตรธรรม หรือการสวดมนต์เพื่อคุ้มครองชีวิตของมนุษย์นั้นมิได้เจริญแพร่หลายเฉพาะในอินเดียเท่านั้น เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปยังดินแดนต่าง ๆ ความนิยมในเรื่องปริตรก็แพร่ไปตามด้วย ดังเช่น ในประเทศศรีลังกา สมัยที่พระพุทธโฆสาจารย์ได้เข้าไปแปลอรรถกถาที่ศรีลังกาในสมัยพระเจ้ามหายาสะระหว่างปี พ.ศ. ๕๕๓ – ๕๖๕ โดยได้แต่งอรรถกถาอธิบายเรื่องพระปริตรธรรมเอาไว้จึงเห็นได้ว่าก่อนหน้าที่พระพุทธโฆสาจารย์จะเข้ามาลังกานั้นความเชื่อในเรื่องปริตรธรรมก็ยังมี

^{๑๘} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุภาพพระปริตต์, หน้า ๒๒.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๒๐} วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๑๐๑๕/๑๒๖. วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๑๕/๒๖๓.

^{๒๑} มิลินท (บาลี) ๑๖๓. ปราณี สำเร็จราชย์(ผู้รวบรวม), มิลินทปัญหา เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๘ – ๒๐๑.

ปรากฏอยู่แล้ว เพียงแต่ท่านได้อธิบายเพิ่มเติมไว้เท่านั้น^{๒๒} นอกจากนั้นยังมีอีกหลายตำนานที่แสดงให้เห็นว่าชาวลังกาได้นำเอาพระปริตรมาแก้ไขปัญหายุ่งยากต่าง ๆ ตามนัยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเรื่อยมา ซึ่งมีผู้ให้ข้อสันนิษฐานว่า ความนิยมในการคัดลอกเอาพระสูตรสำคัญ ๆ จากพระไตรปิฎกมาพัฒนาหรือนำมาเพื่อใช้เป็นพระปริตรด้วยเข้าใจว่า พระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้นั้นสามารถจะนำมาเป็นมนต์หรือเครื่องต้านทานตามนัยของคำว่าปริตรได้^{๒๓}

นอกจากนั้นยังมีทฤษฎะที่เพิ่มเติมจากข้อเสนอแนะดังกล่าวว่า การที่พระปริตรได้รับความนิยมและมีการสวดอย่างแพร่หลายในลังกา หรือลังกาได้นำเอาความคิดเกี่ยวกับพระปริตรมาใช้ก็เพราะมีสาเหตุมาจากการที่ชาวลังกา (คนเมือง) ได้อาศัยอยู่ร่วมเกาะเดียวกันกับกลุ่มชาวทมิฬ ซึ่งคนทั้ง ๒ เชื้อชาตินี้ไม่ถูกกันและจะทำการก่อสงครามกันอยู่เป็นประจำ ดังนั้น ชาวลังกาจึงได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์เข้ามาสวดพระปริตรเพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวให้คลี่คลายไป หรือเพื่อจะช่วยให้จิตใจมีความมั่นคงได้^{๒๔} ซึ่งทฤษฎะเช่นนี้พยายามชี้ให้เห็นว่าเนื่องจากสภาพสังคมการเมืองของศรีลังกานั้นมีความไม่มั่นคง ดังนั้นประชาชนจึงต้องพึ่งพระสงฆ์และอ้างอิงเอาพระสูตรต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก นั้นมาเป็นเครื่องต้านทานเพื่อให้ตนเองได้รับความมั่นใจหรืออันจะสามารถเข้าไปแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้นได้

ส่วนในประเทศไทยได้รับอิทธิพลของการสวดพระปริตรนี้จากลังกาครั้งกรุงสุโขทัยครั้งรับเอาพระพุทธศาสนานิกายหินยานแบบลังกาวงศ์เข้ามาเพราะพิธีกรรมหรือความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาย่อมเป็นของกลุ่มกัน ดังนั้น ชาวสุโขทัยน่าจะได้รับอิทธิพลหรือความเชื่อเกี่ยวกับการสวดพระปริตรแบบลังกาก่อนที่จะแพร่หลายในยุคอื่น ๆ มา

สำหรับอานุภาพของพระปริตรนั้นก็เป็นอย่างที่เรารู้จักกันว่ามีอานุภาพสำหรับป้องกันคุ้มครองชีวิตของตนเองและผู้อื่น โดยทั่วไปดังปรากฏในชาดกต่าง ๆ เช่น ป้องกันภัยอันตรายให้กับตนเอง และในบางคราวพระพุทธองค์เองก็ทรงให้ภิกษุบางรูปใช้พระปริตรเพื่อการเยียวยาบรรเทาความทุกข์ของผู้อื่นด้วย เช่นกรณีของพระองค์อุลุมมาลที่ได้อวยพรให้สตรีใน

^{๒๒} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุภาพพระปริตต์, หน้า ๖ - ๘.

^{๒๓} วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๓๒/๑๔๖. วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๕.

^{๒๔} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุภาพพระปริตต์, หน้า ๖ - ๘.

การคลอดบุตร เป็นต้น^{๒๕} หรือแม้แต่กรณีการใช้พระปริตรเพื่อให้โรคร้ายต่าง ๆ ได้สงบลงไป เช่นกรณีของโพชนกปริตร^{๒๖} ซึ่งถือว่าการใช้ธรรมโอสถประเภทหนึ่งในการเยียวยา แก้ไขปัญหาความทุกข์อันจัดได้ว่าเป็นอานุภาพของพระปริตรอย่างหนึ่งได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงอานุภาพของพระปริตรหรือบทสวดมนต์อันเป็น หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือพระพุทธพจน์ที่มีการนำมาเปลี่ยนเป็นปริตรธรรมใน ภายหลังแล้วก็จะพบว่ามียานุภาพ ดังปรากฏในมิลินทปัญหาว่าคนที่สวดบริกรรมพระปริตร นั้น จู๋ที่มุงจะกัดก็ไม่กัด ปากที่อ้าไว้ก็หุบ แม้โจรที่ขกก่อนดินจะทุ้มใส่ก็ไม่ทุ้ม กลับโยนทิ้ง ก่อนหินก้อนดินแล้วเปลี่ยนใจมารัก ช้างที่ดุร้ายครั้งวิ่งมาถึงก็หมอบสงบอยู่ใกล้ ๆ แม้กองไฟ มหิมาที่ลุกโชติช่วง ครั้นไหม้ลามเข้ามาใกล้ก็ดับ ยาพิษแม้แรงที่กินเข้าไปก็กลายเป็นยาถอน พิษ หรือซาบซ่านเป็นอาหารที่บำรุงร่างกาย ฆาตกรที่มุ่งมาดจะฆ่า ครั้นเข้ามาใกล้ก็ภักดียอม ตัวเป็นทาส แม้แต่บ่วงดักสัตว์ที่เขาดักไว้ พอเหยียบลงไปก็ไม่รู้ตรึงเท้า^{๒๗}

จะเห็นได้ว่าอานุภาพที่ปรากฏในคำอธิบายข้างต้นนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ ป้องกันหรือมีส่วนทำให้สิ่งที่เลวร้ายเกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดให้คลี่คลายไปในทางที่ดี เพราะอานุภาพของการเจริญหรือสวดปริตรนั้นอย่างไรก็ตามเมื่อว่ากันโดยสรุปก็จะพบว่า พระปริตรนี้จะมีอานุภาพตามที่ปรากฏในบทอาารธนาให้พระสงฆ์แสดงสวดพระปริตรอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. สามารถป้องกันหรือต้านทานภัยวิบัติทั้งปวงให้หายไป เช่น ภัยจากธรรมชาติ ภัยจากโจร ภัยจากพระราชา ภัยจากอมนุษย์

๒. สามารถยังความสำเร็จของสมบัติทั้งหลายให้เกิดขึ้นได้ เช่น ความมียศ มีลาภ หรือความสวัสดิต่าง ๆ

๓. สามารถกำจัดทุกข์ภัยทั้งปวงได้^{๒๘} ซึ่งอานุภาพทั้ง ๓ ประการนี้ถือได้ว่าเป็น สิ่งที่พึงหวังหรือจะพึงเกิดขึ้นเมื่อมีการกล่าวหรือสวดพระปริตรอันเป็นมงคลของ

^{๒๕} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๔๗ - ๓๔๘/๓๓๐ - ๓๓๘. ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๗ - ๓๔๘/๔๒๑ - ๔๓๐.

^{๒๖} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุภาพพระปริตร, หน้า ๔.

^{๒๗} ปุ๋ย แสงฉาย(แปล), มิลินทปัญหาพร้อมด้วยอรรถกถาฎีกา, (กรุงเทพมหานคร : ศ.ธรรมกถึก, ๒๕๓๐), หน้า ๒๑๖ - ๒๑๗.

^{๒๘} พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), อานุภาพพระปริตร, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

พระพุทธศาสนา ซึ่งหากผู้สวดสามารถที่จะบริกรรมหรือพร่ำบ่นให้ขึ้นใจเป็นปัจจุบันหรือกระทำบ่อย ๆ ผลที่พึงหวังดังกล่าวก็น่าจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

จากการกล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับเวทมนต์พุทธมนต์และพระปริตรนั้นเราจะพบว่า ทั้ง ๓ มนต์นั้นมีความเกี่ยวเนื่องกันหรือมีพัฒนาการที่เกิดขึ้นภายใต้วัฒนธรรมเดียวกันคือ วัฒนธรรมอินเดียโดยที่เวทมนต์นั้นจัดได้ว่าเป็นวิธีเริ่มต้นของการสวดหรืออ้อนวอนเพื่อที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จทั้งในแง่ของผลสำเร็จที่มาจากพระเจ้าหรือผลสำเร็จที่มาจากอำนาจของมนต์เหล่านั้น^{๒๙} ซึ่งเวทมนต์ถือเป็นวิธีการที่เป็นต้นแบบของมนต์อื่น ๆ ในอันที่จะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าสิ่งที่ทำให้เวทมนต์มีความศักดิ์สิทธิ์นั้นจะต้องมีวิธีการดังนี้

๑. ผู้สวดจะต้องตั้งจิตให้เป็นสมาธิ โดยเชื่อว่าจิตที่เป็นสมาธิจะมีพลัง ในการแผ่ไปให้ถึงหรือจะเป็นเดชอำนาจที่จะแผ่ไปยังผู้อื่น ๆ หรือกำกับให้การสวดมนต์นั้นศักดิ์สิทธิ์

๒. ต้องมีความเชื่อต่อครูอาจารย์ เทพเจ้าผู้สั่งสอนอย่างเคร่งครัด

๓. การสวดจะต้องมีการบริกรรมเพื่อให้เกิดลมหายใจในหรือปราณวายุให้เป็นเสียงสั้นสะท้อนให้สะท้อนออกมาจากภายในแล้วแผ่ไปกระทบกับอากาศข้างนอกเป็นการใช้กฎของความกระเทือนทางคลื่นเสียง โดยเฉพาะถ้าเป็นเสียงที่มีอานุภาพก็ย่อมจะแผ่ไปได้ไกล

๔. ผู้สวดจะต้องมีความบริสุทธิ์ทั้งทางกาย จิต (ยกเว้นเวทมนต์ดำที่ผู้สวดนั้นจะต้องฝึกฝนแต่เรื่องที่เลวร้าย) การสวดมนต์หรือการรำพระเวทย์จึงจะสัมฤทธิ์ผล^{๓๐}

ซึ่งหลักการดังกล่าวถือว่าเป็นหลักการโดยทั่วไปของเวทมนต์และโดยมาก เวทมนต์นี้จะใช้วิธีรำคือการสวดทำนองเพื่อเป็นการเอาใจเทพเจ้า หรือครูของตนให้มาชุมนุมและจะได้ให้พลังกับตนเองในการกระทำการต่าง ๆ ที่มุ่งหวังไว้ให้สำเร็จ และแนวทางของการรำเวทมนต์เช่นนี้เองที่ถือได้ว่าเป็นหลักการพื้นฐานที่พัฒนามาเป็นพระปริตรอันเป็นการบริกรรมคาถาของคนอินเดียโบราณซึ่งมีปรากฏอยู่ในชาดกต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาโดยพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุสวดสาธยายพระปริตรได้แต่กลับไม่อนุญาตให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับเวทมนต์ เพราะถือว่าเวทมนต์นั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีสาระและไม่อาจจะนำไปสู่ทางหลุดพ้นได้^{๓๑}

^{๒๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗๒ – ๔๗๕.

^{๓๐} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุภาพพระปริตร, หน้า ๑๕ – ๒๐.

^{๓๑} ที.ที. (บาลี) ๕/๕๒๖/๒๓๕ - ๒๓๖. ที.ที. (บาลี) ๕/๕๒๖/๒๓๓.

การที่ทรงห้ามและอนุญาตดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพระปริตรน่าจะไม่มีนัยที่โน้มเอียงไปทางพราหมณ์เท่าใดนัก แต่อาจเป็นบทปริกรรมเพื่อความเป็นสิริมงคลธรรมดาแต่ก็อิงอาศัยหลักการทำให้เป็นสมาธิและตั้งสัจจาพร้อมกันแผ่เมตตาเป็นหลักซึ่งการบริกรรมอาจอิงอาศัยวิธีการของเวทมนต์แต่สาระอาจไม่ใช่คือสารถนั้นเน้นเมตตากับสัจจะเป็นหลักโดยไม่เน้นการสาปแช่งเหมือนเวทมนต์บางบท ดังนั้น พระปริตรจึงอาจเป็นพัฒนาการหนึ่งของรูปแบบการสวดมนต์ของกลุ่มแนวคิดที่ไม่ติดกับพระเวทย์ของศาสนาพราหมณ์ และในภายหลังพระพุทธองค์ก็ได้ปรับปรุงหรืออนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์เรียนหรือพร่ำบ่นสาธยายพระปริตรได้โดยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ขัดแย้งต่อหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนานั้นเอง และในที่สุดจากพระปริตรก็พัฒนามาเป็นพระพุทธรูปหรือในบางครั้งพระปริตรกับพระพุทธรูปก็มีความหมายเป็นสิ่งเดียวกันเนื่องจากพระปริตรในยุคหลังได้มีการนำเอาพระพุทธรูปคือคำสั่งสอนเทศนาของพระพุทธองค์นั่นเองมาเป็นพระปริตร เช่น โพชฌงค์สูตร ก็เปลี่ยนมาเป็นโพชฌงค์ปริตร อาถรรพณียสูตร ก็เปลี่ยนมาเป็น อาถรรพณียปริตร ดังนั้น พัฒนาการของคำวามนต์ในความหมายของคำในรูปแบบต่างๆ จึงมีความเชื่อมโยงกันแม้จะไม่ตรงกันเสียเลยทีเดียวแต่ก็อาจที่จะเป็นบาทฐานในการพัฒนารูปแบบในภายหลังได้เช่น การที่พุทธศาสนาได้นำหลักการของพระเวทย์คือการตั้งจิต การบริกรรมการเปล่งเสียงเป็นต้นมาประยุกต์ใช้เมื่อมีการสวดพระปริตรทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของการสาธยายตามอนุภาพหรือวัตถุประสงค์ของการสวดมนต์นั่นเอง

๒.๑.๒ ประวัติการสวดมนต์

การสวดมนต์ให้พระเจ้าเป็นการสร้างมนต์ชีวิตไว้ประจำตัว เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ประมาทและสร้างพลังจิต ยิ่งความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับตนเอง ในการดำรงชีวิตประจำวันให้มีสติระลึกรู้อยู่เสมอ ในการที่จะประพฤติชอบในกรอบของศีลธรรม อันเป็นการนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเอง เป็นชีวิตที่มั่นคง และจักส่งผลให้เกิดความมั่นคงต่อประเทศชาติด้วย^{๓๒} การสวดมนต์เป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนมานานแล้ว ทั้งสวดด้วยตนเองและฟังพระสวด การสวดด้วยตนเอง ได้กล่าวแล้วว่า เป็นกิจวัตรสำหรับตน ซึ่งจะต้อง

^{๓๒} ธนิต อยู่โพธิ์, อนุภาพพระปริตร, หน้า ๑๕-๑๖.

ทำเสมอ ๆ เพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลแก่ตน และเป็นเครื่องปลอบใจให้สงบไม่ฟุ้งซ่าน โดยนึกถึงคุณพระเป็นอารมณ เพื่อหวังเหนี่ยวนำใจให้แช่มชื่น อยู่ในพระคุณของท่าน

การสวดมนต์ ได้มีเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ มีบัญญัติในพระวินัยของนางภิกษุณีก็มี เช่น ห้ามนางภิกษุณี และทรงห้ามพระภิกษุเรียนเครื่องวิชา แต่ให้เรียนปริตรป้องกันเหตุเภทภัยต่างๆ เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น พระสงฆ์ก็ใช้สวดสาธยายพระพุทธวจนะนั้นตามสมควรแก่เหตุการณ์ ดังมีเรื่องเล่าว่า เมื่อคราวเมืองเวสาลี เกิดโรคระบาดทำให้คนและสัตว์ตายเป็นอันมาก พระอานนท์ ได้ไปยังที่นั่นแล้วสวดรัตนสูตรโรคนั้นระงับไป เมื่อสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงประหาร โปรคให้พระจุนทเถระสวดโพชฌงค์สูตรถวาย ครั้งหนึ่งพวกภิกษุไปบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ป่า ถูกพวกอมนุษย์รบกวนกลับมาเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์โปรดให้สวดกรณียเมตตสูตร แล้วอยู่ต่อไป ภัยเหล่านั้นก็ไม่มี หรือเมื่อพระโมคคัลลานะและพระมหากัสสปะเป็นไข้หนัก พระพุทธเจ้าได้สวดโพชฌงค์สูตร ให้สดับแล้วหายจากโรคภัยไข้เจ็บ

การสวดมนต์หรือเจริญพุทธมนต์ เป็นพิธีกรรมที่พระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติเป็นกิจวัตรมาแต่ครั้งพุทธกาล แต่ในประเทศไทยนั้นพุทธศาสนิกชนไทยมีศรัทธาเชื่อมั่นในพิธีนี้มาก เพราะถือว่าทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตและครอบครัว ถ้าพูดถึงความเป็นมาของการสวดมนต์แล้วมีตำนานกล่าวขานไว้หลายตำนาน และได้แบ่งการสวดมนต์ของพระภิกษุสงฆ์ไว้ ๒ แบบ^{๓๓} คือ

๑. สวดเพื่อรักษาสิบทอดพระศาสนา พระอรหันตสาวก เช่น พระมหากัสสปเถระ พระอุบาลีเถระ และพระอานนท์เถระ สามารถสวดสาธยาย พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ทั้ง ๘๔,๐๐๐พระธรรมขันธ์ เมื่อปฐมสังคายนาและสามารถจำสิบทอดกันมาเรียกว่า “มุขปาฐะ” นับว่าในยุคพระอริยสงฆ์มีความทรงจำเป็นเลิศและสืบเนื่องกันมานับพันๆปี

๒. สวดสาธยายเพื่อคุ้มครองป้องกันรักษาภยันตราย เรียกว่าการ “สวดพระปริตร” ในยุคสมมติสงฆ์ต่อมานั้นการสวดมนต์ย่อลงมาให้สั้นเพื่อให้เหมาะสมกับเวลาและสิบทอดกันมาแต่ละสำนักก็มีบทสวดมนต์เป็นของตนเอง ยังมีการสวดมนต์แบบนิกายต่างๆก็ยังมีมาก

^{๓๓} ธีรวัฒน์, ชินบัญชร สวดมนต์อย่างไรให้ใจเป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุดจิตส์จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๘-๒๙.

ผสมผสานกับศาสนาต่างๆ โดยเฉพาะศาสนาฮินดูก็มีอิทธิพลต่อการแข่งขัน เพื่อแย่งศาสนิกชน จึงไม่เป็นเอกภาพ ต่อมาคณะสงฆ์ในประเทศศรีลังกา เห็นว่าพระปริตรนั้นยังมีประโยชน์ต่อจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่จึงได้จัดให้เป็นหมวดหมู่ขึ้นมาให้ใกล้เคียงกับสมัยพุทธกาลมากที่สุด โดยเลือกเอาพระสูตรต่างๆ และพระคาถาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยอันมีตำนานอ้างว่า เกิดขึ้นด้วยเหตุการณ์ต่าง ๆ นำมาเป็นบทสวดมนต์ เช่น รัตนสูตร โมรสูตร เป็นต้น

จนมาถึงพ.ศ. ๕๐๐ พระเถระทั้งหลาย มีพระเรวัตเถระเป็นประธานช่วยกันสำรวจพระปริตรต่างๆ และได้เรียบเรียงไว้เป็นคัมภีร์ เรียกว่า “ภาณวาร” สันนิษฐานว่าเป็นตำราสำหรับพระสงฆ์ท่องจำและสวดพระปริตรให้เป็นแบบแผนอันเดียวกัน เมื่อเกิดคัมภีร์ภาณวารอันรวบรวมพระพุทฺธมนต์ทุกอย่างอยู่ในนั้นก็เป็นธรรมดาที่คนทั้งหลายจะปรารภนาให้พระสงฆ์สวดพระพุทฺธมนต์ตลอดทั้งคัมภีร์ภาณวารในเมื่อทำพิธีสำคัญ แต่คัมภีร์ภาณวารยืดยาวมีพระปริตรต่างๆ ๒๒ เรื่อง จัดได้เป็น ๔ ภาค กว่าจะสวดตลอดเป็นเวลานานกว่าครึ่งวัน จึงต้องคิดหาวิธีสวดภาณวารขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือ คิดนิมนต์คณะสงฆ์ให้ผลัดกันสวดคราวละ ๔ รูปและบางทีจะมีพระเถระผู้เชี่ยวชาญนั่งกำกับตรวจทานด้วยอีกรูปหนึ่ง (เหมือนอย่างภาณวารที่ไทยเราใช้เป็นแบบอยู่ทุกวันนี้) มีหลักฐานว่า ชาวลังกานับถือคัมภีร์ภาณวารมาก จึงมีพระมหาเถระองค์หนึ่งนามว่า พระอโนมทัสสี แต่งอัฐกถาอธิบายคุณภาณวารขึ้นอีกคัมภีร์หนึ่งให้ชื่อว่า สารัตถสมุจจัย เป็นคัมภีร์จำนวนหนังสือถึง ๓๓ ผูก ใบลาน (แปลเป็นภาษาไทยเมื่อรัชกาลที่ ๓ และหอพระสมุดได้จัดพิมพ์แล้ว) ก็ในพงศาวดารลังกาว่ามีพระอโนมทัสสีเป็นพระเถระสำคัญองค์หนึ่งอยู่ในรัชกาลพระเจ้าบัพทิตปรมพาหุ ซึ่งเสวยราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๕ ถ้าเป็นองค์เดียวกันก็เป็นหลักฐานอีกอย่างหนึ่งว่า คัมภีร์ภาณวาร เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อน พ.ศ. ๑๘๐๕ บางทีก่อนนั้นหลายร้อยปี^{๓๔}

เจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ปริตร” ปริตรหรือปริตต์ที่พระสงฆ์ไทยเราใช้สวดกันอยู่ ปัจจุบันคำว่า ปริตร หรือ “ปริตต” แปลว่า คຸ້ມครอง, ป้องกัน, รักษา หรือเครื่องคຸ້ມครองป้องกัน ในประวัติความเป็นมาก็ได้กล่าวแล้วในเรื่องภาณวารและสารัตถสมุจจัย ซึ่งกลายมาเป็นคัมภีร์อีกคัมภีร์หนึ่งเรียกว่า “ราชปริตร” สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นเพราะพระราชประสงค์ของพระเจ้าแผ่นดินในลังกาทวีป ด้วยการสวดแบบเดิมนั้นกินเวลามากจึงหาวิธีที่จะให้สั้นลง ซึ่งบางทีงานหลวงหรืองานพระราชพิธีนั้นต้องการให้มีการสวด

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

มนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พระนครและบ้านเมือง ดังนั้นพระสงฆ์จึงเลือกพระปริตรต่างๆ ที่มีในภณวารเป็นหลัก และเพิ่มคาถาที่นิยมเห็นว่า นิยมกันมากมายมาสวดกันกลายมาเป็นราชปริตร ดังกล่าว เพื่อใช้ในงานหลวง เรื่องราชปริตรเป็นที่นิยมกันแพร่หลายไปทั่วถึงแก่ราษฎรทุกหมู่เหล่าต่างก็พากันใช้ตามแบบอย่างพิธีหลวงสืบมา จนกลายมาเป็น ๒ ดำนาน คือ “จุลปริตร” (เจ็ดดำนาน) และ “มหาปริตร” (สิบสองดำนาน) มีข้อสันนิษฐานว่าในครั้งโบราณมานิยมสวดเจ็ดดำนานมากกว่า สิบสองดำนานนั้นมักจะสวดกันในงานใหญ่ๆหรืองานหลวง ดังนั้นจึงได้แบ่งเป็นหมวดหมู่ดังนี้

เจ็ดดำนาน (จุลปริตร) มีดังนี้

๑. มงคลสูตร
๒. รัตนปริตร
๓. กรณียเมตตสูตรหรือปริตร
๔. ขันธปริตร
๕. โมรปริตร
๖. ธชัคคปริตร
๗. อาณานาฎิยปริตร

สิบสองดำนาน (มหาปริตร) มีดังนี้

๑. มงคลสูตร
๒. รัตนปริตร
๓. กรณียเมตตสูตรหรือปริตร
๔. ขันธปริตร
๕. โมรปริตร
๖. วัฏฏกปริตร
๗. ธชัคคปริตร (บางครั้งใช้องค์คุลีมาลปริตรแทน)
๘. อาณานาฎิยปริตร
๙. องค์คุลีมาลปริตร
๑๐. โพชฌังคปริตร
๑๑. อภัยปริตร

๑๒.ชยปริตร^{๓๕}

การสวดมนต์ คือการกล่าวคำศักดิ์สิทธิ์ อันมีฤทธิ์มีอำนาจเหนือชีวิตจิตใจ ได้แก่ การสรร เสริญ พระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ และมนต์ของพระพุทธเจ้าซึ่งเรียกว่า “พระพุทธรมณต์” แต่พระพุทธรมณต์เป็นคำศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่ง ผู้นับถือพระพุทธศาสนาย่อมนับถือพระพุทธรมณต์เสมอด้วยชีวิตจิตใจ ถือว่าเป็นเครื่องป้องกันภัยอันตราย และประสิทธิ์ประสาทความเจริญ ให้จัดเป็นกุศลพิธีมาแต่ครั้งพุทธกาล การสวดมนต์ใช้สวดกันเป็นภาษามคธเป็นพื้น เพราะภาษามคธเป็นภาษาหลักเดิมของพระพุทธศาสนา และนับถือกันว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ข้อสำคัญควรรู้ความที่สวดนั้นด้วย การสวดมนต์ที่เราเห็นกันอยู่คือการสวดเป็นกิจวัตรสำหรับตนอย่างหนึ่ง ฟังพระสวดมนต์ในพิธีต่างๆ อย่างหนึ่ง ในการสวดก็มีหลายแบบหลายวิธีสุดแต่จะนิยมสวดกัน ส่วนที่นิยมเป็นอย่างเดียวกันและเว้นไม่ได้ก็คือ บทนมัสการพระ ได้แก่ “นะโม” บทนี้ต้องใช้ขึ้นต้นเสมอไปไม่ว่าในพิธีใด ๆ และดูเหมือนจะขึ้นใจกันในบทนี้ก่อน เพราะเป็นบทไหว้พระบรมครู ที่ต้องการว่าก่อน เรียกว่าตั้ง นะโม ทั้งนี้ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อท่านผู้เป็นพระบรมครูของโลก ผู้เริ่มสร้างหลักธรรมของพระพุทธศาสนาขึ้นจะได้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ในบทที่จะสวด บทต่อไปมีอยู่ ๕ บท คือ นะโม บทหนึ่ง ตัสสะ บทหนึ่ง ะคะวะโต บทหนึ่ง อะระหะโต บทหนึ่ง สัมมาสัมพุทฺธัสสะ บทหนึ่ง ทั้ง ๕ บทนี้ มีตำนานมาว่า ครั้งหนึ่งเทวดาห้าองค์ คือ สาคาคริยักข์ องค์หนึ่ง อสุรินทราหู องค์หนึ่ง ท้าวมหาราช องค์หนึ่ง ท้าวสักกะ องค์หนึ่ง ท้าวมหาพรหม องค์หนึ่ง ไปเฝ้าสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าอย่างจับใจ จึงได้เปล่งวาจาขึ้น

สาคาคริยักข์	เปล่งวาจาว่า นะโม
อสุรินทราหู	เปล่งวาจาว่า ตัสสะ
ท้าวมหาราช	เปล่งวาจาว่า ะคะวะโต
ท้าวสักกะ	เปล่งวาจาว่า อะระหะโต
ท้าวมหาพรหม	เปล่งวาจาว่า สัมมาสัมพุทฺธัสสะ

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑-๓๒.

จึงใช้สำหรับเป็นบทนมัสการพระพุทธเจ้า ตั้งแต่นั้นมาจนทุกวันนี้ ใจความของ
นะโมนั้นมีความว่า “ขอนอบน้อม แด่สมเด็จพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์
นั้น” เพียงเท่านี้ก็เพียงพอประกาศพระคุณของพระพุทธเจ้า อย่างรวบยอดโดยสิ้นเชิง พระคุณ
ของพระพุทธเจ้าอย่างรวบยอดมี ๓ ประการ คือ

๑. ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง เรียกว่า พระปัญญาคุณ

๒. ทรงบริสุทธิสิ้นเชิง เรียกว่า พระวิสุทธิคุณ

๓. สอนผู้อื่นให้รู้ยังตามความเป็นจริง

ในหนังสือสวดมนต์สิบสองตำนานของกองทัพอากาศ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๔
อ้างหนังสือเรื่องตามตำนานพระปริตร ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุ
ภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่าประเพณีที่พระสงฆ์สวดพระปริตร(สวดมนต์) เกิดขึ้นในลังกาทวีป
ประมาณว่า เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วราว ๕๐๐ ปี สาเหตุที่ทำให้เกิดประเพณีสวดพระปริตรตาม
บ้านนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า “ในพงศาวดารปรากฏว่า
พวกทมิฬมีอำนาจปกครองบ้านเมือง(ลังกา) อยู่มาหลายครั้ง พวกทมิฬนับถือไสยศาสตร์
พาศาสนาพราหมณ์เข้ามาสั่งสอนในลังกาทวีปด้วย อย่างไรก็ตาม ศาสนาพราหมณ์นั้นนิยม
ว่าผู้ทรงพระเวทอาจารย์มนต์ให้เกิดสิริมงคลหรือ ป้องกันแก้ไขอันตรายแก่มหาชนได้
สันนิษฐานว่าพวกชาวลังกาแม้ที่นับถือพระพุทธศาสนาก็ย่อมมีเวลาปรารภนาสิริ มงคล และมี
เวลาหวาดหวั่นต่ออันตรายตามธรรมดาสามัญมนุษย์ คงจะขอให้พระสงฆ์เถรานุเถระ ชาว
ลังกา ช่วยหาแนวทางในพระพุทธศาสนาสงเคราะห์เพื่อให้เกิดสิริมงคลหรือป้องกันเหตุร้าย
ต่างๆ

นอกจากนี้ที่มาของการสวดมนต์ยังปรากฏในพระไตรปิฎกดังนี้ “ครั้งนั้น พระผู้มี
พระภาคประทับอยู่ในที่แจ้งจนดึก จึงเสด็จเข้าพระวิหาร ฝ่ายท่านพระโสณะก็ยังอยู่ในที่แจ้ง
จนดึกจึงเข้าพระวิหาร ครั้นเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาคทรงตื่นพระบรรทมแล้ว
ตรัสถามท่านพระโสณะว่า คุณภิกษุ เธอจงกล่าวธรรมตามถนัด ท่านพระโสณะกราบทูลสนอง
พระพุทธบัญชาว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วได้สวดพระสูตรทั้งหลายอันมีอยู่ในอัฐกวรรค
จนหมดสิ้นโดยสรภัญญะ ครั้นจบสรภัญญะของพระโสณะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปราโมทย์
ประทานสาธุการว่า ดีละ ดีละ ภิกษุ สูตรทั้งหลายในอัฐกวรรคเธอเล่าเรียนมาดีแล้ว ทำไว้ในใจ

ดีแล้ว ทรงจำไว้แม่นยาคี เธอเป็นผู้ประกอบด้วยวาจาไพเราะเพราะพริ้งไม่มีโทษ ให้เข้าใจรู้
ความได้แจ่มชัด เธอมีพรรษาเท่าไร ภิกษุ”^{๓๖}

การสวดมนต์ หรือการเจริญพระพุทธรูป มีจุดกำเนิดมาจากการศึกษาเล่าเรียน
พระพุทธรูป เพื่อทรงจำและสืบต่อคำสั่งสอนของพระพุทธองค์โดยตรง พระสงฆ์สาวกสมัย
พุทธกาลได้นำพระสูตรต่างๆ มาสวดสาธยาย ในรูปแบบการบริกรรมภาวนา ให้เกิดเป็นสมาธิ
จึงเรียกว่า "พระพุทธรูป" เมื่อบริกรรมภาวนาพระพุทธรูปจนจิตเป็นสมาธิ ย่อมเกิด
พลานุภาพในด้านต่างๆ เช่น ทำให้เกิดสิ่งที่ดีงามขึ้นในชีวิต จิตใจไม่ดีก็จะดี สุขภาพไม่ดีก็จะ
ดี หน้าที่การงานไม่ดีก็จะดี ในขณะเดียวกัน ก็ด้านทานสิ่งที่ไม่ดีออกไปจากชีวิต ต่อมาจึงมีผู้
นิยมนำพระพุทธรูปมาใช้เป็นพระพุทธรูป เพื่อด้านทานสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลาย พระพุทธรูป
จึงถูกเรียกว่า พระปริตร แปลว่า เครื่องด้านทาน ป้องกัน รักษา ภายหลังพระพุทธรูปที่มี
อานุภาพในการด้านทาน คຸ້ມครอง ป้องกัน รักษา จึงถูกเรียกว่าพระปริตรตามไปด้วย
การศึกษาเล่าเรียนพระพุทธรูปในครั้งพุทธกาลนั้น ใช้วิธีเรียนแบบปากต่อปาก แล้วท่องจำ
สวดสาธยายต่อๆ กันมาเรียกว่า "มุขปาฐะ"วิธีเล่าเรียนพระพุทธรูปที่เรียกว่ามุขปาฐะนี้
พระสาวกใช้มาตั้งแต่สมัยพระพุทธองค์ยังทรงพระชนม์ชีพอยู่ โดยพระสงฆ์ในสมัยนั้น
แบ่งหน้าที่กันท่องเป็นหมู่คณะตามความถนัด เช่น “พระอุบาลีเถระ ทำหน้าที่ทรงจำพระ
วินัย พระภิกษุผู้สนใจเกี่ยวกับพระวินัยก็เรียนพระวินัยจากพระอุบาลีเถระ พระอานนท์เถระ
ทรงจำพระสูตร พระภิกษุผู้สนใจเกี่ยวกับพระสูตรก็เรียนพระสูตรต่อจากพระอานนท์เถระ
พระสารีบุตรเถระ ทรงจำพระอภิธรรม พระภิกษุ ผู้สนใจเกี่ยวกับพระอภิธรรมก็เรียนพระ
อภิธรรมต่อจากพระสารีบุตรเถระ แล้วก็ร่วมกันสวดสาธยายเป็นหมู่คณะฯ ตามโอกาส แม้ที่
พักอาศัยก็จะอยู่รวมกันเป็นคณะ เพื่อสะดวกต่อการร่วมกันสวดสาธยายพระพุทธรูปที่ตน
ถนัด”^{๓๗} การสืบต่อพระพุทธรูปด้วยวิธีท่องจำยังปรากฏว่า พระเถระรูปหนึ่ง ชื่อว่า "โศณ
กุฎิกัณณะ" เดินทางจากชนบทห่างไกลมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ทรงรับสั่งให้พระเถระพักอยู่ใน
พระคันธกุฎีเดียวกับพระองค์ พอตกคึกจึงให้ท่านสวดพระสูตรให้สดับ พระเถระสวดพระ
สูตรให้พระพุทธองค์ สดับถึง ๑๖ สูตรก็พอดีสว่าง และเมื่อพระพุทธองค์ประจวร ก็ได้ให้

^{๓๖} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร), *คู่มือสวดมนต์หมู่* (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๑๗๕ – ๑๗๘.

^{๓๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *สวดมนต์สร้างสมาธิในชีวิตประจำวัน*, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕ – ๑๖.

พระมหาจุฬาทะสวดโพชฌงคสูตรให้สดับ จนหายจากอาการประชวร แสดงให้เห็นว่า สมัยพุทธกาลนั้นได้นำพระพุทธรูปมาทอบบนสาธยายกันอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว^{๓๘} คติความเชื่อเรื่องการสวดมนต์ของคนไทยนั้นได้ถือตามเหตุการณ์ในสมัยพระพุทธกาล โดยมีเรื่องเล่าว่า เมื่อคราวเกิดโรคระบาดที่เมืองเวสาลีทำให้คนและสัตว์ตายเป็นจำนวนมาก พระอานนทจึงได้ไปยัง ณ ที่นั้นแล้วสวด “รัตนสูตร” โรคนั้นได้ระงับไป สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประชวร โปรดให้พระจุณทเถระสวด “โพชฌงคปริตร” ถวาย ท่านจึงได้หายจากอาการประชวรครั้งหนึ่ง พวกภิกษุไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่าถูกพวกอมนุษย์รบกวนพระพุทธร่องค์โปรดให้สวด “กรณียเมตตสูตร” ภัยเหล่านั้นก็หมดไป^{๓๙}

คติความเชื่อเรื่องการสวดมนต์ที่ผู้วิจัยได้สืบค้นนั้นมีมาจากหลายที่มาดังนี้คือ ในพระไตรปิฎกภาษาไทยพระวินยปิฎก มหาวรรค ภาค ๒ เล่มที่ ๕ ข้อ ๑๗ หน้า ๓๓ ความว่า “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในที่แจ้งจนดึก จึงเสด็จเข้าพระวิหาร ฝ่ายท่านพระโสณะก็ยังอยู่ในที่แจ้งจนดึกจึงเข้าพระวิหาร ครั้นเวลาปัจจุสมัยแห่งราตรี พระผู้มีพระภาคทรงตื่นพระบรรทมแล้วทรงอัสสนาท่านพระโสณะว่า ดูกรภิกษุ เธอจงกล่าวธรรมตามถนัด ท่านพระโสณะกราบทูลสนองพระพุทธบัญชาว่า อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า แล้วได้สวดพระสูตรทั้งหลายอันมีอยู่ในอัฐกวรรค จนหมดสิ้นโดยสรภัญญะ ครั้นจบสรภัญญะของพระโสณะ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปราโมทย์ประทานสาธุการว่าดีละ ดีละ ภิกษุ สูตรทั้งหลายในอัฐกวรรคเธอเล่าเรียนมาดีแล้ว ทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงจำไว้แม่นยำดี เธอเป็นผู้ประกอบด้วยวาจาไพเราะเพราะพริ้ง ไม่มีโทษ ให้เข้าใจรู้ความได้แจ่มชัด เธอมีพรญาเท่าไร ภิกษุ”^{๔๐}

จากการกล่าวถึงที่มาของการสวดมนต์ข้างต้นสามารถบอกถึงลักษณะของการสวดมนต์ว่ามีอยู่ ๒ แบบ คือ

๑. การสวดเป็นบทๆ เป็นคำๆ ไป เรียกว่า “แบบปทภาณะ” นี้อย่างหนึ่ง เช่นอย่างที่เราสงฆ์สวดกันอยู่ทั่วไปในวัดหรือในงานพิธีต่างๆ

๒. การสวดแบบใช้เสียงตามทำนองของบทประพันธ์อันลักษณะต่างๆ เรียกว่า “สรภาณะ” อย่างหนึ่ง เช่น พระสงฆ์ในงานพิธีรับเทศน์หรือในเทศกาลพิเศษ เช่น ในคราวเทศน์ในวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา เป็นต้น วิธีการสวดแบบสรภาณะนี้เอง เรียกอย่างหนึ่งว่า

^{๓๘} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุกาพย์พระปริตต์, หน้า ๔.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๔๐} วิ.ม. (ไทย) ๕ / ๑๗ / ๓๓.

“สรภัญญะ” (อ่านว่า สะ-ระ-ภัญ-ญะ) และต่อมาได้วิวัฒนาการให้พระสงฆ์เทศน์เป็นทำนองแหล่ขึ้นในบททำนองร่ายยาว เช่น ในเรื่องพระเวสสันดรชาดกจนถึงปัจจุบัน

ภายหลังพระพุทธองค์ปรินิพพานได้ ๓ เดือน ได้มีการจัดระเบียบแบบแผนการทรงจำคำสอนใหม่อย่างเป็นระบบ เรียกว่า การสังคายนา โดยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป มีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน และได้มีมติจะรักษาพระพุทธพจน์ที่จัดระเบียบไว้แล้วด้วยวิธี मुखปาฐะ หรือวิธีท่องจำ ภายหลังพระพุทธองค์ปรินิพพานประมาณ ๔๕๐ ปี จึงได้มีการบันทึกพระพุทธพจน์เป็นตัวหนังสือที่ลังกาทวีป สาเหตุมาจากบ้านเมืองมีความผันผวนอันเกิดจากภาวะสงครามจึงยากแก่การทรงจำพระพุทธพจน์

พระพุทธพจน์นั้นดำรงอยู่ในรูปคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่พระสงฆ์สาวกทรงจำไว้และสืบต่อมาเพื่อนำผู้ปฏิบัติออกจากทุกข์ แต่หากพระพุทธพจน์ถูกนำมาใช้สำหรับเป็นบทปริกรรมภาวนาหรือสวดสาธยายตามความเหมาะสมแก่โอกาส พระพุทธพจน์จึงถูกเรียกว่า “พระพุทฺธมนต์” เมื่อพระพุทฺธมนต์อาศัยจิตที่เป็นสมาธิเกิดอานุภาพในการต้านทาน คู้มครอง ป้องกัน รักษา พระพุทฺธมนต์ก็ถูกเรียกว่า “พระปริตร” ตามอานุภาพแห่งการต้านทานไปด้วย ปัจจุบันจึงมีผู้นิยมเรียก พระปริตรแทนพระพุทฺธมนต์กันอย่างกว้างขวาง

การนำพระพุทธพจน์มาเจริญภาวนาในรูปแบบการเจริญพระพุทฺธมนต์จนเกิดอานุภาพในการต้านทานนั้น มีมาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เช่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุสวดชั้นปริตรเพื่อป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้าย และทรงห้ามเรียนเดรัจฉานวิชา ซึ่งเป็นวิชาที่ขวางการบรรลุนิพพาน แต่เรียนพระพุทฺธมนต์เพื่อคู้มครองป้องกันตนได้ พระพุทฺธมนต์จะทรงพลานุภาพในการต้านทาน คู้มครอง ป้องกัน รักษาได้ ต้องอาศัยจิตที่อ่อนโยนมีเมตตาเป็นสมาธิมั่นคงแน่วแน่เป็นหลักการที่สำคัญ พระพุทธพจน์ที่นำมาเป็นพระพุทฺธมนต์นั้น บางสูตรพระพุทธองค์ทรงใช้สวดเอง บางสูตรทรงแนะนำให้พระสงฆ์สาวกใช้ บางสูตรเทศาเป็นผู้นำมาแสดง

การสวดมนต์ทำนองสรภัญญะด้วยภาษาบาลีนั้น ได้มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว ส่วนการสวดมนต์สรรเสริญพระรัตนตรัย ทำนองสรภัญญะที่เป็นภาษาไทย สันนิษฐานได้ว่าน่าจะมิขึ้นประมาณในรัชกาลที่ ๕ ด้วยเหตุผลว่า คำประพันธ์สวดมนต์สรรเสริญพระรัตนตรัยที่เป็นภาษาไทย (คือ องค์ใดพระสัมพุทธ ฯลฯ ญ ภาพนั้นนิรันดร, ธรรมะคือคุณากร ฯลฯ ด้วยจิตและกายวาจา และ สงฆ์ใดสาวกศาสดา ฯลฯ จงดับและกลับเสื่อมสูญ) ที่เป็นบทฉันท์-

ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งใช้สวดในปัจจุบันนี้ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ท่านเป็นผู้ประพันธ์ ท่านเกิดในสมัยรัชกาลที่ ๒ และรับราชการในสมัยรัชกาลที่ ๔ และที่ ๕ ปรากฏหลักฐานในหนังสือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ซึ่ง ประพัฒน์ ตรีณรงค์ เป็นผู้เขียนใจความว่า สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ เสด็จมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จไปจำพรรษาอยู่ที่วัดนิเวศธรรมประวัติ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระองค์ได้จัดโรงเรียนขึ้นที่วัดนั้น ได้ทรงจัดให้มีตำราเรียนเร็วขึ้น ทรงนิพนธ์แบบเรียนเร็วขึ้นใช้สอย พระนิพนธ์เรื่องนี้ต่อมาได้ใช้เป็นตำราเรียนของเด็กนักเรียนด้วย^{๑๑}

การสวดมนต์สรรเสริญพระรัตนตรัยทำนองสรภัญญะได้ใช้สวดกันต่อมาเป็นประจำในวันสุกสัปดาห์ ถ้าโรงเรียนหยุดวันพระก็ให้สวดในวันโกน ต่อมาโรงเรียนหยุดเสาร์อาทิตย์ก็ให้สวดในวันศุกร์เป็นกิจกรรมสืบสานมรดกวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมา

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ทางกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้วางระเบียบว่าด้วยการสวดมนต์ไหว้พระของนักเรียนเพื่อส่งเสริมศีลธรรม จรรยาบรรณ และฝึกลบประมาทและนิสัยอันดีงาม ประพฤติตนในทางที่ดีที่ชอบ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการซึ่งระเบียบนี้เรียกว่า สวดมนต์ไหว้พระของนักเรียน พ.ศ. ๒๕๐๓

จากการกล่าวถึงประวัติการสวดมนต์ข้างต้น สามารถสรุปที่มาของการสวดมนต์ได้ดังนี้ “การสวดมนต์ไหว้พระ” เป็นการสร้างมนต์ชีวิตไว้ประจำตัว เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ประมาท มีสติอยู่เสมอ และสร้างพลังจิต เพื่อให้เกิดความมั่นคงกับตนเองให้ประพฤติชอบในกรอบของศีลธรรม ซึ่งเป็นการนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเอง สังคม และประเทศชาติด้วยการสวดมนต์มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยที่พระสงฆ์สาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว เพื่อป้องกันความหลงลืม ท่านก็จะนำเอาคำสั่งสอนนั้นมาทบทวนด้วยตนเองบ้าง เป็นคณะบ้าง จนคล่องปาก จำได้ขึ้นใจ โดยเรียกว่า “วาจุกุโธ” เพราะในสมัยนั้นตัวหนังสือที่จะใช้บันทึกยังไม่มี พอเวลานาน

^{๑๑}ประพัฒน์ ตรีณรงค์, สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๓.

เข้าเกรงว่าพระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะผิดเพี้ยนไปจึงจัดให้มีการประชุมกันมีการทบทวนสอบทานที่เรียกว่า“การทำสังคายนา”

สำหรับคติความเชื่อการสวดมนต์ของคนไทยนั้น ได้ถือตามเหตุการณ์ในสมัยพระพุทธกาล โดยมีเรื่องเล่าว่า เมื่อคราวเกิดโรคระบาดที่เมืองเวสาลีทำให้คนและสัตว์ตายเป็นจำนวนมาก พระอานนทจึงได้ไปยัง ณ ที่นั้นแล้ว “สวดรัตนสูตร”โรคนั้นได้ระงับไปสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประจวบ โปรดให้พระจุนทเถระ “สวดโพฆณังคปริตร” ถวายทานจึงได้หายจากอาการประชวรครั้งหนึ่ง พวกภิกษุไปบำเพ็ญสมณธรรมในป่าถูกพวกอมนุษย์รบกวน พระพุทธองค์โปรดให้“สวดกรณียเมตตสูตร” ภัยเหล่านั้นก็หมดไป

พระพุทธรูปตามที่กล่าวมานั้น จะมีอานุภาพต้องอาศัยการสวดอย่างสม่ำเสมอจนจิตแน่วแน่มั่นคงเป็นสมาธิเป็น พื้นฐานที่สำคัญ การเจริญสมาธิภาวนาไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดย่อมมีผลานุภาพในการต้านทานสิ่งไม่ดีทั้งหลาย ในเบื้องต้นสามารถต้านทานกิเลสภายในตัวเองก่อน แล้วขยายอานุภาพออกไปสู่การต้านทานสิ่งไม่เป็นมงคลอันเกิดจากมนุษย์และอมนุษย์ที่เป็นพาลสันดานหยาบทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกันก็เป็นพลังแห่งการก่อเกิดสิ่งดีงามคือความอ่อนโยนมีเมตตาเอื้ออาทรภายในตนเองก่อน แล้วขยายอานุภาพกว้างออกไปสู่การก่อเกิดสิ่งอันเป็นมงคลภายนอกทั้งหลาย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า ประสบผลสำเร็จในสิ่งปรารถนาทุกประการ ในอรรถกถาคัมภีร์อธิบายพระไตรปิฎกได้แสดงวิธีการเจริญพระพุทธรูปไว้ว่า

หากเรียนด้วยความตั้งใจจนเกิดความซ้าของคลองปาก ไม่ตกหล่นทั้งอรรถและพยัญชนะ มีจิตประกอบด้วยเมตตาหวังให้ผู้คน พ้นจากทุกข์ บริกรรมพระพุทธรูปแผ่เมตตาไปไม่เห็นแก่ลาภย่อมจะบังเกิดเป็นอานุภาพคุ้มครองป้องกันเหล่าอมนุษย์และสรรพอันตรายทั้งหลาย

สำหรับผู้เจริญพระพุทธรูป และผู้ฟังการเจริญพระพุทธรูป หากกระทำด้วยจิตเลื่อมใส ไม่มีกิเลสมาครอบงำจิต ไม่มีกรรมหนักมาตัดรอน อีกทั้งยังไม่ถึงวาระสิ้นอายุขัย พระพุทธรูปย่อมจะมีอานุภาพ ในการบำบัดทุกข์โศกโรคภัย ความเจ็บป่วยไข้ และสรรพอันตรายทั้งหลายได้ สามารถดับความเร่าร้อนกระวนกระวายใจ ขจัดกลางร้ายและฝันร้ายทั้งหลาย ปิดเป่าเสนียดจัญไร อุบัติเหตุ สิ่งอัปมงคลอันเกิดจากบาปเคราะห์ ฤกษ์ยามร้ายและสิ่งที่ไม่พึงพอใจต่างๆ ป้องกันแม่โจรภัย อัคคีภัย วาตภัย อุทกภัย อสรพิษ สัตว์ร้าย อมนุษย์ ภูติผีปีศาจ ยักษ์ นาค คนธรรพ์ และเทวดาที่ไม่หวังดี

ทั้งหลาย คຸ້ມครอง ป้องกัน รักษาให้ปราศจากทุกข์โศกโรคภัยนานาประการ แคล้วคลาดปลอดภัยจากผู้จองเวรที่คอยจ้องผลาญ นอนหลับก็สบายไม่ฝันร้าย เป็นผู้มีอายุ วรรณะ สุขะ พละ และเจริญงอกงามในพระพุทธานุสาสนตลอดกาลทุกเมื่อ พระพุทธรูปที่สวดด้วยจิตเลื่อมใสเป็นสมาธิแน่นแน ย่อมแผ่อาณาพคุ้มครองป้องกันตลอดทั้งหมู่ญาติ พวกพ้องและบริวารทั้งหลาย

ส่วนสาเหตุที่ต้องสวดมนต์เป็นภาษาบาลีนั้นเป็นเพราะการเจริญสมาธิภาวนา คือ การที่จิตผูกหรือเพ่งอยู่กับคำใดคำหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น พุทโธ พุทโธ, พองหนอ-ยุบหนอ, สัมมา-อระระหัง เป็นต้น ให้จิตเกาะเกี่ยวไหลไปตามกระแสของคำนั้นๆ เพื่อเป็นสื่อให้จิตเข้าถึงความสงบ มีค่าเท่ากับจิตผูกเพ่งอยู่กับการสวดมนต์ที่จิตเกาะเกี่ยวไปกับทุกอักขระของบทสวดมนต์

จิตที่ไหลไปเป็นกระแสตามทุกอักขระเช่นนี้ ไม่เปิดโอกาสให้นิรันดร์ คือ สิ่งที่ขวางกั้นจิตไม่ให้ทำความดี เช่น ความรัก โลภ โกรธ หลง กามราคะ อาฆาต พยาบาท หงุดหงิด ฟุ้งซ่าน รำคาญ เบื่อหน่าย แทรกเข้ามาครอบงำจิตได้ ทำให้จิตมีความผ่องใส เป็นจิตมีพลังในการต้านทานกิเลสที่จะเข้ามามีอำนาจเหนือสติปัญญา มีความจับใจต่อการรับรู้อารมณ์ และคมต่อการแยกแยะความถูกผิด

ฉะนั้น การสวดมนต์ก็คือการเจริญสมาธิภาวนานั่นเองในเมื่อการเจริญพระพุทธรูปเป็นรูปแบบของการเจริญสมาธิภาวนาอย่างหนึ่ง แต่แทนที่จะใช้วิธีนั่งบริกรรม ให้จิตเกาะเกี่ยวอยู่กับคำใดคำหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงอย่างเดียว เช่น พุทโธ พุทโธ เป็นต้น เพื่อเป็นสื่อให้เข้าถึงความสงบ ก็ใช้วิธีให้จิตเกาะเกี่ยวไปกับอักขระเป็นกระแสเช่นนี้ ไม่ปล่อยให้ความรัก โลภ โกรธ หลง กามราคะ อาฆาตพยาบาทได้โอกาสแทรกเข้ามาครอบงำจิต ทำให้จิตมีความผ่องใสเป็นจิตมีพลังในการต้านทานกิเลสที่จะเข้ามามีอำนาจเหนือสติปัญญา จิตเช่นนี้เป็นจิตสงบ คือ สงบจากกาม ราคะ อาฆาตพยาบาท หงุดหงิด ฟุ้งซ่าน รำคาญ เบื่อหน่ายจึงชื่อว่า “จิตเป็นสมาธิ”

๒.๑.๓ ทรรศนะเรื่องการสวดมนต์

การสวดมนต์เป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตประจำวันของชาวพุทธจำนวนมากทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นอกจากเป็นวิธีจดจำพระพุทธานุสาสนโดยมุขปาฐะแล้วยังช่วยให้จิตใจของผู้สาธยายและผู้ศรัทธาที่สดับฟังสงบผ่องใส เป็นกุศโลบายเสริมการเจริญ

สมาธิภาวนาอีกด้วย การสวดมนต์ไหว้พระเป็นการสร้างมนต์ชีวิตไว้ประจำตัว เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ประมาทและสร้างพลังจิต ยิ่งความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับตนเอง ในการดำรงชีวิตประจำวันให้มีสติระลึกรู้อยู่เสมอ ในการที่จะประพฤติชอบในกรอบของศีลธรรม อันเป็นการนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเอง เป็นชีวิตที่มั่นคง และจักส่งผลให้เกิดความมั่นคงต่อประเทศชาติด้วย เพื่อสืบค้นให้เห็นถึงข้อเท็จจริงทางด้านการสวดมนต์ไหว้พระให้ชัดเจนได้มากที่สุด นักปรัชญาศาสนาหลายท่านได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการสวดมนต์ดังนี้

พระคันธसारิกวงศ์ ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการสวดมนต์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “การสวดมนต์เป็นการอบรมจิตด้วยการระลึกคุณของพระรัตนตรัยคือพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ พร้อมทั้งแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์จึงเป็นกิจวัตรที่ชาวพุทธทุกท่านควรสั่งสมให้เป็นอาชิน เพื่อเพิ่มพูนภาวนาบารมีและขัดเกลากิเลสให้ลดน้อยลงเท่าที่จะกระทำได้”^{๔๒}

ศาสตราจารย์อุดม รุ่งเรืองศรี ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการสวดมนต์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “การสวดมนต์ไหว้พระได้นิยมมาแล้วตั้งแต่โบราณกาล แม้ในศาสนาพราหมณ์ ก็ได้นิยมสวดคัมภีร์ที่เรียกกันว่า สาธยายมนต์ ร่ายมนต์ เพื่อความทรงจำพระเวทบ้าง เพื่อสิริมงคลบ้าง ในทางพระพุทธศาสนา ก็มีการสวดสาธยายเช่นเดียวกัน ในชั้นต้นเพียงสวดสาธยาย เพื่อความทรงจำหลักคำสอนที่เป็นพระพุทธรวณะเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนา และได้ถือกันว่าการได้ยินได้ฟังพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็นสิริมงคลในสมัยนั้น ยังไม่มีตำราที่จดจารึกเอาไว้ ต้องท่องจำให้ได้ด้วยวาจา”^{๔๓}

ตำรวจ นักการเรือน นักวรรณศิลป์กองธรรมศาสตร์และการเมืองได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับการสวดมนต์ไว้ว่า การสวดมนต์จัดเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม โบราณจารย์ได้นำพระสูตรที่มีในพระไตรปิฎกหรือได้ประพันธ์ขึ้นใหม่โดยอาศัยเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติมาทำเป็นบทสวดมนต์ในการประกอบพิธีกรรม”^{๔๔}

^{๔๒} พระคันธसारิกวงศ์, พระปริตรธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^{๔๓} ศาสตราจารย์อุดม รุ่งเรืองศรี, ความรู้เรื่องบทสวดมนต์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^{๔๔} ตำรวจ นักการเรือน, ธรรมะจากเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน ลาภพาหุ, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

บทสวดในพระพุทธศาสนามีมาก พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาถือเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ประโยชน์ของการสวดมนต์ให้พระที่เห็นได้ชัด มี ๓ อย่าง คือ

๑. เป็นปรีตรป้องกันเหตุเภทภัยต่าง ๆ
๒. เป็นการทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้
๓. เป็นกัมมัฏฐานอบรมจิตใจของตน ทั้งที่เป็นสมณะและวิปัสสนา

ด้วยเหตุทั้ง ๓ ประการนี้ ที่ถือกันว่าเป็นสิริมงคล และสามารถที่จะป้องกันภัยอันตรายได้นั้น จึงพากันนิยมการสวดสาธยาย เป็นไปทั้งทางวัดและทางบ้าน ภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาได้สวดเป็นประจำ เช่น ทำวัตรให้พระเป็นต้น ในบางสมัยเมื่อปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ก็อาราธนาพระสงฆ์สวดเพื่อสิริมงคลบ้าง เพื่อเจริญความตั้งเวรบ้าง เมื่อมีความนิยมมากขึ้น ต่อมาก็เลยนิยมเป็นพิธีทั้งในพระราชพิธีและพิธีของปวงชนทั่วไป^{๔๕}

การสวดมนต์ได้มีเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังดำรงอยู่ มีบัญญัติในพระวินัยของนางภิกษุณีก็มี เช่น ห้ามนางภิกษุณี และทรงห้ามพระภิกษุเรียนเครื่องอาภรณ์วิชา แต่ให้เรียนปรีตรป้องกันเหตุเภทภัยต่างๆ เมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น พระสงฆ์ก็ใช้สวดสาธยายพระพุทธวจนะนั้นตามสมควรแก่เหตุการณ์ ดังมีเรื่องเล่าว่า เมื่อคราวเมืองเวสาลี เกิดโรคระบาดทำให้คนและสัตว์ตายเป็นอันมาก พระอานนท์ได้ไปยังที่นั่นแล้วสวดรัตนสูตรโรคนั้นระงับไป เมื่อสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงประจวบ โปรดให้พระจุนทเถระสวดโพชฌงค์สูตรถวาย ครั้งหนึ่งพวกภิกษุไปบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ป่า ถูกพวกอมนุษย์รบกวนกลับมาเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาค พระองค์โปรดให้สวดกรณียเมตตสูตร แล้วอยู่ต่อไป ภัยเหล่านั้นก็ไม่มี หรือเมื่อพระโมคคัลลานะและพระมหากัสสปะเป็นไข้หนัก พระพุทธเจ้าได้สวดโพชฌงค์สูตร ให้สดับแล้วหายจากโรคภัยไข้เจ็บ อานิสงส์ของการสวดมนต์ให้พระท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้มีเทศนาอยู่ตอนหนึ่งในหนังสือบูรพาจารย์ที่ทางมูลนิธิพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้จัดพิมพ์ขึ้นมีใจความว่า การสาธยายพุทธมนต์ ใครสวดก็ตาม จะเป็นกิจวัตรพระสงฆ์ เข้า - เย็น หรือชาวพุทธทุกคนสวดพุทธคุณ ระลึกในใจ มีอานุภาพแผ่ไปได้หมื่นจักรวาล พุทธสวดออกเสียงพอฟังได้ มีอานุภาพไปได้แสนจักรวาล สวดมนต์เข้า - เย็น

^{๔๕}ธรรมรักษา, พระไตรปิฎก ฉบับสวดมนต์แปล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๓.

ธรรมดามีอานุภาพแผ่ไปได้แสน โกฎิจักรวาล สวดเต็มเสียงสุดฤทธิ์ มีอานุภาพแผ่ไปได้ อนันตจักรวาล แม้สัตว์ที่อาศัยอยู่ในภพที่สุคติเวจิมหานรกยังได้รับความสุข เมื่อแว่วเสียงพุทมนต์ผ่านเข้า ถึงชั่วขณะหนึ่งครู่หนึ่ง (ชั่วช้างพับหูงูแลบลิ้น) ดีกว่าหาสุขไม่ได้ตลอดกาล นี่คือการอานิสงส์ของการเจริญพระพุทมนต์นอกจากนั้นแล้วเราจะพบว่าการสวดมนต์อีกประเภทหนึ่งที่มิอยู่ในพระพุทศาสนาก็คือการสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งพระพุทธร่องค์ทรงอนุญาตให้เหล่าภิกษุสามารถที่จะสวดสาธยายพระปริตรเพื่อป้องกันอันตรายได้^{๔๖}

ดังนั้น เราจึงกล่าวได้ว่าพระพุทศาสนาดูเหมือนว่าการแสดงมนต์หาก (๑) ไม่ได้เป็นไปเพื่อการอ้อนวอนเทพเจ้าหรือ (๒) ไม่ได้เป็นไปเพื่อการสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นตนเอง และผู้อื่นในลักษณะของการใช้เวทมนต์เพื่อทำร้ายผู้อื่น การสวดมนต์นั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมเพราะการสวดมนต์นอกจากจะเป็นการรักษาพระศาสนาแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์กับชีวิตของผู้สาธยายด้วย^{๔๗} ซึ่งตามท่าทีนี้การสวดมนต์จึงเป็นสิ่งที่มีความถูกต้องชอบธรรมและมีคุณค่าสำหรับพระพุทศาสนาโดยเฉพาะเมื่อกล่าว

โดยสรุปแล้วเราจะพบว่าการสวดมนต์จำแนกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. การสวดมนต์นั้นเป็นไปเพื่อการสรรเสริญแสดงคุณความดีของพระพุทธร่องค์ดังปรากฏในรัตนสูตร

๒. การสวดมนต์นั้นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคลเช่น กรณีเมตตสูตร ที่มุ่งอธิบายถึงการแผ่เมตตาให้กับผู้อื่น

๓. การสวดมนต์นั้น แสดงถึงความดีของเหล่าเทวดาทั้งหลายที่เลื่อมใสในพระพุทศาสนาจะพึงรักษาพระพุทศาสนาเช่นในเทวดาอุยโยชนกาลา

๔. การสวดมนต์นั้นเป็นการแสดงถึงอานุภาพของพระปริตรที่สามารถห้ามป้องกันหรือต้านทานความชั่วร้ายต่างๆ ได้ เช่น โมรปริตร จันทรปริตร

ลักษณะของการสวดมนต์โดยนัยแบบนี้เป็นสิ่งที่มิมีประโยชน์ไม่มีโทษสามารถสร้างความผาสุกให้เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมได้ รวมทั้งเป็นการรักษาพระพุทศาสนาและ

^{๔๖}พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ, มนต์คาถาและการทำจิตให้สงบ, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางทองใบ นิรมล ๕ มีนาคม ๒๕๑๒, (กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๑๒), หน้า ๒๗.

^{๔๗}สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระปริตร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๒), หน้า ๒๐๗.

รักษารัตน์ที่พึงปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการสืบต่อทางพระพุทธศาสนาได้ การสวดมนต์คือการทรงจำพระพุทธพจน์เป็นการท่องบ่นสาธยายพระพุทธพจน์ ซึ่งถูกบันทึกไว้เป็นภาษาบาลีเพื่อการทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้ยืนยาวสืบต่อไปและการสวดมนต์ในอีกด้านหนึ่งก็คือการเจริญสมาธิภาวนาที่ได้นำเอาพระพุทธพจน์มาเป็นบทปริกรรมภาวนาให้จิตเกาะเกี่ยวไปกับทุกขณะของอักขระที่กำลังสาธยาย ไม่ปล่อยให้นิรันดร์แทรกเข้ามาทำให้จิตเศร้าหมองได้นั่นเอง

พระสงฆ์สาวกสมัยพุทธกาล นอกจากจะมีหน้าที่ในการเจริญสมาธิภาวนาเพื่อนำตนออกจากทุกข์แล้ว ยังมีภาระหน้าที่ในการทรงจำพระพุทธพจน์ เพื่อสืบต่อคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ควบคู่กันไปอีกด้วย พระสาวกสมัยพุทธกาลจึงถือเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งที่จะต้องท่องบ่น สาธยายพระพุทธพจน์ เพื่อรักษาคำสอนของพระพุทธองค์เป็นหลัก ในขณะเดียวกันก็ต้องเร่งความเพียรเพื่อนำตนออกจากทุกข์ในสังสารวัฏ จึงหาวิธีที่จะทรงจำพระพุทธพจน์ให้เป็นกิจกรรมในการดำเนินชีวิตควบคู่ไปกับการ เจริญสมาธิภาวนา

การเจริญพระพุทธมนต์ ที่ต้องสวดเป็นภาษาบาลีเพราะเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาพระพุทธพจน์ ซึ่งกระทำควบคู่ไปกับการเจริญสมาธิภาวนา เป็นกิจวัตรในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์สาวกในสมัยพุทธกาล ที่ถ่ายทอดสืบต่อมาสู่พระสงฆ์สาวกในยุคปัจจุบัน

การสวดมนต์ของชาวพุทธมีอยู่ ๓ ลักษณะ^{๔๔} คือ

๑. สวดพระสูตร เช่น บทธรรมจักรกัปปวัตตสูตร มงคลสูตร เป็นต้น

๒. สวดพระปริตร เช่น บทโมรปริตร จันทรปริตร เป็นต้น

๓. สวดสังกิริยา เช่น บทมงคลจักรวาลใหญ่ มงคลจักรวาลน้อย หรือบทที่ลงท้ายด้วยคำว่า “อาณูภาเวน” เป็นการตั้งสัตยาธิษฐานให้เกิดประโยชน์ ถึงอย่างไรก็ตามการสวดมนต์ก็เป็นส่วนทำให้เกิดสมาธิ พลังจิตและสิริมงคลแก่ผู้สวดและผู้สาธยาย

^{๔๔} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร), คู่มือสวดมนต์หมู่ฯ, หน้า ๒๐๕.

๒.๑.๔ อานิสงส์ของการสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

การสวดมนต์ช่วยให้เกิดการจักระบบความสมดุลทางกายและจิตการสวดมนต์ช่วยปรับความสมดุลทางกายและทางจิตเป็นการสร้างความสงบเยือกให้กับจิตทำให้ความเครียดที่มีอยู่สลายลงได้ แล้วความรู้สึกดีๆ ของจิตสำนึกก็จะเกิดขึ้นมาแทนที่เมื่อจิตสงบนิ่ง เย็นสบาย ย่อมทำให้ร่างกายสบายขึ้นตามไปด้วย เพราะลมหายใจที่สุดเข้าไปในขณะเปล่งเสียงสวดมนต์ จะทำให้ปอดขยายในจังหวะที่พอเหมาะสมมาเสมอ เพิ่มออกซิเจนในเลือด ทำให้เลือดไหลเวียนได้ดี ทำให้ผิพรรณเปล่งใบหน้าเอิบอิ่มตามไปด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้กล้ามเนื้อและเส้นเอ็นอวัยวะทุกสัดส่วนไม่เกร็ง เป็นการผ่อนคลายระบบประสาททุกส่วนของร่างกาย ทำให้ลดความตึงเครียดลงได้ ผู้ที่สวดมนต์เป็นปกติ จะลดอัตราการเสี่ยงต่อการเป็นเส้นเลือดในสมองแตก เพราะจิตที่สงบนิ่งราบเรียบจะจัดความสมดุลของเส้นเลือดในสมองให้เกิดความ สมดุล เนื่องจากหัวใจไม่เต้นแรงผิดธรรมชาติ ทำให้การสูบฉีดเลือดในหัวใจเป็นปกติ แม้จะตกอยู่ในสภาวะหน้าสิ่วหน้าขวาน จิตที่สงบราบ เรียบละเอียดอ่อนจากการสวดมนต์ จะทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดที่เปี่ยมล้นด้วยพลังแห่งความดีงาม ย่อมส่งผลดีต่อร่างกายได้ จิตที่สงบสุขย่อมอยู่ในร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากความอ่อนแอ ในขณะเดียวกันร่างกายที่มีโรคภัยไข้เจ็บ ย่อมจะทำให้จิตใจอ่อนแอตามไปด้วย ผู้ที่สวดมนต์เป็นประจำ มักจะมีสุขภาพที่ดีภายใต้จิตใจที่เบิกบานแจ่มใส อยู่ในโลกได้อย่างมีความสุข การสวดมนต์เป็นประจำมีอานิสงส์ ดังนี้

๑. ทำให้เป็นคนไม่เคร่งเครียด หากความเครียดเกิดขึ้นก็จะคลายลงได้ จนกระทั่งความเครียดนั้นจางหายไปในที่สุด

๒. ทำให้จิตใจสงบนิ่งเยือกเย็น ผู้ที่มีจิตใจเร่าร้อนเป็นไฟอยู่เสมอ การสวดมนต์จะช่วยให้ความเร่าร้อนทางอารมณ์ที่โหมไปด้วยเพลิงโทสะ เพลิงโมหะ เพลิงอภิชาริษยาคลงได้ ทำให้เป็นสุภาพชนที่มีลักษณะสุขุมเยือกเย็น ภายใต้จิตใจที่อ่อนโยนงดงาม

๓. ทำให้หลับสบายตื่นก็เป็นสุข ผู้ที่นอนหลับยาก การสวดมนต์จะช่วยปรับความสมดุลทางจิตให้ก้าวลงสู่ความหลับอย่างสบายไม่ กระสับกระส่าย เพราะจิตใจไม่แปรปรวน ตื่นขึ้นมาก็สดชื่นไม่ง่วงซึม

๔. ทำให้อาการผิดปกติของระบบทางเดินอาหารหมดไป ความเครียดทำให้เกิดระบบทางเดินอาหารผิดปกติ เพราะน้ำย่อยหรือน้ำดีจะหลั่งออกมาจากตับแล้วทำให้ระคายเคืองผนังกระเพาะอาหาร ผู้ที่มีเครียดมักจะปวดท้อง หรืออาเจียน การสวดมนต์ช่วยให้ลด

ระดับการเกร็งของประสาททุกส่วนในร่างกาย จึงทำให้ความเคียดลดลง และทำให้อาการ ผิดปกติของระบบทางเดินอาหารหายไป เมื่อไม่มีความเครียดปัญหาเกี่ยวกับระบบ ทางเดินอาหารก็หมดไป เท่ากับว่าการสวดมนต์ช่วยปรับความสมดุลของระบบทางเดิน อาหารในกระเพาะ

๕. ทำให้ปฏิบัติหน้าที่การงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากร่างกายมีสุขภาพดี จิตใจก็ย่อมปลอดโปร่งมีความสุข จิตใจที่ปลอดโปร่งย่อมทำงานได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

๖. ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ผู้ที่มีจิตปลอดโปร่งเป็นสมาธิ ย่อมมีวิสัยทัศน์ กว้างไกล ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ต่างๆ มากมาย

๗. ครอบครัวมีความสุข มีอนาคต เป็นทรัพยากรบุคคลของชาติที่มีค่ายิ่ง ประเทศชาติจะก้าวไปข้างหน้าด้วยดีทุกวิถีทาง คนที่มีคุณงามความดีขนาดนี้แล้ว เรื่องที่ไม่ดี ย่อมจะไม่มีให้เห็นได้เลย เพราะการสวดมนต์บำบัต้นั้นมีผลดีมากมายและแปลกประหลาด

๘. ผู้คนที่เมตตาเทวดาก็รัก เป็นที่รักของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จะอยู่ที่ไหน เทวดาก็ให้การคุ้มครองรักษา

การสวดมนต์ไหว้พระ ได้นิยมมาแล้วตั้งแต่โบราณกาล แม้ในศาสนาพราหมณ์ ก็ได้นิยมสวดคัมภีร์ที่เรียกกันว่า สาธยายมนตร์รายมนตร์เพื่อความทรงจำพระเวทบ้าง เพื่อสิริมงคล บ้าง ในทางพระพุทธศาสนา ก็มีการสวดสาธยายเช่นเดียวกัน ในชั้นต้นเพิ่งเพียงสวดสาธยาย เพื่อความทรงจำหลักคำสอนที่เป็นพระพุทธวจนะเท่านั้น เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวด สาธยายก็พากันอนุโมทนา และได้ถือกันว่าการได้ ยินได้ฟังพระสงฆ์สวดสาธยายเช่นนั้นเป็น สิริมงคล ในสมัยนั้น ยังไม่มีตำราที่จดจารึกเอาไว้ ต้องท่องจำให้ได้ด้วยวาจา

บทสวดในพระพุทธศาสนามีมาก พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาถือเป็น หลักสำคัญอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ประโยชน์ของการสวดมนต์ไหว้พระที่เห็นได้ชัด มี ๓ อย่าง คือ

๑. เป็นปริตรป้องกันเหตุเภทภัยต่าง ๆ

๒. เป็นการทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้

๓. เป็นกัมมัฏฐานอบรมจิตใจของตน ทั้งที่เป็นสมถะและวิปัสสนา

ด้วยเหตุทั้ง ๓ ประการนี้ ที่ถือกันว่าเป็นสิริมงคล และสามารถที่จะป้องกันภัย อันตรายได้นั้น จึงพากันนิยมการสวดสาธยาย เป็นไปทั้งทางวัดและทางบ้าน ภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกาได้สวดเป็นประจำ เช่น ทำวัตร ไหว้พระ เป็นต้น ในบางสมัยเมื่อปวารณ

เหตุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ก็อาราธนาพระสงฆ์สวดเพื่อความเป็นสิริมงคลบ้าง เพื่อเจริญความ
 สังเวชบ้าง เมื่อมีความนิยมมากขึ้น ต่อมาก็เลยนิยมเป็นพิธีทั้งในพระราชพิธีและพิธีของปวง
 ชนทั่วไปสำหรับพระคาถาชินบัญชร ปัจจุบันใช้เรียกพระคาถาภาษามคธชุดหนึ่ง ซึ่งเชื่อกันว่า
 สามารถป้องกันสรรพอันตรายทั้งหลายได้เหมือนเกราะเพชร หากย้อนกลับไปเมื่อเกือบ ๒๐
 ปีก่อนความนิยมศรัทธาในพระคาถาชินบัญชรเริ่มเผยแพร่ไปทั่วประเทศไทยว่าเป็นพระคาถา
 ศักดิ์สิทธิ์ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) และในวันนี้พระคาถาชินบัญชร
 กลายเป็นคาถาที่คนหลายอาชีพ หลายวัย ทองบ่นเป็นประจำ วัดต่างๆ จำนวนมากมีคาถาชิน
 บัญชรที่ผู้มีจิตศรัทธาพิมพ์ไว้แจกแก่บุคคลทั่วไป หรือแม้แต่ในอินเทอร์เน็ตเมื่อพิมพ์คำว่า
 “ชินบัญชร” ใน Google “จะมีชินบัญชร ๓๐๔,๐๐๐ ผลการค้นหาชินบัญชร mp3 ๕๔,๕๐๐
 ผลการค้นหาชินบัญชรฉบับย่อ ๕,๑๒๐ ผลการค้นหา ชินบัญชรคาถา ๑,๗๗๐ ผลการค้นหา
 ชินบัญชร download ๖๘,๘๐๐ ผลการค้นหา บัญชร mp3 download ๑๕,๐๐๐ ชินบัญชร
 ดาวน์โหลด ๒๕,๘๐๐ ผลการค้นหา ชินบัญชรบทสวด ๒๕๘,๐๐๐”^{๔๕}

ดังนั้น การสวดบทชินบัญชรให้ได้รับอานิสงส์ หรือเป็นคติเตือนใจสอนใจ ผู้
 สวดสามารถดูแลตัวเองให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร แต่ถ้าใครจะมุ่งไปในทางให้ขลังหรือ
 ศักดิ์สิทธิ์ เพราะเหตุที่ทำให้จิตเป็นสมาธิในขณะที่สวดเองหรือฟังสวด เพราะอำนาจของจิตที่
 สงบ อาจทำให้เกิดผลดีต่างๆ อย่างน่าอัศจรรย์ และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาด้วย ใน
 บทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรเป็นคำสรรเสริญพระรัตนตรัย สรรเสริญความดีงาม แนะนำ
 หลักธรรมและข้อปฏิบัติอันเป็นประโยชน์แก่ชีวิต ซึ่งถ้าผู้ปฏิบัติดีงามนำมาสวดเพื่ออำนวย
 สวัสดิ์มงคล นอกจากมีความสมบูรณ์ทุกฝ่ายแล้ว ยังมีพลังที่มองไม่เห็นในทางที่จะส่งผลดี
 แก่ผู้เกี่ยวข้องได้อย่างน่าอัศจรรย์

^{๔๕} ตูลา พรหมญาณ, พระคาถาชินบัญชร มหาพุทธมณฑลทรงวิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
 เมืองสุวรรณภูมิ, ๒๕๔๕) หน้า ๖-๗..

๒.๒ ความหมายและความเป็นมาของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

พระคาถาชินบัญชรเป็นหนึ่งในบทสวดมนต์ที่พุทธศาสนิกชนชาวไทยนิยมสวดมากที่สุดซึ่งรายละเอียดที่เราจะพึงศึกษามีดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของคำว่าชินบัญชร

ชินบัญชร แปลตามตัวอักษรว่า “กรง” ของพระพุทธเจ้า ปัจจุบันใช้เรียกพระคาถาภาษามคธชุดหนึ่ง นับว่าเป็นนิพนธ์ของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม เรียกว่า พระคาถาชินบัญชร ซึ่งเชื่อกันว่าสามารถป้องกันสรรพอันตรายทั้งหลายได้เหมือนเกราะเพชรและให้โชคให้ลาภตามที่ปรารถนาได้^{๕๐} เพื่อให้เห็นความสอดคล้องของความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น มีนักปรัชญาศาสนาหลายท่านสนใจศึกษาถึงพระคาถาชินบัญชรและได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

มณฑน์ จิตต์เกษม กล่าวว่า “ชินบัญชร มาจากคำว่า ชิน ซึ่งแปลว่า ผู้ชนะ อันหมายถึงพระชินเจ้าหรือพระพุทธเจ้า และคำว่า บัญชร ซึ่งแปลว่า กรง ลูกกรง ชีกรง รวมกันเป็นชินบัญชร ซึ่งเป็นประดุจแผงเหล็กหรือเกราะเพชรที่แข็งแกร่ง สามารถปกป้องคุ้มกันอุบัติภัย อันตรายและศัตรูหมู่มารทั้งปวงได้”^{๕๑}

พระคันธसारากวีวงศ์ กล่าวถึงความหมายของพระคาถาชินบัญชรไว้ว่า “ชินบัญชร คือ เกราะแก้วของพระชินเจ้า คาถาชินบัญชรนี้กล่าวอาราธนาพระพุทธเจ้า พระสาวก และพระปริตรให้มาดำรงอยู่ในกายเพื่อพิทักษ์คุ้มครองให้ความสุขสวัสดิ เหมือนเกราะแก้วป้องกันภัย”^{๕๒}

^{๕๐}เสถียรพงษ์ วรรณปก, สามมนต์คาถาศักดิ์สิทธิ์สำหรับครอบครัวยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๕๐.

^{๕๑}มณฑน์ จิตต์เกษม, พุทธฤทธิ์ ชินบัญชร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลื่องเสียง, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๕๒}พระคันธसारากวีวงศ์, พระปริตรธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๖.

ยรรยวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่าชินบัญชรไว้คือ “ชินบัญชรมาจากคำว่าชิน แปลว่าผู้ชนะ(พระพุทธเจ้า)บัญชรแปลว่าลูกกรง ชินบัญชรจึงเป็นเกราะเพชรที่สามารถ ปกป้องคุ้มกันอุบัติภัยอันตรายทั้งปวง^{๕๓}

สุภาพ หอมจิตร ได้ให้ความหมายของคำว่าชินบัญชรไว้ว่า คำว่า ชินบัญชร มา จากคำว่า ชินะ หมายถึง พระชินสีห์คือพระพุทธเจ้า บัญชร แปลว่า กรงหรือ เกราะ คือพระ คาถาที่เป็นเกราะป้องกันภัยของพระพุทธเจ้า^{๕๔}

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของชินบัญชรโดยละเอียดแล้วจะเห็นได้ว่า ความหมายเป็นการอัญเชิญพระพุทธเจ้าพระอรหันต์เจ้าทั้งหลาย โดยมีพระปริตและพระสูตร ทั้งปวงให้มาสถิตคุ้มครองอยู่ทั่วสภากายของผู้เจริญภาวนาโดยขอให้มิชัชนะในที่ทุก สถานในกาลทุกเมื่อ

๒.๒.๒ ความหมายของคำอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ส่วนคำศัพท์อื่น ๆ ที่ใช้เป็นไวยากรณ์หรือคำที่ใช้แทนบทสวดมนต์บทนี้ในมิติอื่น ๆ เช่นคำว่า พระปริตร พระสูตร หรือคาถาชินบัญชรนั้นมีความหมายดังต่อไปนี้

คำว่าพระปริตร สำหรับคำว่าพระปริตรนั้น อ.ธนิต อยู่โพธิ์ ได้ให้คำอธิบายว่ามี ลักษณะที่คล้าย ๆ กับเวทมนต์ แต่ในภาษาของชาวพุทธมักไม่ใช้คำดังกล่าวเพราะเป็นคำที่ไม่ เหมาะแต่ละจะใช้คำว่าปริตรแทนโดยคำว่าพระปริตรนั้นแปลว่า ความต้านทาน,เครื่องป้องกัน^{๕๕} ซึ่งความต้านทานหรือป้องกันนี้ หมายถึงป้องกันอุปัทวันตรายทั้งหลายมีเหตุอันเกิดจากกรรม (เล็กน้อย) หรือเหตุอันเกิดจากอมนุษย์หรือภัยธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งความหมายของคำ ว่าปริตรนั้นได้มีผู้ให้หรือรวิเคราะห์ไว้ที่เรียกว่าปริตตะ เพราะมีการวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ป้องกัน รักษาความกลัวอันตรายและอุปสรรคของสัตว์ทั้งหลายโดยรอบ เพราะความมีเดชาานุภาพ มาก^{๕๖}

^{๕๓} ยรรยวัฒน์, กุญแจเพื่อเรื่องสมเด็จฯ โต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทจุฬาลงกรณ์ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

^{๕๔} สุภาพ หอมจิตร, สวดมนต์ดัดกรรม, (กรุงเทพมหานคร : ฐิติพรการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๕.

^{๕๕} ธนิต อยู่โพธิ์, อานุภาพพระปริตต์, หน้า ๓๑.

^{๕๖} พระอัครวงศาจารย์, สัททนิธิปกรณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิพล, ๒๕๓๓), หน้า ๓๐๑.

คำว่าพระสูตร หมายถึง บทสวดหนึ่งๆหรือคำสอนบทหนึ่งๆของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก^{๕๗} พระสูตรก็คือคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกที่มีในกาละ และเทศะต่างๆ แต่ละสูตรจะบอกชี้ว่าพระพุทธรองค์ตรัสไว้ที่ไหน กับใคร และด้วยแรงบันดาลใจเช่นใด จึงเป็นที่แน่ใจว่ามีเค้า มีที่มา มีเหตุมีผล ด้วยการแสดงธรรมอ้างอิงบุคคลและเหตุการณ์ อันเป็นสิ่งที่สื่อกันเข้าใจได้สำหรับคนทุกยุคทุกสมัย^{๕๘}

๒.๒.๓ ความเป็นมาของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

คาถาชินบัญชร เป็นคาถาที่นิยมสวดและนับถือกันทั่วไปในเมืองไทย ในพม่า และในประเทศศรีลังกา ในเมืองไทยนั้นเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไป แต่ยังไม่มีการทราบแน่ชัดว่า คาถานี้แต่งขึ้นที่ใด ใครเป็นคนแต่ง บางท่านก็ว่าแต่งโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม เพราะทราบว่าท่านใช้สวดประจำ บางท่านก็ว่าแต่งโดยพระเถระชาวเชียงใหม่รูปหนึ่งไม่ปรากฏชื่อ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงได้ตรวจชำระคาถาชินบัญชรแล้วให้พิมพ์แจกเป็นธรรมทานในการบำเพ็ญกุศลคล้ายวันเกิดเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘ และทรงสนพระทัยความเป็นมาของพระคาถานี้มาก จึงได้ทรงสืบเสาะเรื่องนี้ และได้สรุปตามหลักฐานเท่าที่มีในครั้งนั้นว่า คาถาชินบัญชรนี้พระเถระชาวเชียงใหม่รูปหนึ่งเป็นผู้แต่งเมื่อ ๔๐๐ ปีเศษมาแล้วอย่างไรก็ตามจากการศึกษามาทั้งหมดเราสามารถที่จะสรุปทฤษฎะที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกิดของบทสวดมนต์นี้ได้เป็น ๒ แนวทาง ดังนี้

๑. เชื่อว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรแต่งขึ้นในประเทศศรีลังกา
๒. เชื่อว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรได้พบในประเทศไทย

^{๕๗} ญาณานันท์ จิตต์เกษม, พุทธฤทธิ์ ชินบัญชร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลื่องเชื่อง, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓.

^{๕๘} น.ท., สวัสดิ์ พัฒน์เกิดผล, บรรยายความพุทธมนต์ ๒ เรื่อง พุทธมนต์บทมัสการและพุทธมนต์ชัยมงคล, หน้า ๑๗๘.

๒.๒.๓.๑ พรรคชนะที่เชื่อว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรแต่งขึ้นในประเทศศรีลังกา

จากการสืบค้นข้อมูลเรื่องความเป็นมาของพระคาถาชินบัญชรทำให้ผู้วิจัยทราบว่าพระคาถาชินบัญชรนั้น ปัจจุบันมีการพิมพ์มากมายหลายฉบับ และเมื่อไม่นานมานี้ได้มีผู้นำหนังสือมาเล่มหนึ่งเป็นหนังสือขนาดเล็ก พิมพ์ในประเทศศรีลังกา ชื่อหนังสือ The Mirror of the Dhamma (กระจกธรรม) โดยพระนารทมหาเถระและพระมหากัสสปเถระ ฉบับที่ได้มานี้พิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๔ (ของลังกา ตรงกับ พ.ศ.๒๕๐๓) ค.ศ.๑๙๖๑ เป็นแบบหนังสือคู่มือธรรมที่ใช้สวดและปฏิบัติเป็นประจำได้ เริ่มตั้งแต่ นะโม พุทธัง คีล ๕ คีล ๘ คีล ๑๐ คำสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย คำบูชา คำสมาธิภาวนาต่างๆ บทสวดมี พาหุง ชินบัญชร มงคลสูตร รัตนสูตร เป็นต้น ตัวบาลีพิมพ์ด้วยอักษรสิงหลและอักษรโรมัน มีคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ

พระคาถาชินบัญชรที่สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้ให้จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๘ นั้น พิมพ์ทั้งฉบับลังกาและฉบับที่สวดกันในเมืองไทย พร้อมคำแปลของทั้งสองฉบับ จึงนับว่าเป็นการให้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระคาถาชินบัญชร อันเป็นที่นับถือทั่วไปของคนไทยและเป็นครั้งแรกที่ได้มีการนำพระคาถาชินบัญชรฉบับลังกา มาพิมพ์เพื่อเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในเมืองไทย

การกำเนิดขึ้นของพระคาถาชินบัญชร มีผลสืบทอดต่อมาจากการสวดพระปริตร ซึ่งเป็นการสวดเพื่อดับทุกข์เชิงุญของประเทศชาติประชาชน โดยเริ่มครั้งแรกในสมัยอาณาจักรอนุราชปุระตอนกลาง ตรงกับสมัยพระเจ้าอุปติสสะที่ ๑ (พ.ศ.๕๐๘-๕๔๕) ในสมัยนั้นการสวดพระปริตรเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย คณะพระเถระได้แต่งคัมภีร์สำหรับสวดพระปริตร โดยรวบรวมพระสูตรจากพระไตรปิฎกที่เหมาะสมจะเป็นบทสวดที่เรียกว่า “จตุภาณวารบาลี”^{๕๕}

^{๕๕} ลังกาภูมิ, “เล่าเรื่องเมือง(ศรี)ลังกา คาถาชินบัญชรมาจากไหน?”, ศิลปวัฒนธรรม, ๓๐ (๒๕๕๒) : หน้า ๘๐ .

เหตุที่ชื่อเช่นนั้นเพราะเนื้อหาในคัมภีร์ แบ่งออกเป็น ๔ ภาณวาร^{๖๐} แต่ละภาณวาร แบ่งออกเป็น ๘,๐๐๐ อักขระ รวมทั้งสิ้นมี ๓๒,๐๐๐ อักขระ ความเชื่อของไทยที่ว่า พระไตรปิฎกบรรจุ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นหรือคาถาอิติปิโส ๑๐๘ ก็น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์นี้เช่นกัน คัมภีร์จุฎการวารบาลนี้นอกจากจะใช้เป็นหนังสือสำหรับสวดพระปริตร แล้ว ยังเป็นคู่มือท่องจำสำหรับสามเณรหรือพระนวกะอีกด้วย ถือว่าเป็นบทเรียนเบื้องต้นก่อน เข้าไปศึกษาพระพุทธรูปในพระไตรปิฎก

สำหรับพระสูตรที่นำมาใช้สวดปริตรในสมัยนั้นประกอบด้วย ๒๒ สูตร จนถึงปัจจุบันสำหรับเนื้อหาในคัมภีร์สารัตถทีปนีนั้นสามเณรสรณังกรเขียนเป็นภาษาง่ายๆ แต่งแก้ อธิบายความหมายในคาถาบาลีเป็นภาษาสิงหล

ปัญหาที่รื้อเกลยอีกข้อคือคาถาชินบัญชรเข้าไปเผยแพร่ที่เมืองไทยได้อย่างไร หลักฐานในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์บอกว่า มีพระสงฆ์จากล้านนาประเทศ ๒๕ รูป มีพระมหาธัมมคัมภีร์ และพระมหาเมธังกรเป็นหัวหน้า ได้เดินทางมาศึกษาพระธรรมวินัยและอุปสมบท ณ อาณาจักรโกญจนาท ภายใต้ความดูแลของพระสังฆราชวรนันทเถระ และความอุปถัมภ์ของกษัตริย์ลังกา ก่อนอำลาอุปัชฌาย์เดินทางกลับดินแดนมาตุภูมิได้จาริกแสวงบุญ กราบไหว้สถานที่สำคัญทั่วเกาะลังกา และเมื่อเดินทางกลับบ้านเกิดได้อาราธนาพระลังการ่วมเดินทางมาด้วย ๒ รูป กล่าวคือ พระมหาวิกรมพาหุ และพระมหาอุตตมปัญญา

ความเป็นไปได้ก็คือพระสงฆ์ไทยล้านนาจะมีโอกาสได้เข้าเฝ้าพระสังฆราชโตฏะคามุเวศริราชหุละ ผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในฐานะจอมปราชญ์นามอุโฆษ และผู้อุทิศชีวิตเผยแผ่ลัทธิบูชาเทพนาคะ หรืออาจจะมีโอกาสร่วมสัมพัชพิธีกรรมสวดสรรเสริญเทพนาคะ เพราะวิชัยพาหุปริเวณะเป็นสถาบันการศึกษาสงฆ์ที่โด่งดังสูงสุดยุคนั้น

พระคาถาชินบัญชรน่าจะติดตามพระสงฆ์ไทยกลับล้านนาคราวนั่นเอง^{๖๑} จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า คาถาชินบัญชรน่าจะแต่งขึ้นในยคโกญจนาทนี่เอง

^{๖๐}คำว่า “ภาณวาร” สันนิษฐานว่าเป็นคำสำหรับพระสงฆ์ท่องจำและสวดพระปริตรให้เป็นแบบแผนอันเดียวกัน (ผู้วิจัย).

^{๖๑}ลังกามูล, “เล่าเรื่องเมือง(ศรี)ลังกา คาถาชินบัญชรมาจากไหน?”, ศิลปวัฒนธรรม, ๓๐ (๒๕๕๒) : หน้า ๘๗ .

^{๖๒}ลังกามูล, “เล่าเรื่องเมือง(ศรี)ลังกา คาถาชินบัญชรมาจากไหน?”, ศิลปวัฒนธรรม, ๓๐ (๒๕๕๒) : หน้า ๘๕ .

โดยพระสังฆราชโตฏะคามเวศรียาหุละ หรือศิษย์ของพระองค์เอง กรณีเป็นไปได้น่าจะเป็น ศิษย์เอกฆราวาสนามว่าศรีรามจันทราการติ ผู้แต่งกลอนสรรเสริญเกียรติคุณเทพนาจะเป็น ภาษาสิงหลผสมสันสกฤต เชื่อว่าตำราเล่มนี้ต่างได้รับการยกย่องว่าผู้แต่งมีความสามารถสูงใน เชิงกาพย์กลอน สอดคล้องกับความเห็นของนักปราชญ์บางท่านที่วิเคราะห์ว่า ลักษณะคาถา ชินบัญชรเป็นการแต่งด้วยไวยากรณ์ชั้นสูง ผู้แต่งต้องมีพื้นฐานความรู้ด้านไวยากรณ์เป็น อย่างดี

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวข้างต้นอาจทำให้เข้าใจว่าพระปริตต์มีอิทธิพลต่อชาว พุทธลังกาไม่น้อย แต่ความเป็นจริงแล้วการสวดพระปริตตรเป็นเพียงพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่นิยม จัดขึ้นเป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้น ดังกรณีขึ้นบ้านใหม่ สมาชิกในครอบครัวเดินทางไกลไป ต่างประเทศบิดามารดาเจ็บไข้ล้มหมอนนอนเสื่อ หรือเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น หากได้ มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันเท่าใดนัก อีกทั้งบรรดาพระสูตรที่บรรจุในคัมภีร์จุฎถาณวาร บาติเลพระสงฆ์นำมาสวดพระปริตตรก็ได้มีความสำคัญดุจเดียวกัน คาถาชินบัญชรมีบทบาท เพียงแต่นำมาสวดปิดท้ายประเพณีการสวดพระปริตตรเท่านั้น ยิ่งหากสอบถามชาวพุทธลังกา ด้วยแล้วน้อยคนนักจะรู้จักหรือเข้าใจถึงความสำคัญของชินบัญชรคาถา ถึงแม้จะรู้จักบ้างแต่ ความหมายที่เข้าใจกลับแตกต่างตรงกันข้ามกับความเชื่อของชาวพุทธไทยอย่างสิ้นเชิง ด้วย ชาวพุทธลังกาเชื่อว่าคาถาชินบัญชรหรือพระสูตรบทอื่นที่นำมาสวด หากมีอิทธิปาณภาพสูงส่ง สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ผู้สวดได้มากมายเฉกเช่นชาวพุทธไทยเชื่อกันไม่ หากแต่เป็น เพียงการสวดเพื่อน้อมรำลึกนึกถึงในด้านพุทธานุสสติเท่านั้น

สำหรับพระสูตรที่ชาวพุทธลังการู้จักกันเป็นอย่างดีเรียกว่าคาถามหาปริตตร ได้แก่ มงคลสูตร รัตนสูตร และกรณีเมตตสูตร ฆราวาสหญิงชายทั้งเด็กและผู้ใหญ่สามารถสวดได้ อย่างคล่องแคล่วเหมือนพระสงฆ์ อีกทั้งเจตจำนงของพระคาถาก็มีไฉ่อัญเชิญพระพุทธเจ้าหรือ พระมหาสาวกมาทำหน้าที่คุ้มครองป้องกันตัวเอง หากแต่เป็นการสวดระลึกถึงคุณของพระ รัตนตรัยและการแผ่เมตตาจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่น ทั้งฉบับลังกาและไทยเมื่อเทียบกันแล้ว พบว่าต้นฉบับเดิมเป็นอันเดียวกัน ฉบับลังกานั้นมี ๒๒ บท ฉบับในไทยมี ๑๔ บท ก็คือ ๑๔ บทข้างต้นของฉบับลังกานั้นเอง^{๖๒}

^{๖๒} ดังกามาร, “เล่าเรื่องเมือง(ศรี)ลังกา คาถาชินบัญชรมาจากไหน?”, ศิลปวัฒนธรรม, ๓๐ (๒๕๕๒) : หน้า ๘๕.

กล่าวโดยสรุป ในทฤษฎีที่เชื่อว่าพระคาถาชินบัญชรที่แต่งขึ้นในประเทศศรีลังกานั้น เป็นคติความเชื่อของลัทธิมหานิกายแบบตันตระ เกิดขึ้นยุคสมัยลังกาเกิดความคลอนแคลนทางการเมืองและการที่พระศาสนาสามารถมีอิทธิพลต่อชาวพุทธลังกาอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาภายหลังเมื่อบ้านเมืองและสถาบันพระศาสนามั่นคงดีแล้วพระคาถาชินบัญชรได้ถูกตัดทอนจำกัดขอบเขตให้ใช้เฉพาะกรณี จนลดความสำคัญลงไป เหลือบทบาทเดียวคือใช้เพียงสวดปิดท้ายพิธีสวดพระปริตต์เท่านั้น ส่วนพระคาถาที่มีบทบาททดแทนคือ มังคลสูตร รัตนสูตร และกรณียเมตตสูตร ซึ่งเรียกกันว่ามหาปริตต์ มีเนื้อหามุ่งสรรเสริญพระรัตนตรัยและแผ่เมตตาจิตปรารถนาดีต่อผู้อื่นมากกว่า และเหตุที่ความเชื่อเรื่องการสวดพระปริตรลดบทบาทลงไปนั้น มีผลมาจากอิทธิพลความเชื่อที่แท้จริง กล่าวคือต้นพระศรีมหาโพธิ์และพระเยซูแก้ว ซึ่งถือเสมือนเป็นวัตถุล้ำค่าแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สถิตย์เหนือพื้นเกาะลังกานั้นเอง

จากข้อมูลดังกล่าวก็ยังไม่สามารถระบุชัดเจนได้ว่าพระคาถาชินบัญชรเกิดขึ้นในยุคใด นักปราชญ์ส่วนใหญ่ต่างมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างกันหากแต่ละท่านก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่าพระคาถาชินบัญชรได้รับคติความเชื่อมาจากลัทธิมหานิกายแบบตันตระนั่นเอง

๒.๒.๓.๒ ทฤษฎีที่เชื่อว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรได้แต่งขึ้นในประเทศไทย

เมื่อยังไม่สามารถระบุให้ชัดเจนได้ว่า คาถาชินบัญชรเกิดขึ้นในยุคใด นักปราชญ์ส่วนใหญ่ต่างมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างกัน สำหรับความเชื่อว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรที่แต่งขึ้นแต่งขึ้นในประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ แนวคิด คือ

- (ก) เชื่อว่าแต่งขึ้นในสมัยล้านนา
- (ข) เชื่อว่าแต่งขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจากการดัดแปลงแต่งเติมโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ดังรายละเอียดที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้

ก. แนวคิดที่เชื่อว่าพระคาถาชินบัญชรแต่งขึ้นในประเทศไทยในสมัยล้านนา

ในหนังสือ “ปาณชิคมภิรทภาษาบาลีแลภาษาสันสกฤต อันมีฉบับในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร” ซึ่งพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ในงานเฉลิมพระชันษาชาวยศ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส มีชื่อ “ชินบัญชร” ปรากฏอยู่ในลำดับที่ ๑๐๒ พร้อม

กับคำอธิบายไว้ว่า “ว่าด้วยคาถาอัญเชิญพระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกให้มาประดิษฐานใน
ตน เพื่อป้องกันอันตรายอยู่ในกรงแลที่ล้อม (มี ข.ส.คือฉบับเขียนอักษรสีหล)” ก็ได้พบ
ต้นฉบับเขียนอักษรสีหลดังกล่าว เขียนด้วยเส้นหมึกในสมุดฝรั่งขนาดยาวจำนวน ๓ หน้า
เรียกชื่อคานี้ว่า “ชินปญชร” มี ๒๒ คาถาเหมือนกับฉบับลังกาที่มีอยู่ในหนังสือเล่มเล็กชื่อ
The Mirror of the Dhamma ที่กล่าวถึงมาแล้วในตอนต้น แต่ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนว่าเป็นใคร
และเขียนไว้แต่เมื่อไร และในคราวนี้เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติได้พบคาถาชินปญชรฉบับ
อักษรพม่าอีกฉบับหนึ่ง ซึ่งไม่มีชื่อปรากฏอยู่ในหนังสือบาญชีคัมภีร์ภาษาบาลีฯ ดังกล่าวแล้ว
เป็นฉบับพิมพ์อักษรพม่า มีคำอธิบายคำศัพท์และคำแปลเป็นภาษาอังกฤษด้วย พิมพ์ที่ประเทศ
พม่า เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๒ (ค.ศ.๑๘๗๙) หนังสือมีชื่อว่า “รัตนปญชร” มีชื่อภาษาพม่ากำกับไว้ใน
วงเล็บว่า “รัตนชาวยุไซ” (แปลว่า กรงทองแห่งพระรัตนตรัย) มี ๑๔ คาถาและเหมือนกับ ๑๔
คาถาแรกของฉบับอื่นๆ นั่นเอง

เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๓๐ ได้มีการพบปะกันระหว่างผู้สนใจเกี่ยวกับเรื่อง
คาถาชินปญชร และผู้รู้ทางด้านนาครีตามคำริของสมเด็จพระญาณสังวร ณ โรงเรียนยุพราช
วิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีศาสตราจารย์พูนพล อาสนจินดา เป็นประธานที่ประชุม และ
สมเด็จพระญาณสังวร ได้เสนอเรื่องประวัติความเป็นมาของคาถาชินปญชรให้ที่ประชุม
พิจารณา ที่ประชุมได้อภิปรายกันอย่างกว้างขวาง และจากการประชุมคราวนี้ เป็นเหตุให้ได้
ความรู้เกี่ยวกับคาถาชินปญชร ตามที่เชื่อถือกันอยู่ในทางเมืองเหนือเพิ่มขึ้นอีกหลายประการ
จากท่านผู้รู้ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ของเมืองเหนือสรุปความได้ดังนี้^{๖๓}

๑. คานี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั่วไปในหมู่ประชาชนทางเมืองเหนือมาแต่
โบราณ ทั้งภิกษุสามเณรและชาวบ้านนิยมสวดกันทั่วไป และรู้จักกันในนามว่า “สูตรเขยเบง
ชร” หรือออกเสียงตามสำเนียงพื้นเมืองว่า “ไยยะเบงจร” แต่ที่จดจารึกไว้ในใบลานบ้าน
บันทึกไว้ในสมุดไทยบ้าง ด้วยอักษรล้านนา เท่าที่สำรวจพบแล้วขณะนี้ นั้น เรียกชื่อต่างๆ กัน
เป็นหลายอย่างคือ เขยเบงชร ชัยเบญชร ไยยะเบงชร ชยา และมีฉบับปรากฏอยู่ทั่วไปนับ
จำนวนพัน

^{๖๓} เอกสาร ประกอบการเสวนาเรื่อง “วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาล้านนา” ในการจัดประชุม
สัมมนาทางวิชาการเรื่อง “พระพุทธศาสนาในล้านนา” โดยคณะศาสนาและ ปรัชญา ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๑
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ณ ศูนย์ฝึกอบรม ธนาคารไทยพาณิชย์ ต.บ้านโป่ง อ.หางดง จ.เชียงใหม่.

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับคาถาจีนบัพจรของชาวเมืองเหนือนั้น เป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ ใช้สวดสืบทอดมา ชื่นบ้านใหม่ ชื่นธาตุ ชื่นถ้ำ สวดขอฝน นอกจากนี้ยังนิยมเอาบางตอนของคาถานี้ (คือคาถาที่๑๐, ๑๑, ๑๒) มาเขียนย่อเป็นยันต์ลงในแผ่นกระดาษหรือแผ่นผ้า ขนาดสี่เหลี่ยมสำหรับติดที่ปลายเสาตั้งของบ้านเรือน โบสถ์ วิหาร เพื่อป้องกันฟ้าผ่า ไฟไหม้ เรียกว่า “ยันต์เทียนหัวเสา” บ้าง “ยันต์เสาตั้ง” บ้าง “ยันต์ฟ้าฟัก” บ้าง มีรูปดังนี้

ร บุ อา ทก เม ตต ธ บ อา วา กุ ล

โต ต สุต จิ โต ชช มา เม

นํ สี ล ฌ กํ ต คคํ สี จจ อํ กํ ลี

จน ร ตญ อา ฎิต อา ส อา เส กา จู

ริ ธ สุต ฎา นํ กา สณ ส

โม จ ป นา กํ ย เส สี ท ปา ต ร

บางครั้งก็เขียนเป็นยันต์ตัวเลขสำหรับลงแผ่นโลหะหล่อพระพุทธรูป ดังนี้

	๑	๘	๑๕	๒๒	
๒๕	๑๔	๒๑	๒	๙	๑๖
๒๐	๓	๒๖	๒๓	๓๐	๓
๑๓	๒๔	๒๕	๓๒	๑๓	๑๐
๖	๑๕	๑๒	๒๓	๔	๓๑
	๒๘	๕	๑๘	๑๑	

๓. หลักฐานเกี่ยวกับคาถานี้ มีการจดจารึกไว้ด้วยอักษรล้านนาเท่าที่ค้นพบในขณะนี้ มี ๒ ลักษณะคือ จารไว้ในใบลานหรือสมุดไทย (สมุดข่อย) ที่ชาวล้านนาเรียกว่า ปื๊บ (พับ) เป็นเอกเทศบ้าง เขียนไว้ในปื๊บสา (สมุดกระดาษสา) หรือปื๊บสูตร (หนังสือสวดมนต์ที่ทำด้วยกระดาษสา) รวมกับสูตรอื่นๆ ทั่วไป บางที่จารหรือเขียนไว้เป็นเอกเทศนั้นมีน้อย เท่าที่สำรวจพบแล้วโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในจังหวัดเชียงใหม่และลำปางมีเพียง ๕ ฉบับ ที่พบมากที่สุดนั้นเขียนไว้ในปื๊บสา (คือหนังสือรวมสวดมนต์แบบสมุดข่อย) บางฉบับมีคำแปลเป็นไทยไว้ด้วย บางฉบับก็ไม่มีคำแปล บางฉบับมีวันเดือนปีที่จารหรือจารึก

ไว้ด้วย เท่าที่สำรวจพบในขณะนี้ ฉบับที่มีอายุเก่าที่สุดคือฉบับของวัดชัยมงคลเวียงใต้ จังหวัดน่าน จารในใบลานรวมกันหลายสูตร เมื่อ พ.ศ.๒๔๐๔ (จ.ศ.๑๒๒๓)

๔. เกี่ยวกับประวัติความเป็นมานั้น^{๒๔} ยังไม่พบหลักฐานแน่ชัด คาทาชินบัญชรฉบับอักษรล้านนาบางฉบับเท่าที่ค้นพบแล้วมีบอกประวัติของคาทานี้ไว้ด้วย เช่นฉบับวัดชัยมงคลเวียงใต้ จังหวัดน่าน บอกว่า “เป็นคาทาของพระมหาพุทธโฆสเถระเจ้าเมื่อคราวลงไปค้นเอาพระธรรมที่หีบ (หรือตู้) หลวง เมืองลังกา (หิบนั่น) ท่านคิดกุญแจไว้ ๗ ชั้น เพื่อไม่ให้ใครไขได้ พระมหาพุทธโฆสเถระเจ้าสวดพระคาถา ๒๕ บทนี้ พร้อมกับเดินพนมมือประทักษิณหีบพระธรรมของหลวงนั้น ๓ รอบ กุญแจ ๗ ชั้นนั้นก็หลุดออกหมด ท่านจึงได้เอาพระธรรมออกมาเขียนได้ทั้งหมด สร้างขึ้นไว้ในชมพูทวีปเรานี้แล” ผู้รู้บางท่านกล่าวว่า คาทานี้แต่งขึ้นในลังกา โดยพระอรหันต์ ๘ รูป เพื่อถวายแก่มกุฎราชกุมารของลังกา ซึ่งถูกทำนายว่าจะถูกฟ้าผ่า (แต่ยังหาหลักฐานไม่พบ) บางท่านกล่าวว่า ในตำนานสืบชาติของเชียงใหม่ ซึ่งมีมาแต่ครั้งพระเมืองแก้ว (ครองราชย์ระหว่างพ.ศ.๒๐๓๘-๒๐๖๘) มีกล่าวถึง ไยยะเบงจร ซึ่งพระจะต้องสวดรวมกับสูตรอื่นๆ ด้วย อันเป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า คาทาชินบัญชรนี้ได้มีมาในเชียงใหม่เกือบ ๕๐๐ ปีแล้ว จากข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว ผู้รู้บางท่านของเชียงใหม่จึงสรุปว่า คาทาชินบัญชรนี้แต่งขึ้นที่ลังกา แล้วไทยเรารับเอามาอีกทีหนึ่ง บางท่านสรุปว่า แต่งขึ้นที่เชียงใหม่ ในสมัยพระเจ้าติโลกราชมหาราช รัชกาลที่ ๑๑ แห่งเชียงใหม่ บางท่านสรุปว่า แต่งขึ้นที่เชียงใหม่ โดยพระสีลวงสะ (หรือสีลวงศ์) ผู้แต่งคาถาอุปาสตสันติ ซึ่งมีลีลาและความหมายคล้ายกับคาทาชินบัญชร แต่ทั้งนี้ก็โดยสันนิษฐาน เพราะยังไม่พบหลักฐานที่แน่ชัด

๕. ในทางเมืองเหนือถือกันว่า บทว่า “รตนํ ปุโรโต อาสิ” ของคาทาชินบัญชรนั้นเป็นหัวใจของคาทาชินบัญชร ถือกันในทางไสยศาสตร์ว่าขลังนัก เรียกกันว่า “คาทาตาลหิ้น” เพราะอยู่ยงคงกระพันถึงขนาดยิงจรวดตาลหิ้น (เหียน) ก็ไม่เป็นอันตราย

จากข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสำรวจศึกษาของผู้รู้ฝ่ายล้านนาดังกล่าวมานี้ ก็ยังสรุปไม่ได้ว่า คาทาชินบัญชรนี้แต่งขึ้นที่ไหน เมื่อไหร่ และใครเป็นผู้แต่ง เพราะข้อมูลยังแย้งกันอยู่ แต่ประการหนึ่งที่ต่างก็เห็นพ้องต้องกันก็คือ คาทาชินบัญชร หรือ ไยยะเบงจร นี้ เป็นที่นับถือแพร่หลายอยู่ในหมู่ชาวล้านนาแต่โบราณกาล เป็นเวลาเกือบ ๕๐๐ ปี เป็นพุทธมนต์ที่ใช้

^{๒๔} สุขาวี พลอยขุม, อ้างอิงจาก “ไยยะเบงจร สุตยอดพระเครื่องตระกูล ‘ชินบัญชรบริสุทธิ’ สำหรับรับมือกับยุค ‘ทฤษฎี’”, น.นันทวิจิตร, คอลัมน์ของดีจากวัด, พระเครื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอภินิหาร, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓๘ ปีภักษ์หลัง ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๔๔.

สวดอธิษฐาน ขอให้คุณพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์องค์ท่านมาเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันและประดับในร่างกายของคุณ เพื่อความเป็นสวัสดิมงคลและปลอดภัยในทั้งปวง

ข. แนวคิดที่เชื่อว่าพระคาถาชินบัญชรมีการดัดแปลงแต่งเติมโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี)

จากการศึกษาแนวความคิดที่เชื่อว่าพระคาถาชินบัญชรมีการดัดแปลงแต่งเติมโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) นั้นมีหลากหลายดังนี้

ยรรวัฒน์^{๖๕} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ชินบัญชร สวดมนต์อย่างไรให้ใจเป็นสุข” เกี่ยวกับประวัติของพระคาถาชินบัญชรว่า ในคราวที่สมเด็จพระโตได้เดินทางไปกำแพงเพชรเพื่อเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ของท่าน ท่านได้ไปที่วัดเก่าแก่แห่งหนึ่งชื่อ วัดเสด็จ มีเจดีย์โบราณบรรจุพระบรมธาตุอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิง พบคัมภีร์โบราณผูกหนึ่งเป็นภาษาสิงหลฝังอยู่ในเจดีย์นั้น ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระก็หยิบใส่ย่ามมาและเก็บไว้ที่กุฏิแดงวัดระฆัง คืนหนึ่งได้นิมิตว่ามีท้าวมหาพรหมจีนนะปัญจะระซึ่งเป็นศิษย์ของพระโมคคัลลานะได้มาแนะนำวิธีการปลุกเสกพระคาถา ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระได้นำคัมภีร์ผูกนั้นออกมาศึกษา แปลได้ความว่า ปัญจะระสูตร อัญเชิญพระบารมีพระพุทธเจ้า และพระอรหันต์มาปกป้องคุ้มครอง ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ (โต) จึงรจนาตัดทอนบางส่วนออก บางคำที่แปลไม่ได้ท่านก็คงเอาไว้แล้วตั้งชื่อพระคาถานี้ว่า “ชินบัญชร” เพื่อถวายกุศลแด่ท้าวมหาพรหมจีนนะปัญจะระที่มีเมตตาชี้แนะในการจัดพิธีปลุกเสกหลวงปู่จิตต์มุนี

หนังสือ “ชีวประวัติ-อภินิหาร พระคาถาชินบัญชร ของเจ้าประคุณสมเด็จพระ (โต) วัดระฆัง” ซึ่งรวบรวมโดยบุญยเทพย์ ซึ่งเรียบเรียงโดย ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร^{๖๖} กล่าวถึงประวัติของพระคาถาชินบัญชรที่มีการดัดแปลงแต่งเติมโดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ว่า มีจีนแสดผู้เฒ่าชาวจีนผู้หนึ่งเล่าว่าเจ้าประคุณสมเด็จพระ (โต) ท่านจาริกธุดงค์ไปทั่วราชอาณาจักร คราวหนึ่งท่านธุดงค์ไปถึงเมืองเพชร ท่านเป็นคนมีบุญวาสนาจึงได้พบพระ

^{๖๕}ยรรวัฒน์, ชินบัญชร สวดมนต์อย่างไรให้ใจเป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทผู้พิทักษ์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕ – ๓๖.

^{๖๖}ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, ปรีศนาธรรม สมเด็จพระโต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาวจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑ – ๑๒.

กาลานี้ในเจดีย์ร้างแห่งหนึ่ง ท่านได้นำมาดัดแปลงตัดตอนแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น เพื่อไว้ใช้สำหรับปลูกเสกพระพิมพ์ผสมเด็จของท่าน^{๖๓}

หนังสือ “พระคาถาชินบัญชร มหาพุทธรมณต์ทรงวิเศษ” ของตุลา พรหมญาณ กล่าวถึงที่มาและการค้นพบพระคาถาชินบัญชรว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระโตได้มีโอกาสเดินทางไปยังจังหวัดกำแพงเพชรท่านได้เดินทางไปที่วัดเก่าแก่แห่งหนึ่งซึ่งมีกรุโบราณ ที่นั่นท่านได้พบคัมภีร์โบราณผูกหนึ่งฝังอยู่ในเจดีย์หัก สมเด็จจึงนำคัมภีร์ผูกนั้นมาเก็บไว้ที่กุฏิและมีจิตดำริที่จะสร้างพระเครื่องเพื่อมอบให้แก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร.๕) คืบนั้นหลังจากวัดได้นิมนต์เห็นลูกศิษย์องค์พระโมคคัลลานะมากล่าวพรว่าถ้าสมเด็จโตจะทำงานสิ่งใด เมื่อระลึกถึงท่านท้าวมหาพรหมชินนะบัญชาชะระที่ไร ท่านก็ปรากฏร่างและช่วยเหลือสมเด็จโตประกอบพิธีต่างๆจึงทำให้เครื่องรางของขลังของสมเด็จโตมีความศักดิ์สิทธิ์มาก สมเด็จโตได้ปลูกเสกพระโดยแปลคาถาจากคัมภีร์ที่ท่านพบจากกรุวัดที่กำแพงเพชรและได้ตัดต่อแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อง่ายต่อการสวดจึงแปลใหม่ได้ความว่า “คาถาชินบัญชร” ตรงกับชื่อท้าวมหาพรหมชินนะบัญชาชะระ สมเด็จโตจึงถือคาถาบทนี้เป็นการเตือนตนท่านท้าวมหาพรหมชินนะบัญชาชะระและเป็นบทสวดในการนั่งปลูกเสกพระอิทธิเจรุ่นสุดท้าย^{๖๔}

จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าพระคาถาชินบัญชรนี้ เป็นคาถาที่ตกทอดมาจากลังกา เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) ได้ค้นพบในคัมภีร์โบราณ และได้ดัดแปลงแก้ไขแต่งเติมให้ดีขึ้น และมีเอกลักษณ์พิเศษได้เนื้อถ้อยกระแทกความสมบูรณ์ แปลออกมาแล้วมีแต่สิ่งที่เป็นสิริมงคล แก่ผู้สวดภาวนาทุกประการ พระคาถานี้เป็นการอัญเชิญพระพุทธานุภาพแห่งพระบรมศาสดา สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระพุทธรูปเจ้าที่ได้ทรงตรัสรู้มาก่อนหน้านั้น จากนั้นเป็นการอัญเชิญพระอรหันต์จีณาสพ อันสำเร็จคุณธรรมอันวิเศษ ซึ่งแต่ละองค์ไม่เหมือนกัน นอกจากนั้นยังได้อัญเชิญพระสูตรต่างๆ อันโบราณจารย์เจ้าถือว่าเป็นพุทธรมณต์อันวิเศษ โดยแต่ละสูตรมารวมกันสวดคล้องเป็นกำแพงแก้วคุ้มกัน ตั้งแต่กระหม่อมจอมขวัญของผู้ภาวนาพระคาถา ลงมาจนล้อมรอบตัว จนหาช่องโหว่ให้อันตรายสอดแทรกเข้ามามิได้

^{๖๓} ырวฒน์, คุยเฟื่อง...เรื่องสมเด็จโต, หน้า ๕๕.

^{๖๔} ตุลา พรหมญาณ, “พระคาถาชินบัญชร มหาพุทธรมณต์ทรงวิเศษ”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุกษนิญท์ พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗ – ๑๘.

ค. วิเคราะห์ สรุปประวัติความเป็นมาของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

คาถาชินบัญชรนี้ นายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ ได้เคยนำมาขอให้แปลเพื่อพิมพ์ในหนังสือประวัติของเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี) ครั้งหนึ่งเมื่อนานมาแล้ว แต่ก็ยังสงสัยในถ้อยคำและประโยคหลายแห่ง เพราะไม่อาจจับความได้ ทั้งเมื่อได้พบหลายฉบับจากหลายสำนักเข้า ก็ได้พบคำที่ผิดเพี้ยนบ้างเกือบทุกฉบับ ไม่อาจตัดสินใจได้ว่าที่ถูกเป็นอย่างไร ได้เคยนึกสงสัยมานานแล้วว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯได้เรียบเรียงขึ้นเอง หรือได้ต้นฉบับมาจากไหนเมื่อไม่นานมานี้ ได้มีผู้นำหนังสือมาเล่มหนึ่ง เป็นหนังสือขนาดเล็กพิมพ์ในประเทศศรีลังกา ชื่อหนังสือ The Mirror of the Dhamma (กระจกธรรม)^{๖๕} โดยพระนารทมหาเถระและพระกัสสปเถระ ฉบับที่ได้มานี้พิมพ์เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๔ (ของลังกา ตรงกับ พ.ศ. ๒๕๐๓) ค.ศ.๑๙๖๑ เมื่อได้อ่านชินบัญชรใน หนังสือนี้แล้ว ก็ได้พบคำและประโยคที่เคยสงสัยในฉบับที่สวดกันในเมืองไทย ซึ่งจับความได้หายข้องใจ จึงได้คิดว่าจะคัดฉบับลังกามาพิมพ์เพื่อผู้ที่ต้องการทราบจะได้อ่าน พิจารณา และคิดปรับปรุงฉบับที่สวดกันในเมืองไทย อนุวัตรฉบับลังกาเฉพาะที่เห็นว่าสมควรจะปรับปรุงด้วยทั้งสองฉบับนี้ เมื่อเทียบกันแล้วก็รู้สึกได้ว่า ต้นฉบับเดิมนี้เป็นอันเดียวกันแน่"ชินบัญชรไทย-(ศรี) ลังกานิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม ฉบับเดือนมีนาคมนี้ นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับคาถาชินบัญชรอีกครั้ง ในบทความชื่อ "เล่าเรื่องเมือง (ศรี) ลังกา คาถาชินบัญชรมาจากไหน" โดยลังกา कुमार-ผู้เขียนชาวไทยที่ไปศึกษาอยู่ที่ประเทศศรีลังกา โดยระบุว่าคาถานี้มีกำเนิดจากลังกาการกำเนิดขึ้นของชินบัญชรคาถามี ผลสืบทอดต่อมาจากการสวดปริตต์-การสวดเพื่อดับทุกข์เชิงญของประเทศชาติประชาชน โดยเริ่มครั้งแรกในสมัยอาณาจักรอนุราชปุระตอนกลาง ตรงกับสมัยพระเจ้าอุปติสสะที่ ๑ (พ.ศ.๕๐๘-๕๐๙) ในสมัยนั้นการสวดปริตต์เป็นที่นิยมแพร่หลาย คณะพระเถระได้แต่งคัมภีร์สำหรับสวดปริตต์โดยรวบรวมพระสูตรจากพระไตรปิฎก ที่เหมาะสมจะเป็นบทสวดเรียกว่า "จตุภาณวารบาลี"ในยุคอาณาจักรต่อมา การสวดปริตต์เป็นที่นิยมสูงสุด โดยเฉพาะประเพณีสวดพระปริตต์ตลอดคืนจนถึงเช้า ขณะที่เนื้อหาในพระสูตรจำนวน ๒๒ บท ที่กำหนดไว้ในคัมภีร์คงไม่เพียงพอกับเวลาอันยาวนาน จึงเพิ่มพระสูตรขึ้นให้เหมาะสมกับระยะเวลาที่สวด ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ "มหาชินบัญชร" บทสวดว่าด้วยการเชิญพระพุทธเจ้าทั้งปวงและพระมหาสาวกมาประดิษฐานทั่ว สรรพวงค์กาย นิยมสวดเพื่อคุ้มครองป้องกันภัยอันตราย

^{๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

ในทัศนะของผู้วิจัยแล้วจากคำกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า พระคาถาชินบัญชร มีต้นกำเนิดมาจากลังกา และได้เข้าสู่แผ่นดินสยามครั้งแรกที่เมืองลำพูน จากนั้นก็เผยแพร่ไปยังเมืองต่างๆ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) พรหมรังสี ชาติในสมัยรัชกาลที่ ๑ เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๑ แสดงว่า พระคาถาชินบัญชรที่สมเด็จพระโตวัดระฆังสวดตลอดชีวิตนั้น มีมาก่อนแล้ว ๓๕๐ ปี โดยเอกสาร ๑๘๘๑ เป็นที่ตั้ง หรือหากนับจนถึงปัจจุบัน คาถาชินบัญชรก็มีอายุครบ ๕๑๔ ปี คำถามที่หลายคนสงสัยก็คือ ในเมื่อไม่ได้แต่งเอง แล้วท่านไปนำคาถานี้มาจากใคร ที่ไหน อย่างไร เมื่อศึกษาประวัติของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) แล้วพบว่าท่านบรรพชาเป็นสามเณรน้อยด้วยวัยเพียง ๕ ขวบ โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (สุก โก่เถื่อน) เป็นพระอุปัชฌาย์ให้ ในวัย ๗ ขวบ สามเณรโตออกเดินธุดงค์ไปในเขตวัดร้างเมืองกำแพงเพชร อันเป็นถิ่นกำเนิดเมืองมารดาของท่านซึ่งเป็นชาวเหนือ มีชื่อว่า นางเกตุ หรือเกสรคำ ณ เจดีย์ร้างแห่งหนึ่งใกล้ถ้ำอัสสัมชัญที่เมืองกำแพงเพชรนั่นเอง สามเณรโตได้พบซากคัมภีร์เก่าชำรุด ร้อยเรียงเรื่อง คาถาชินบัญชร เขียนเป็นภาษาบาลี ด้วยตัวอักษรธรรมล้านนา ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างแรงบันดาลใจให้ท่านต้องหันมาศึกษาภาษาบาลี และอักขระล้านนา ตั้งแต่นั้นเป็นเณรน้อยอย่างแตกฉาน ด้วยเหตุที่ คัมภีร์ฉบับนั้นไม่ระบุนามผู้รจนา สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) จึงมีอาจอ้างอิงชื่อผู้ประพันธ์ให้รัชกาลที่ ๔ ทรงทราบได้ เมื่อกาลเวลาผ่านพ้นคนทั่วไปไม่รู้ที่มาที่ไป ก็ยังคิดกันเอาเองว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) คือผู้แต่งพระคาถาชินบัญชรนั้น

ในทัศนะดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าที่มาชินบัญชรยังไม่สามารถระบุชัดเจนได้ว่า คาถาชินบัญชรเกิดมีขึ้นในยุคใด นักปราชญ์ส่วนใหญ่ต่างมีข้อสันนิษฐานที่แตกต่างกัน หากแต่ละท่านเห็นสอดคล้องกันว่าคาถาชินบัญชรได้รับคติความเชื่อมาจากลัทธิมหายานแบบตันตระ ฤทธานุภาพ และพุทธานุภาพของพระคาถาชินบัญชรเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสภาพแวดล้อมและคติความเชื่อของสังคมพุทธนั้นๆ

๒.๓ โครงเรื่องและวิธีการแต่ง

สำหรับบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรที่เรารู้จักกันนั้น เป็นที่ทราบกันว่ามีได้เป็นคาถาหรือบทสวดมนต์ประเภทที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก เหมือนกับบทสวดมนต์อื่นๆ บทที่พระพุทธองค์ตรัสแสดงหรือนำมาเป็นแนวทางในการสอน เช่น ธรรมจักกัปปวัต

คนสูตร^{๑๐} กรณียเมตตสูตร^{๑๑} อาฏาณายสูตร^{๑๒} หรือบทสวดมนต์ที่พระสาวกเป็นผู้แสดง เช่น องคุลิมาลสูตร^{๑๓} ซึ่งถือว่าเป็นคาถาที่สามารถที่จะสรุปได้ว่ามีเค้าโครงเรื่องมาอย่างไรผู้แสดง หรือผู้กล่าวมีวัตถุประสงค์ในการแสดงเรื่องนั้น ๆ อย่างไร อันจะเป็นสิ่งง่ายต่อการศึกษา เพราะเพียงผู้ศึกษาเข้าไปศึกษารายละเอียดในพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องก็จะสามารถทราบบริบท เนื้อหาและเค้าโครงเรื่องอันเป็นที่มาของบทสวดมนต์นั้น ๆ ได้โดยง่ายเพราะบทสวด หรือพระสูตรดังกล่าว เป็นบทสวดที่มีผู้อธิบายไว้อย่างหลากหลายเนื่องจากมีความสำคัญในฐานะที่เป็นพระพุทธรูป และคำสอนของพระพุทธศาสนา^{๑๔} ส่วนบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรนี้จัดได้ว่าเป็นคาถาที่มีใ้มีอยู่ในพระไตรปิฎกหรืออรรถกถา แต่เป็นคาถานิพนธ์ประเภทสรุปความจากร้อยกรองที่มีนักปราชญ์ชาวพุทธในภายหลังได้แต่งขึ้นเพื่อนำเอาสาระเกี่ยวกับการสรรเสริญถึงพระอรหันต์ทั้งหลาย ๘๐ พระองค์ พระปริตร และพระสูตรทั้งปวง ให้มาสถิตคุ้มครองอยู่ทั่วสภนัยกายของผู้เจริญภาวนา โดยขอให้ผู้มีชัยชนะในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ อยู่ในตัว ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้น ที่ผม เป็นต้น เป็นพระคาถาเรียกว่ากำแพง ๗ ชั้น คุ้มครองเรามาจัดรวบรวบไว้ถึง ๑๔ บท โดยคาถาหรือบทสวดมนต์บทนี้เชื่อกันว่ามีอยู่และแต่งไม่เกิน ๕๐๐ ปี ที่ผ่านมา ดังนั้น ความชัดเจนเรื่องของการศึกษาถึงที่มาที่ดีหรือเค้าโครงเรื่องที่นำมาแต่งก็ดี จึงเป็นเรื่องที่ผู้ศึกษาจะต้องทำความเข้าใจและต้องมีการอธิบายเพื่อที่จะได้ทราบถึงรายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น สำหรับเค้าโครงเรื่องและวิธีการในการนำเสนอบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรนั้นเราสามารถที่จะพิจารณาได้ ดังนี้

^{๑๐}วิ.ม. (บาลี) ๔ / ๑๒ - ๓๔ / ๑๒ - ๒๐. วิ.ม. (ไทย) ๔ / ๑๒ - ๓๔ / ๑๓ - ๒๔.

^{๑๑}ปฏี แสงฉาย, **มิลินทปัญหา พร้อมอรรถกถาฎีกา**, (กรุงเทพมหานคร : ศ.ธรรมกัณฑ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖๗.

^{๑๒}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๓๕ - ๒๕๓/๑๖๘ - ๑๘๗. พุ.ชา. (บาลี) ๒๗/๑๐๕ - ๑๐๘/๕๖. พุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๑๐๕ - ๑๐๘/๕๒ - ๕๓

^{๑๓}ม.ม. (บาลี) ๑๓/๓๔๗ - ๓๕๒/๓๓๐ - ๓๓๘.ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๔๗ - ๓๕๒/๔๒๑ - ๔๓๐.

^{๑๔}คำว่าพระพุทธรูป คือ พระคำรัสที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงในวาระต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่มีปรากฏในพระวินัยและพระสูตรส่วนคำสอนของพระพุทธศาสนาหมายถึงเนื้อความที่เป็นทั้งพุทธรูปและที่มิใช่พระพุทธรูป

๒.๓.๑ โครงเรื่องที่นำมาแต่ง

สำหรับเนื้อเรื่องที่นำมาแต่งหรือผูกโยงให้เป็นคำประพันธ์ที่มีความไพเราะ สละสลวยของบทสวดมนต์พระคาถาจีนบัญชาทั้ง ๑๔ บท นั้น ผู้แต่งได้นำเอาเค้าโครงเรื่องที่มาจากการยกเอาบุคคลหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมอื่น ๆ ขึ้นมาเป็นหลักในการอธิบาย คือ แหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้แต่งได้นำมาประกอบในการวางเค้าโครงโดยวางหลักหรือเป้าหมาย (aims) ของเรื่องไว้ที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายประเด็นที่เราจะต้องศึกษาต่อไปก็คือ

การพิจารณาโครงเรื่องจากประเด็นด้านบุคลาธิษฐาน ซึ่งคำว่า “บุคลาธิษฐาน” นั้น หมายถึง การอธิบายโดยการยกเอาบุคคลหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมอื่น ๆ ขึ้นมาเป็นหลักในการอธิบาย เช่น การเปรียบเทียบกิเลสเหมือนพญามาร ซึ่งคำว่าบุคลาธิษฐานนี้มักจะใช้คู่กับ ธรรมาธิษฐาน^{๓๕} และเมื่อนำมาพิจารณาเค้าโครงเรื่องของบทสวดมนต์พระคาถาจีนบัญชาจึงหมายถึงการพิจารณาเค้าโครงเรื่องจากบทสวดทั้ง ๑๔ บทที่ผู้แต่งได้ยกเอาบุคคลเป็นที่ตั้งโดยการเรียงลำดับ ก็จะพบว่าแต่ละบทที่ผู้แต่งอ้างอิงจะนำบุคคลมาผูกเป็นเรื่องราวสามารถสรุปให้เห็นภาพได้ คือ

ก. การกล่าวถึงพระพุทธเจ้าและพระอริยสาวก ในพระคาถาทั้ง ๑๔ บทนั้นใน ส่วนของเนื้อหาจะปรากฏพระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกกล่าวไว้ที่ชัดเจน คือ

คาถาบทที่ ๑ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าและพระนราศากทั้งหลายผู้ประทับนั่งแล้วบน ชัยบัลลังก์ ทรงพิชิตพระยามาราชราษผู้ร้งพร้อมด้วยเสนาราชพาหนะแล้ว เสวยอมตรส คือ อริยสังขารทั้งสี่ประการ เป็นผู้นำสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นจากกิเลสและกองทุกข์

คาถาบทที่ ๒ กล่าวถึงพระพุทธเจ้าซึ่งมี ๒๘ พระองค์ คือ พระผู้ทรงพระนามว่า ดัณห์จักร เป็นอาทิ พระพุทธเจ้าผู้จอมมุณีทั้งหมดนั้นให้มาประดิษฐาน ณ กลางกระหม่อม ของผู้สวด

คาถาบทที่ ๓ กล่าวถึงการอัญเชิญมาประดิษฐานเหนือเศียรเกล้า องค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่บนสิริษะ พระธรรมอยู่ที่ดวงตาทั้งสอง พระสงฆ์ผู้เป็นอากร ป่อเกิดแห่งสรรพคุณอยู่ที่อก

^{๓๕} สำนักราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๕.

คาถาบทที่ ๔ กล่าวถึงพระอนุรุธะให้มาอยู่ที่ใจ พระสารีบุตรอยู่เบื้องขวา พระโมคคัลลาน้อยอยู่เบื้องซ้าย พระอัญญาโกณฑัญญะอยู่เบื้องหลัง

คาถาบทที่ ๕ กล่าวถึงพระอานนท์ กับ พระราหุลอยู่หุขา พระกัสสะปะ กับ พระมหานามะอยู่ที่หูซ้าย

คาถาบทที่ ๖ กล่าวถึงมุนีผู้ประเสริฐ คือ พระโศภิตะผู้สมบุรณ์ ด้วยสิริดังพระอาทิตย์ส่องแสงอยู่ที่ทุกเส้นขน ตลอดร่างทั้งข้างหน้าและข้างหลัง

คาถาบทที่ ๗ กล่าวถึงพระเถระกุมารกัสสะปะ ผู้แสวงบุญทรงคุณอันพิเศษ มีวาทีอันวิจิตรไพเราะ อยู่ปากเป็นประจำ

คาถาบทที่ ๘ พระปุณณะ พระอังคุลิมาล พระอุบาลี พระนันทะ และพระสีวลี พระเถระทั้ง ๕ นี้ จงปรากฏเกิดเป็นกระแจะจุมเจิมที่หน้าผาก

คาถาบทที่ ๙ กล่าวถึงพระอสิติมหาเถระที่เหลือ ผู้มีชัยและเป็นพระโอรสเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้าผู้ทรงชัยแต่ละองค์ล้วนรุ่งเรืองไฟโรจน์ด้วยเดชแห่งศีลให้ดำรงอยู่ทั่วอวัยวะน้อยใหญ่

คาถาบทที่ ๑๐ กล่าวถึงพระรัตนสูตรอยู่เบื้องหน้า พระเมตตสูตรอยู่เบื้องขวา พระอังคุลิมาลปริตรอยู่เบื้องซ้าย พระธัมมคะสูตร อยู่เบื้องหลัง

คาถาบทที่ ๑๑ กล่าวถึงพระขันธปริตร พระโมรปริตร และ พระอาฏานาฏิยสูตร เป็นเครื่องกางกั้นดุจหลังคาอยู่บนนภากาศ

คาถาบทที่ ๑๒ กล่าวถึงพระชินเจ้าทั้งหลายนอกที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ผู้ประกอบพร้อมด้วยกำลังนานาชนิดมีศิวาตคุณอันมั่นคง คือตัดตปการเป็นอาภรณ์มาดัดล้อมเป็นกำแพงคุ้มครองเจ็ดชั้น

คาถาบทที่ ๑๓ กล่าวถึงเดชานุภาพแห่งพระอนันตชินเจ้าไม่ว่าจะทำกิจการใด ๆ เมื่อผู้สวดเข้าอาศัยอยู่ในพระบัญชา แวดวงกรงล้อมแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขอโรคอุปัทวะทุกข์ทั้งภายนอกและภายในอันเกิดแต่โรคร้าย คือ โรคลมและโรคคิเป็นต้น เป็นสมุฏฐานจงกำจัดให้พินาศไปอย่าได้เหลือ

คาถาบทที่ ๑๔ เป็นการอ้อนวอนขอพระมหาบุรุษผู้ทรงพระคุณอันล้ำเลิศทั้งปวงนั้น จงอภิบาลให้ผู้สวด ผู้อยู่ในภาคพื้นท่ามกลางพระชินบัญชร ได้รับการคุ้มครองปกปักรักษาภายในเป็นอันดีถ้าผู้สวดได้รับการอภิบาลด้วยคุณานุภาพแห่งสัทธรรม จิงชนะเสียได้ซึ่งอุปัทวอันตรายใดๆ ด้วยอานุภาพแห่งพระชินะพุทธเจ้า ชนะข้าศึกศัตรูด้วยอานุภาพแห่ง

พระธรรม ชนะอันตรายทั้งปวงด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ ขอให้ผู้สวดจงได้ปฏิบัติและรักษาดำเนินไปโดยสวัสดิเป็นนิจันรันดร

จากการกล่าวถึงพระพุทธรเจ้าและพระอริยสาวก ในพระคาถาทั้ง ๑๔ บทนั้น จะปรากฏ “พระพุทธรเจ้าในกัปต่างๆ”^{๓๖} เช่น ๑. สารมณฑกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๔ พระองค์) คือพระตันหังกร พระเมธังกร พระสรณังกร พระทีปังกร ๒. สารกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติพระองค์เดียว) คือพระโกณฑัญญะ ๓. สารมณฑกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๔ พระองค์) คือพระมังคละ พระสุนะ พระเรวตะ พระโสภิตะ ๔. วรกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๓ พระองค์) คือ พระอนโนมทัสสี พระปทุมะ พระนารทะ ๕. สารกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติพระองค์เดียว) คือพระปทุมุตตระ (ถอยจาก นี้ไปแสนกัป) ๖. มณฑกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๒ พระองค์) คือพระสุเมธะ และ พระสุชาตะ (ถอยจากนี้ไปสามหมื่นกัป) ๗. วรกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๓ พระองค์) คือพระปิยทัสสี พระอิตถทัสสี และพระธัมมทัสสี (ถอยจาก นี้ไปหนึ่งพันแปดร้อยกัป) ๘. สารกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติพระองค์เดียว) คือ พระสิทธัตถะ (ถอยจาก นี้ไปเก้าสิบสี่กัป) ๙. มณฑกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๒ พระองค์) คือ พระติสสะ และพระปุสสะ (ถอยจากนี้ไปเก้าสิบสองกัป) ๑๐. สารกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติพระองค์เดียว) คือ พระวิปัสสี (ถอยจากนี้ไปเก้าสิบหนึ่งกัป) ๑๑. มณฑกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๒ พระองค์) คือ พระสิขี และพระเวสสฏ (ถอยจากนี้ไปสามสิบหนึ่งกัป) ๑๒. ภัทกัป (มีพระพุทธรเจ้าอุบัติ ๕ พระองค์) คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ และพระโคตม (องค์ที่ ๕ คือ พระ เมตไตรย ที่จะอุบัติในอนาคต)

จากการกล่าวมาทั้งหมดเราจะพบว่าเค้าโครงเรื่องดังกล่าวข้างต้นในการแต่งบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรนั้น เมื่อพิจารณาในด้านโครงสร้างของเค้าโครงที่มาหรือบ่อเกิดของการแต่งแต่ละบทก็จะพบว่า เค้าโครงทั้งหมดของบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรนั้นมีที่มาจากการกล่าวถึงพระพุทธรเจ้าและพระอริยสาวกโดยมิได้เป็นการแต่งมาอย่างเลื่อนลอยหรือคิดเองหรือแต่งเอง ตามความพึงพอใจของผู้แต่ง แต่การแต่งนั้นผู้แต่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นปราชญ์ในทางพระพุทธศาสนา เข้าใจและศึกษาในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นอย่างดี จึงสามารถที่จะกลั่นความคิดและนำเอารายชื่อพระพุทธรเจ้าและพระอริยสาวกมาเรียงร้อยเป็นบทประพันธ์ที่เป็นระเบียบและมีคุณค่า มีความกระชับสามารถสื่อความหมาย

^{๓๖} พ.ร.อ. (ไทย) ๒๕/๓๕ - ๓๕.

ให้กับผู้สวดหรือผู้ศึกษาได้ง่ายและตรงประเด็นแม้ว่าผู้สวดหรือผู้ศึกษาจะไม่มีพื้นความรู้ในทางคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามากนักก็ตาม

ข. การกล่าวถึงพระสูตรและพระปริตร ในพระคาถาทั้ง ๑๔ บทนั้นในส่วนของเนื้อหาบทที่ ๑๐ – ๑๑ จะปรากฏพระสูตรและพระปริตรไว้อย่างชัดเจน คือ

“ขออัญเชิญพระรัตนสูตรปรากฏ ณ เบื้องหน้าพระเมตตสูตรปรากฏ ณ เบื้องขวา พระธัคคสูตร ปรากฏ ณ เบื้องหลัง พระอังคฤมิตสูตรปรากฏ ณ เบื้องซ้าย”^{๗๓} และ

“ขออัญเชิญพระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระอาภาวนาภียสูตรปรากฏเป็นเครื่อง กางกั้นในนภากาศ ขอเชิญพระปริตร และพระสูตรที่เหลือปรากฏเป็นปรากฏ”^{๗๔}

จากข้อมูลดังกล่าวสามารถสรุปถึงพระปริตรและพระสูตรที่ปรากฏในพระคาถาชินบัญชรได้ดังนี้

ลักษณะของประมวลพระปริตร แนวของท่านสมเด็จพระสังฆราช (สา) แบ่งออกเป็น ๔ ภาณวาร^{๗๕} ละม้ายของลังกา (จตุภาณวาร = เดิมเรียก “จตุภาณวารปาติ”) ดังนี้

ภาณวารที่ ๑ รวมพระสูตรไว้ ๑๖ สูตรแรกที่เรียงลำดับไว้ข้างต้น มีข้อสังเกตว่าเนื้อหาสาระของพระสูตรหมายเลข ๑ ถึง ๖ จะแจกคุณธรรมกว้างๆ สำหรับผู้จะประพฤติปฏิบัติในฐานะเป็นพุทธมามกะมากกว่ามิฉะนั้นก็เป็นการกำหนดคุณสมบัติของผู้พระผู้จะสวดปริตร นับหลังนี้เป็นไปได้มากเพราะแสดงหลักปฏิบัติของพระสงฆ์ไว้ด้วย พิจารณาจากเนื้อหาพระสูตร พระผู้จะสวดปริตรต้องประกอบด้วย

๑. แสดงศรัทธาต่อพระรัตนตรัย (พระสูตรที่ ๑)

^{๗๓}ทองฮ้อย แสงศิลป์ชัย, พินิจชินบัญชร, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖๗.

^{๗๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๗๕}คำว่า ‘ภาณวาร’ แปลตามตัวอักษรว่า “วาระที่สวด” หรือ “ตอนสวด” เข้าใจว่าในการสวดจะมีการหยุดพักเป็นช่วงๆ กำหนดในการกำหนดว่าสวดแล้ว เสร็จก็สูตรจึงจัดเป็น ๑ ภาณวาร น่าจะมีใช้จับเวลา ระยะแรกคงแล้วแต่สะดวกในแต่ละโอกาส ผู้สวดสมัยหลังจดจำมาถือปฏิบัติตามพิธีสวดปริตรในลังกา (ผู้วิจัย)

๒. รักษาศีล ๑๐ ให้ครบถ้วน (พระสูตรที่ ๒)

๓. พิจารณากายกตาสติ ๓๒ ประการเพื่อให้คลายความยึดติด (พระสูตรที่ ๔)

๔. พิจารณาปัจจัย ๔ ให้ใช้สอยปัจจัยโดยมีสติยังคิด (ปัจจุเวกขณะพระสูตรที่ ๕)

๕. ควบคุมความประพฤติของตนอยู่ทุกเมื่อให้สมแก่เจตนารมณ์ที่เข้ามาบวช ว่าชีวิตของผู้บวชต้องอิงปัจจัย ๔ จากกฤหัสถ์ ต้องทำตนให้น่าเลื่อมใสโดยตรวจสอบศีลของท่านทุกเมื่อ ฯลฯ (พระสูตรที่ ๖)

ส่วนพระสูตรที่ ๓ คือสามเณรปัญหาซึ่งเป็นคำถามตอบเรื่องราวการบวชสามเณรก็น่าจะแสดงให้เห็นความสำคัญของผู้จะเข้ามาเป็นบรรพชิต พระสูตรที่ ๗-๘ คือมหามังคลสูตร รตนสูตรและกรณียเมตตสูตร ดังกล่าวว่า“มหาปริตร” (มหาปริต) ใช้สวดในงานมงคลทุกงาน อย่างไรก็ตามก็ถือรรถกถาที่มคินายกล่าวว่าสามพระสูตรคือกรณียเมตตสูตร รตนสูตร และชัคคสูตรคือพระสูตรหลัก แสดงว่าในระยะแรกทางลังกาคงนิยมสวด ชัคคสูตร อย่างที่ปรากฏในอรรถกถาที่มคินาย แต่สมัยหลังนำมาหามังคลสูตร เข้าแทน คงจะอาศัยความนิยมมิตะนั้นก็คงจะเป็นเจตนาของพระสงฆ์ที่จะสวดแทรกหลักปฏิบัติเพื่อให้นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันแท้จริง เพราะมหามังคลสูตร (อเสวนา จ พาลานํ ฯลฯ) นั้นจริง ๆ ก็คือหลักที่พึงปฏิบัติในชีวิตประจำวันนั่นเอง

พระสูตรที่ ๙-๑๓ คือกรณียเมตตสูตร ขันธปริตร (อหิราชสูตร) เมตตานิสังสสูตร มิตตานิสังสสูตรและโมรปริตร พระสูตรทั้ง ๕ นี้มีใจความสำคัญเหมือนกันคือมุ่งให้ปลูกกัลยาณมิตรจิต กรณียเมตตสูตรสอนให้แผ่เมตตาต่อสรรพสัตว์ทุกจำพวก ขันธปริตรสอนให้แผ่เมตตาแก่ผู้เป็นหลักโดยเฉพาะภิกษุที่อยู่ป่าเป็นวัตร มิตตานิสังสฯ ยกย่องความซื่อสัตย์ที่มิตรพึงมีต่อมิตร ส่วนโมรปริตรนั้นน่าสงสัยอยู่ว่าเหตุใดถึงถูกจัดอยู่ระหว่างนี้ น่าสังเกตว่าพระสูตรกลุ่มนี้ มุ่งให้แสดงความเป็นมิตรต่อสัตว์อื่น คำว่า “มิตตะ” (สันสกฤตเป็น มิตระ) นอกจากจะแปลว่าเพื่อนแล้วยังเป็นเทพพวกอาทิตย^{๔๐} (เทพมิตระ) โมรปริตร (เนื้อความพระสูตรนี้มีว่าพญานกยูงบูชาพระอาทิตย์แล้วปลอดภัย) ซึ่งจัดไว้ต่อจากมิตตานิสังสสูตร น่าจะมีความหมายว่าให้ซื่อสัตย์ต่อมิตร

^{๔๐}ในคัมภีร์พระเวท พระมิตระ (หรือที่พวกเปอร์เซียหรือชาวอิหร่านโบราณเรียกว่า Mithra) เป็นเทพเจ้าประจำกลางวันคู่กับพระวรุณซึ่งเป็นเทพเจ้ากลางคืน เป็นหนึ่งในกลุ่มเทพ อาทิตยะ หรือ โอรสของนางอหิตี, (ผู้วิจัย).

พระสูตรที่ ๑๔-๑๕ คือจันทปริตรและสุริยปริตร ต้องการแสดงให้เห็นพุทธานุภาพ ซึ่งสามารถควบคุมราหูคราวที่เกิดสุริยคราสและจันทรคราส ชิลวาสันนิษฐานว่าเป็นความเชื่อที่ติดมาจากวัฒนธรรมของอินเดียเดิม สองพระสูตรนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้าเหนือเทพเจ้าประจำธรรมชาติ

พระสูตรที่ ๑๖ คือธชัคคสูตร พระสูตรนี้เล่าเรื่องการรบกันระหว่างเทพดาและอสูร เหล่าเทพดาารู้สึกหวาดกลัวต่ออสูรแต่ครั้งได้มองไปที่ธงของผู้นำคือท้าวสักกะ ท้าวปราบดี ท้าววรุณและท้าวอิศานก็กลับได้กำลังใจสู้รบจนเอาชนะได้ พระสูตรนี้ พระพุทธเจ้าทำให้ภิกษุนึกถึงพุทธคุณ ธรรมคุณและสังฆคุณยามที่เกิดความรู้สึกกลัวเมื่ออยู่ในป่าทึบ

ภณวารที่ ๒ พระสูตรตั้งแต่หมายเลข ๑๗-๒๑ คือ มหากัสสปเถรโพชฌงค์, มหาจันทเถรโพชฌงค์, มหาจุณทัตเถรโพชฌงค์, คิริमानนทสูตรและอาฏานาฏิยสูตรพระสูตรทั้งหมดนี้เล่าเรื่องราวที่ภิกษุสามารถเอาชนะความเจ็บป่วยได้เมื่อได้ฟังและพิจารณาัมโพชฌงค์ (แปลว่า “องค์เป็นธาตุตรัสรู้”) มีทั้งหมด ๗ ประการ คือสติ (ตั้งสติ), ัมมวิจยะ (ใช้ปัญญาพิจารณาธรรม), วิริยะ (เพียรพิจารณาธรรม), ปีติ (อิ่มใจเมื่อได้เข้าใจธรรม), ปัสสัทธิ (ความสงบระงับความกระวนกระวายทั้งกายและจิตได้เมื่อเข้าใจธรรม), สมาธิ (ใจตั้งมั่น), อุเบกขา (ความที่จิตเป็นกลาง) ธรรมเหล่านี้คือหลักปฏิบัติเพื่อตรัสรู้

ภณวารที่ ๓ และ ๔ พระสูตรที่ ๒๒ คือ อาฏานาฏิยสูตร พระสูตรนี้เล่าเรื่องท้าวจตุโลกบาล (ท้าวธตรัฐ, วิรูปหก, วิรูปักษ์และท้าวกุเวร) เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อกราบทูลให้ทรงทราบว่ามียักษ์ซึ่งทรงมหิทธิฤทธิ์หลายคนไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าและสงฆ์สาวก ยักษ์เหล่านี้อาจทำอันตรายแก่ภิกษุและอุบาสกอุบาสิกาได้ ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยของสาวกเหล่านั้นขอให้พระองค์แนะสาวกเหล่านั้นได้สวด อาฏานาฏิยสูตร ไว้ป้องกันตัวตอนต้นพระสูตรจนถึงตอนที่ท้าวจตุโลกบาลขอให้สาวกพระพุทธเจ้าสวดนั้นจัดเป็นภณวารที่ ๓ (ของไทยเรียกว่า “ภาณยักษ์”) ส่วนครึ่งหลัง เป็นตอนที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องที่ท้าวจตุโลกบาลเข้าเฝ้าให้ภิกษุทั้งหลายฟังพร้อมถ่ายทอดพระสูตรให้ภิกษุทั้งหลายไว้ป้องกันตัวจัดเป็นภณวารที่ ๔ (ของไทยเรียกว่า “ภาณธรรม”)

พระสูตรที่ ๒๓-๒๕ เป็นสูตรเบ็ดเตล็ด ดังกาแทรกเข้ามาใหม่เพื่อใช้ในพิธีสวดยุคปริตโดยเฉพาะ ในจำนวนพระสูตรเบ็ดเตล็ดเหล่านี้ ัมมจักกัปปวัตตนสูตรและมหาสมยสูตรนิยมใช้สวดมากกว่าสูตรอื่นทั้งหมด ตั้งแต่หมายเลขที่ ๑-๒๑ ดังกาเรียกว่าเสตปริตร (Set Pirit) หรืออีกนัยว่า สันต์ปริตร (Sant Paritta) พระสูตรหมายเลข ๒๓-๒๕ เรียกว่า “สูตร

เทศนา” แปลว่าส่วนพระสูตรที่ ๒๒ หรืออาฏานาฏิยสูตรเรียกว่า “สมาเรเทศนา” (เทศนาที่ใช้สรุป)

ในทรรศนะของผู้วิจัย หากมองการสวดปริตรในแง่มุมมองที่ฟังคืออำนาจศักดิ์สิทธิ์อาจมองดูมวง ในสังคมคนสมัยใหม่ แต่ผู้เขียนเห็นว่าปริตรนี้คือปรากฏการณ์ที่คำสอนของศาสนาพุทธไปปฏิสัมพันธ์(อันตรสัมพันธ์) กับความเชื่อเดิมของสภาพแวดล้อมท้องถิ่น พิธีปริตรเข้ามาแทนที่พิธีกรรมของหมอผีหรือไสยศาสตร์อื่นนอกพุทธศาสนา พิธีปริตรแม้จะดูเหมือนจะให้ความสำคัญแก่ปาฏิหาริย์มาก กระนั้นแก่นของพระพุทธศาสนาก็ยังอยู่ สิ่งสำคัญคือการสวดปริตรเป็นเครื่องบำรุงกำลังใจเป็นโอกาสทางจิตของผู้ฟัง สามารถทำให้ผู้ฟังผ่อนคลายความวิตกกังวลต่างๆ ได้มาก สิ่งเหล่านี้มีคุณค่าที่เห็นได้แม้ในปัจจุบันเรื่องปริตรที่กล่าวถึงในพระคาถาชินบัญชรแต่ต้นนั้นช่วยให้หลักในการศึกษาพระพุทธศาสนาไว้ ๒ ประเด็น

ประการที่ ๑ ตัวธรรมหรือแก่นสาระของพระพุทธศาสนา ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้รวมลงในอริยสัจ ๔ ตามทรรศนะของพระพุทธศาสนาสัตว์ยังมีกิเลสจึงต้องเวียนว่ายตายเกิดมีรู้จักจบสิ้นกิเลสเพราะฉะนั้นจุดหมายของพระพุทธศาสนาจึงเป็น “โมกษะ” หรือ “วิมุตติ” วิธีการบรรลุวิมุตติมีอยู่ทางเดียวคือการละกิเลสให้หมดสิ้น การละกิเลสนี้มีอาจกระทำได้โดยอธิปาฏิหาริย์ หรือความช่วยเหลือจากปัจจัยภายนอก บทมนตร์หรือคาถาอาคมหรือพระปริตรก็หาช่วยได้ไม่ พระพุทธศาสนาดั้งเดิม^๔ เน้นให้สรรพสัตว์พยายามทำความเพียรเพื่อหลุดพ้นด้วยตนเอง อำนาจภายนอกช่วยไม่ได้

ประการที่ ๒ ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นเมื่อมองพระพุทธศาสนาในอินเดียก็ดี ลังกาก็ดี ประเทศไทยก็ดี สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจคือวัฒนธรรมท้องถิ่นลักษณะความคิดของท้องถิ่นมักจะมีแทรกเข้ามาในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเสมอ การที่ต้นกำเนิดของอาฏานาฏิยสูตรมาจากคำแนะนำของมหाराชทั้ง ๔ จะบ่งชี้ได้ว่าการสวดปริตรเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าปฏิรูปขึ้นจากอิทธิพลนอกพุทธศาสนา แต่รับเข้ามาเฉพาะวิธีการคือการท่องจำแล้วสาธยายซึ่งมีประโยชน์ในการสืบทอดอายุศาสนา โดยที่จุดประสงค์หรือแก่นคำสอนของพระพุทธศาสนาคงเดิม

^๔ คำสอนที่เรียกว่า “คำสอนดั้งเดิม” ของพระพุทธศาสนาจะมีอยู่เป็นแก่นของทุกนิกาย แม้บางนิกายจะต่อเติมความคิดใหม่ลงไปมากคำสอนดั้งเดิมก็ยังอยู่คำสอนดั้งเดิมนั้นคือ “ธรรม” ที่ทรงแสดงเพื่อหลุดพ้นทุกข์ พระพุทธเจ้ามิได้ยกย่องผู้ใดหรือเทพใดๆ ไว้สูงกว่าธรรม, (ผู้วิจัย)

แง่มุมแรก กล่าวได้ว่าเป็นแง่มุมในเชิงทฤษฎีล้วนๆ ส่วนแง่มุมที่สองเป็นแง่มุมที่เกิดจากการนำทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ จึงก่อให้เกิดการผสมผสานกันระหว่างทฤษฎีหรือปรัชญา คำสอนทางพระพุทธศาสนากับความคิดท้องถิ่น

คำสอนของพระพุทธเจ้าสอนให้พึ่งตนเอง ในระดับพระไตรปิฎกมีพระพุทธพจน์รับรองว่าทรงอนุญาตให้สาวกพระปริตรเพื่อสวดสัจธรรมคุณ กระนั้น เนื้อหาของบทสวดที่เรียกว่าปริตรก็สักแต่เป็นหลักที่พื้่นนำไปปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ ปาฏิหาริย์อันเกิดจากการสวดพระปริตรมักมีบรรยายไว้ชัดในคัมภีร์ระดับปกรณัมวิเศษ รูปแบบพิธีกรรมอันสลับซับซ้อนของการสวดพระปริตรมาปรากฏในคัมภีร์ระดับอรรถกถาและคัมภีร์อื่นๆรองลงมา คัมภีร์เหล่านี้รวบรวมบ้างแต่งขึ้นบ้างที่ลังกา ข้อนี้สามารถอธิบายความได้ว่าการสวดปริตรในรูปแบบคาถาอาคมเพื่อสะเดาะเคราะห์หรือป้องกันภัยเป็นเรื่องในชั้นหลัง

๒.๓.๒ ลักษณะของการแต่ง

หากพิจารณาในแง่ของวรรณคดี ซึ่งคำว่าวรรณคดีนั้นหมายถึง (๑) ข้อเขียนที่แต่งขึ้นเป็นหนังสือไม่ว่าจะเป็นหนังสือของคนในยุคใด ชาติใด หรือสมัยใด อาจเป็นเรื่องดีหรือเลว ก็จัดว่าเป็นวรรณคดีทั้งสิ้น และ (๒) หมายถึง วรรณคดีที่มีลักษณะเด่นในเชิงการประพันธ์มีคุณค่าทางอารมณ์แก่ผู้อ่านและผู้ฟัง^{๔๒} หรือหมายถึงหนังสือที่เรียงร้อยถ้อยคำเกลี้ยงเกลาเพราะพริ้ง มีรสปลุกมโนคติก่อให้เกิดความเพลิดเพลินตรึงใจผู้อ่านทั้งเป็นแบบฉบับที่อ้างอิงได้^{๔๓} เราก็จะพบว่าบทสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรนี้จัดได้ว่าเป็นวรรณคดีชนิดหนึ่งเพราะเป็นหนังสือคำประพันธ์ที่แต่งขึ้นด้วยภาษาที่ไพเราะคือภาษาบาลีตามหลักไวยากรณ์ที่ชัดเจนแต่เป็นวรรณคดีประเภทร้อยกรองคือการแต่งผู้แต่งได้แต่งในรูปของฉันทลักษณ์ของภาษาบาลีเรียกกันโดยทั่ว ๆ ไปว่าคาถา ซึ่งคาถาหรือรูปแบบการประพันธ์ของ

^{๔๒} พระยาอนุมานราชชน, การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๓), หน้า ๓ - ๔.

^{๔๓} พระวรวงศ์วิศิษฐ์, วรรณคดีไทย, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔) หน้า ๗.

บทสวดนี้ใช้ฉันทหรือการประพันธ์ในรูปแบบของบทร้อยกรองประเภท ปุจฉาวัตรฉันท^{๔๔} มีโครงสร้างการประพันธ์ ดังนี้

ห้าม ส, น, ใ้ย ช คณะ

๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๒ ๐

๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๒ ๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘

ห้าม ส, น, ใ้ย ช คณะ

๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๑ ๐

๐ ๐ ๐ ๐ ๑ ๒ ๑ ๐

๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘

0 หมายถึง คำที่ไม่บังคับ ลหุ หรือครุ ๑ หมายถึง คำที่บังคับ ลหุ ๒ หมายถึง คำที่บังคับ ครุ^{๔๕}

จากโครงสร้างของฉันทลักษณะดังกล่าวเราสามารถที่จะพิจารณาถึงบทสวดมนต์ พระคาถาชินบัญชรในบางบทได้ดังนี้

ชยาสนาครตา พุทธา เซตวามาริสวาทินี

จตุสจจามตรสํ เย ปวีสุ นราสภา

พระพุทธเจ้าและพระนราสภาทั้งหลายผู้ประทับนั่งแล้วบนชัยบัลลังก์ ทรงพิชิตพระยามาราราชผู้พร้อมด้วยเสนาราชพาหนะแล้ว เสวยอมตรส คือ อริยะสังฆธรรมทั้งสี่ประการ เป็นผู้นำสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นจากกิเลสและกองทุกข์

นอกจากนี้ ยังมีการนำพระคาถาชินบัญชรมาแต่งเป็นบทร้อยกรองคือชินบัญชรคำฉันท ประพันธ์เป็น วสันตฉันทฉันท ๑๔ ดัง ตัวอย่าง

๐ เชิญชินบัญชรปริตร

ชยสิทธิคาถา

คือผึ่งถวายมธุ ฦ รา-

ชินีหลวง ฦ รวงรัง

๐ ขานไชสมัยนวมรัช-

ประวัติสมัยหลัง

ผู้ฉันทกรวิกียัง

บมิเล้ง ฦ แหล่งไทย^{๔๖}

^{๔๔}“ปุจฉาวัตรฉันท” หมายถึง คาถาที่สวดเป็นทำนองจตุราวัตร คือหยุดพักหายใจทุก ๔ คำฉันทนี้กำหนดบาทหนึ่งมี ๘ คำใช้คณะฉันทเพียง ๒ คณะ คือ ย และ ช คณะ มีกฎเกณฑ์ดังนี้ (๑.) คำแรกและคำสุดท้ายของทุกบาท ไม่นับเป็นคณะ จะมีเสียงครุหรือลหุก็ได้ (๒.) ห้าม มี น และ ส คณะ ในตำแหน่งคำที่ ๒-๓-๔ ของทุกบาท (๓.) ให้ใ้ย ช คณะ(มเหสี) ในตำแหน่งคำที่ ๕-๖-๗ ของบาทที่ ๑ และ ๓ (๔.) ให้ใ้ย ช คณะ(มุนินุท) ในตำแหน่งคำที่ ๕-๖-๗ ของบาทที่ ๒ และ ๔

^{๔๕}คณฐสาร ภิภุ, วุฒิตถยฉันท, (ลำปาง : วัดท่ามะโอ, ๒๕๓๓), หน้า ๒๕.

^{๔๖}มะเนาะ ยูเด็น, ชินบัญชรคำฉันท, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๓), หน้า ๓.

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของการประพันธ์ทสวมนต์พระคาถาชินบัญชร ตลอดเรื่องตั้งแต่บทแรกถึงบทที่ ๑๔ นั้นล้วนใช้หลักเกณฑ์ของปญฺญาวตฺรณัํ^{๔๗} เป็นแนวทางในการแต่งทั้งหมด ซึ่งถือว่าปญฺญาวตฺรณัํเป็นที่นิยมแต่งกันมากในยุคที่วรรณคดีภาษาบาลี (มคธ) กำลังรุ่งเรืองทั้งในส่วนของลังกาและบางสมัยของไทย^{๔๘} ซึ่งโดยมากจะปรากฏในรูปของปญฺญาวตฺรณัํและวสันตคิลกัณโฑเพราะถือว่ามีความไพเราะและสละสลวยสามารถที่จะนำมาแต่งเรื่องที่ต้องการจะแต่งได้เกือบทุกประเภท

พระคาถาชินบัญชร เป็นพุทธมนต์ที่ใช้สวดอธิษฐาน ขอให้คุณพระพุทฺธ พระธรรม และพระสงฆ์องค์อรหันต์ มาเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันและประดับในร่างกายของตน เพื่อความเป็นสิริมงคลและปลอดภัยในที่ทั้งปวง แต่งเป็นคาถापญฺญาวตฺรณัํ มี ๘ คำประพันธ์ หรือ ๘ พยางค์ (ชยาสนาคตา พุทฺธา) ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่แต่ง แต่ยอมรับกันว่า แต่งที่เชียงใหม่ โดยพระเชียงใหม่ คาถาชินบัญชรที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้มีหลายฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก็มีข้อความแตกต่างกันบ้าง คือบางฉบับมีเพียง ๑๔ คาถา บางฉบับมี ๑๕ คาถาถึง บางฉบับมีถึง ๒๒ คาถา ซึ่งสันนิษฐานกันว่า ฉบับที่มี ๑๔ คาถาเป็นฉบับแรก วัชรสารัตถสังคหิกา คู่มืออธิบายคัมภีร์วัชรสารัตถสังคหะ ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง และปีที่แต่ง แต่มีหลักฐานบ่งชี้ให้ทราบว่า แต่งที่ล้านนา

ได้กล่าวไว้ในตอนเริ่มต้นว่า พระคาถาชินบัญชรแต่งเป็นคำกลอน ที่ในภาษาบาลีเรียกว่า จันท์ หรือ คาถาพระคาถาชินบัญชรบทที่ ๑ ถึงบทที่ ๑๓ เป็น ปญฺญาวตฺรณัํ^{๔๙} พระคาถาบทที่ ๑๔ เป็น อินทรวชิรจันท์ ผสมกับ อุเปนทรวชิรจันท์ คือบาทที่ ๑ ที่ ๓ และที่ ๔ เป็นอินทรวชิรจันท์ ส่วนบาทที่ ๒ เป็นอุเปนทรวชิรจันท์ และมี ปญฺญาวตฺรณัํลงท้ายอีก ๒ บาท หรือถึงคาถา จันท์บทหนึ่งจะต้องมี ๔ บาท หรือ ๔ วรรค เรียกว่า คาถาหนึ่ง จะแต่งสักกี่คาถาก็แล้วแต่ความประสงค์ จะแต่งไม่ครบ ๔ บาทก็ได้ แต่ต้องจบลงในบาทคู่ คือบาทที่ ๒ จะแต่งบาทเดียว หรือ ๓ บาทไม่ได้ พุดง่าย ๆ ว่า ถ้าไม่ถึง ๔ บาท ต้องเป็น ๒ บาท เรียกว่า กึ่งคาถา ถ้าเกิน ๔ บาท ก็ต้องเป็น ๖ บาท จันท์ที่มี ๖ บาท เรียกว่า คาถากึ่ง คือคาถาหนึ่งกับอีกกึ่งคาถา

^{๔๗} น.ต.ทองย้อย แสงสิริขันธ์, พุทธชัยมงคลคาถา (คาถาพาหุง), หน้า ๒.

^{๔๘} มะเนาะ ชูเด็น, ชินบัญชรคำฉันท์, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสกาลาดพริ้ว, ๒๕๓๓), หน้า ๕.

คำที่เอามาประกอบกันเป็นข้อความใน จันท์ต่างๆ นั้น ท่านแบ่งเป็นกลุ่ม กลุ่มละ ๓ พยางค์ เรียกว่า คณะ มีอยู่ ๘ คณะ มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามลักษณะของเสียงสั้นยาว หรือที่เรียกว่า ครุ ลหุ ที่ประกอบกันเข้าเป็นคณะนั้นๆ เช่น

ถ้ามีคำเสียงยาว หรือครุ เรียงกันทั้ง ๓ พยางค์ เช่นภาษาไทยว่า ไปไหน มา เรียกว่า ม คณะ (มะ คณะ) ถ้ามีคำเสียงสั้น หรือลหุ ทั้ง ๓ พยางค์ เช่น มุทะลุ เรียกว่า น คณะ (นะ คณะ) อย่างนี้เป็นต้น จะแต่งจันท์ประเภทไหน ก็มีข้อกำหนดว่า ต้องใช้คณะ จันท์คณะนั้นคณะนี้ ตามจำนวนคำในแต่ละบาท

ปฐยัตถ์จันท์ที่มีจำนวนคำบาทละ ๘ พยางค์ อินทรวชิรจันท์และอุเปนทรวชิรจันท์ มีจำนวนคำบาทละ ๑๑ พยางค์ ปฐยัตถ์จันท์ มีจำนวนคำบาทละ ๘ พยางค์นั้น แบ่งเป็นคณะจันท์ได้ ๒ คณะ รวม ๖ พยางค์ ท่านกำหนดให้เริ่มตั้งแต่พยางค์ที่ ๒ ถึงที่ ๙ (๒-๔ คณะหนึ่ง ๕-๗ อีกคณะหนึ่ง) จะใช้คณะจันท์อะไร ก็เป็นไปตามที่กำหนด ส่วน พยางค์ที่ ๑ และที่ ๘ ให้ใช้คำได้อย่างอิสระ คือจะใช้คำเสียงยาว (ครุ) หรือเสียงสั้น (ลหุ) ก็ได้ เรียกกันว่า “ครุลอย”

ส่วนอินทรวชิรจันท์และอุเปนทรวชิรจันท์ที่มีจำนวนคำบาทละ ๑๑ พยางค์ แบ่งเป็นคณะจันท์ได้ ๓ คณะ รวม ๙ พยางค์ ท่านกำหนดให้เริ่มตั้งแต่พยางค์ที่ ๑ จะใช้คณะ จันท์อะไรบ้างก็เป็นไปตามที่กำหนดเช่นกัน ที่เหลืออีก ๒ พยางค์ข้างท้ายกำหนดให้เป็น “ครุลอย” คือใช้คำเสียงยาว (ครุ) ทั้งสองคำ หรือคำสุดท้ายเสียงสั้น (ลหุ) ก็ได้ ดังตัวอย่าง ปฐยัตถ์จันท์ บาทที่ ๑ และที่ ๓ สังเกตเฉพาะคำที่ ๕ ๖ ๗ จะเป็น สั้น – ยาว – ยาว

๑	๒	๓	๔	๕ สั้น	๖ ยาว	๗ ยาว	๘
ด้น	หัง	กะ	รา	ทะ	โย	พุท	ธา
สัพ	เพ	ปะ	ติฏ	ฐิ	ตา	มัย	หัง

ปฐยัตถ์จันท์ บาทที่ ๒ และที่ ๔ สังเกตเฉพาะคำที่ ๕ ๖ ๗ จะเป็น สั้น – ยาว – สั้น

๑	๒	๓	๔	๕ สั้น	๖ ยาว	๗ สั้น	๘
อัญ	ฐะ	วี	สะ	ติ	นา	ยะ	กา
มัต	ละ	เก	เต	มุ	นิส	สะ	รา

ส่วนอินทรวชิรพันธ์ มีจำนวนคำบาทละ ๑๑ พยางค์ ทุกบาทจะมีตำแหน่งคำที่เป็นครุ (ยาว) ลหุ (สั้น) ดังนี้

๑ยาว	๒ยาว	๓สั้น	๔ยาว	๕ยาว	๖สั้น	๗สั้น	๘ยาว	๙สั้น	๑๐ครุลอย	๑๑ ลอย
อิ	จ	วะ	มัน	โต	สุ	คุต	โต	สุ	รัก	โ
รัม	มา	นุ	ภา	เว	นะ	ชิ	ตา	ริ	สัง	โ
สัง	มา	นุ	ภา	เว	นะ	ชิ	ตัน	ตะ	รา	โย

สังเกตได้ว่าบาทแรก อิจะวะมันโต ... ตรงคำลำดับที่ ๗ ซึ่งตามข้อกำหนดระบุว่า เป็นเสียงสั้น (ลหุ) แต่คำที่ท่านแต่ง กลับเป็นเสียงยาว (ครุ) คือ คุต

คราวนี้มาพิจารณาบทที่ ๒ ของพระคาถาบทที่ ๑๔ นี้ซึ่งมีข้อความว่า ชินานุภาวณะ จิตุปัทพะโว ว่าตามฉันทลักษณ์เรียกว่า อุเปนทรวชิรพันธ์

๒.๔ ทรรศนะว่าด้วยความเชื่อเรื่องผลของการสวดพระคาถาชินบัญชร

ผู้ใดได้สวดพระคาถาชินบัญชรอยู่เสมอเป็นประจำ จะเจริญด้วยลาภ ยศ สรรเสริญ สุขปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง พระคาถาชินบัญชรได้รวมเอาพลังของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวกที่ทรงพละานุภาพ พลังปาฏิหาริย์แห่งอภิญญาทั้งหลายที่พระองค์เหล่านั้นได้สำเร็จมีขึ้นในขณะ ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญธรรมเพื่อการหลุดออกจากสภาวะ พลังของโลกโลภีย์ มาหาแห่งวัตถุนี้ได้ และพละานุภาพนั้นจะเกาะกุมอยู่ในทิพย์ญาณของพระองค์ผู้ศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น ทุกพระองค์ และพลังเมตตามหานิยมมหาศาลที่มีอยู่ในทิพย์ญาณเหล่านั้น แม้พระองค์ทั้งหลายเหล่านั้น จะสถิตอยู่ ณ ที่ใดในสากลจักรวาลนี้ เมื่อพลัง สันตะเทือนอันเกิดจากจิตที่ตั้งมั่นสวดภาวนาของผู้ใดก็แล้วแต่ จะกระเทือนถึงทันที และพระเมตตามหานิยม นั้น จะปล่อยพลังอันไม่สิ้นสุดมาที่ผู้สวดมนต์นี้ เป็นกระแสพลังงานอัน มหาศาล ถ้าผู้สวดพระคาถานี้ กำหนดจิตไปยังวัตถุใด พลังงานก็จะแผ่ไปสถิตในวัตถุนั้นทันที อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ การสวดมนต์พระคาถา ชินบัญชรจึงใช้สวดทำน้ามนต์รดแก้สิ่งใดๆ ก็

แก้ไขให้พลังงานลบที่เกาะอยู่ที่วัตถุนั้นกระเด็นหลุดออกไปในทันที คำขายก็ดี เจ็บไข้ก็หาย และ ฯลฯ ก่อเกิดสวัสดิมงคลแก่ครอบครัวและตัวผู้สวด พลังนี้สงส์อันยิ่งใหญ่มี ดังต่อไปนี้^{๔๕}

๑. ผู้ถูกคุณไสยหรือการกระทำด้วยมนต์คาถาจากทิสใดๆ สวดพระคาถาชินบัญชรด้วยสมาธิจิต จะคลี่คลายสิ่งเลวร้ายในเวลาอันรวดเร็ว

๒. เจ็บไข้ไม่สบาย เพราะเกิดจากพลังลบภายนอกอันมาจากพลังแค้นของเจ้ากรรมนายเวรมาเกาะจิตเรา ตอนเราจิตตก หรือคิดสับสนวุ่นวาย พลังจิตอ่อน จะโยงโยไปถึงพลังกาย ทำให้พลังด้านทานของร่างกายลดลงตาม เป็นเหตุให้เจ็บไข้ ภาวนาพระคาถานี้ด้วยจิตที่เป็นสมาธิ จะเกิดพลังดันให้พลังลบจากเจ้ากรรมนายเวรหลุดออกจากจิตเรา ตัวเบาสบายหายป่วยไข้ได้

๓. การประกอบอาชีพต่างๆ ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นค้าขาย รับจ้าง ทำสวนไร่นา ที่เกิดปัญหา ไม่เกิดผลเท่าที่ควร คำขายซบเซารุนแรง ใช้จิตที่เป็นสมาธิ สวดพระคาถาชินบัญชรหลายๆจบทำน้ามนต์ไปราดรด ทำให้กิจการทั้งหลาย ผ่านพ้นภาวะวิกฤตได้

๔. วิชากรรมที่เข้าซัดอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชีวิตมีปัญหาใดๆ ภาวนาพระคาถานี้ด้วยใจศรัทธา จะช่วยลดวิชากรรม มีสิ่งดีๆเกิดขึ้นในชีวิต

๕. นั่งรถลงเรือไปเหนือท้องใต้ ในทุกอิริยาบถ ยืนเดินนั่งนอน ภาวนาพระคาถาพลังจักรวาลชินบัญชร ตลอดด้วยใจศรัทธา และจิตเป็นสมาธิ ย่อมแคล้วคลาดภัยอันตรายในการเดินทาง

๖. แม้ผู้อื่นเจ็บไข้ หรือเกิดเหตุเภทภัยจากเวรกรรม ก็ภาวนาพระคาถานี้ช่วยได้

๗. สถานที่ใดที่เกิดมลภาวะทางพลังงาน มีเจ้ากรรมนายเวรหนาแน่น สวดพระคาถาพลังจักรวาลชินบัญชรพร้อมๆกันด้วยใจศรัทธา มีสมาธิแน่นแน และให้เกิดพลังจากการสวด มีใจเดียวกัน พร้อมกับกำหนดให้เกิดความร้อนผลักดันพลังกรรมนั้นให้หลุดออกไปได้ ปริณทลพื้นที่นั้นโปร่งใส เบาสบาย ผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น ร่างกายจะเบาสบายไม่อึดอัดขัดข้อง มีความสุขยิ่งขึ้น

^{๔๕}พระธรรมสิงหบุราจารย์, กฎแห่งกรรมเล่ม ๕ เรื่อง วิธีแผ่เมตตาและอุทิศส่วนกุศล, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๔๒), หน้า ๕๕.

๘. เด็กนักเรียน นักศึกษาสวดพระคาถาชินบัญชรเป็นประจำ ความจำจะดี เรียนหนังสือเก่ง

๙. ฝัน หรือเห็นสิ่ง หรือที่เป็นลางร้ายใดๆ สวดภาวนาคาถานี้ด้วยสมาธิจิต ประจำวันละ ๙ จบ สิ่งเหล่านั้นจะไม่ปรากฏอีกต่อไป

๑๐. สวดพระคาถานี้กำหนดเป็นพลังเย็นแก่ผู้วายนม ในงานศพใดๆ จิตญาณของผู้นั้นจะได้รับความชุ่มฉ่ำ เย็นสบายจากพลังงานศักดิ์สิทธิ์ที่โปรยปรายลงมา พลังแสงแห่งบุญจะแทรกซึมเข้าสู่ดวงวิญญาณนั้นๆ และขจัดความทุกข์เจ็บปวด ทำให้เบาสบาย ญาณมีแสงเพิ่มขึ้น คือบุญเกิดมีแก่ญาติที่รับพลังงานจากการสวดมนต์พระคาถาในงานศพนั้นไปสู่ปรภพในที่สบายกว่า ผู้อยู่ข้างหลังจะได้คลายความห่วงใย^{๙๐}

คาถาชินบัญชรเป็นบทคาถาสำคัญที่เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้ากรมวิธานธรรมราชูปถัมภ์แห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งถามเจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้าวัดระฆังโฆสิตมพิณว่าเหตุใดพระสังฆราชเจ้าวัดระฆังจึงศักดิ์สิทธิ์ เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชเจ้าวัดระฆังมีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะปลุกเสกด้วยพระคาถาชินบัญชร เมื่อมีความนิยมนสวดพระคาถาชินบัญชรมาตั้งแต่ครั้งที่เจ้าประคุณสมเด็จพระสังฆราชยังมีชีวิตอยู่ ตลอดมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ เพราะเชื่อว่าทรงอานุภาพ มีความศักดิ์สิทธิ์จริง เหตุนี้จึงเป็นที่นิยมนสวดกันโดยทั่วไป เพราะเชื่อว่ามีอานุภาพในการคุ้มครองป้องกันสรรพภัย สรรพโรค สรรพทุกข์ และยังให้เกิดความมงคลแก่ชีวิต มาภายหลังได้พิจารณาแล้วเข้าใจว่าบทพระคาถาชินบัญชรนี้มีความ ศักดิ์สิทธิ์มาก เพราะเหตุสองสถาน

สถานแรก เป็นความศักดิ์สิทธิ์ด้วยลักษณะของบทมนต์ เช่นเดียวกับความศักดิ์สิทธิ์ของมนต์คาถาที่มีมาในทุกศาสนา ทุกลัทธิความเชื่อ ซึ่งเรียกว่า “วิชามัยฤทธิ์” คือบันดาลให้เกิดความสำเร็จเพราะวิชาหรือมนต์วิธี และที่ศักดิ์สิทธิ์มากก็เพราะว่าลักษณะของบทมนต์นั้นเป็นการอัญเชิญบุญญาบารมีของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ของพระธรรม ของพระอริยสาวกทั้งหลาย ตลอดจนพระธรรมทั้งปวงอันพระตถาคตเจ้าได้แสดงแล้ว จึงนับว่าเป็นบทมนต์ที่เป็นธรรมขาวหรือที่เรียกว่าเสวตเวทย์ ไม่ใช่ไสยเวทย์ซึ่งเป็นธรรมดำหรือคุณไสย

^{๙๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร :บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๕.

สถานที่สอง เป็นบทที่มีลักษณะการสาธยายมนต์โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ศีล สมาธิ ปัญญา และจิตที่ไกลจากกิเลสอาสวะโดยลำดับแล้ว คำว่าชินบัญชรแปลว่าหน้าต่างของพระพุทธเจ้า หน้าต่างของพระพุทธเจ้าคืออะไร ตรงนี้วินิจฉัยโดยนัยยะความที่มีมาแต่โบราณว่า “อัน ดวงตาคือหน้าต่างของดวงจิต เมื่อใจคิดงามมงคลใดคิดชั่วช้าตาก็บอกออกความนัย รักษาใจให้เลิศไว้เถิดเถย” บัญชรของพระพุทธเจ้าก็คือดวงตาของพระพุทธเจ้า นั่นคือดวงตาที่เห็นธรรมแต่อีกนัยหนึ่งก็อาจจะหมายความว่าหน้าต่าง ที่จะมองเห็นพระพุทธเจ้า ซึ่งก็คือการมองเห็นธรรมดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นตถาคต ดังนั้นบทพระคาถาชินบัญชรที่แม้จะมีเนื้อความยืดยาวแต่รวมความก็คือการให้มีความศรัทธา ความเพียร มีสติ มีสมาธิ และมีปัญญารู้แจ้ง ซึ่งพระธรรมอันประเสริฐที่พระตถาคตเจ้าได้แสดงแล้ว คือมีดวงตาเห็นธรรมนั่นเอง การที่จะมีดวงตาเห็นธรรมว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์ และธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ซึ่งเรียกว่าเห็นพระไตรลักษณ์แล้วจะทำให้จิตหลุดพ้นจากกิเลสและอาสวะทั้ง หลาย ถึงซึ่งวิชชาและวิมุตตินั้นก็โดยอาศัยการปฏิบัติอบรมจิตในเรื่องของศีล สมาธิ และปัญญา

ด้วยเหตุนี้พระคาถาชินบัญชรก็คือบทพระคาถาที่แสดงเป้าหมายที่สุดแห่งคำสอนของพระตถาคตเจ้า คือความหลุดพ้นจากทุกข์สิ้นเชิง ถึงซึ่งวิชชาและวิมุตติโดยการฝึกฝนอบรมจิตด้วยศีล สมาธิ ปัญญานั้นเอง

สำหรับเค้าโครงเรื่องดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าพระคาถาชินบัญชร บทที่ ๑ ใช้เพิ่มความเป็นสิริมงคล เสริมส่งดวงชะตาราศี และพิชิตศัตรูหมู่มาร บทที่ ๒ ใช้เพิ่มความมีสง่าราศี ให้มีความจำมีสมาธิ และสติปัญญาดี บทที่ ๓ ใช้อาราธนาเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ไปกับตัว บทที่ ๔ ใช้ภาวนาให้จิตใจสงบก่อนศึกษาเล่าเรียนต่างๆ บทที่ ๕ ใช้ภาวนาเมื่อต้องแสดงตนต่อที่ชุมนุมหรือต่อหน้าผู้คน บทที่ ๖ ใช้ภาวนาสำหรับนักพูด นักแสดง ก่อนพูดก่อนแสดง บทที่ ๗ ใช้ภาวนาสำหรับเสกน้ำล้างหน้า เสกแป้งเจิม บทที่ ๘ ใช้ภาวนาเพื่อให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตราย บทที่ ๑๐ และ ๑๑ ใช้ภาวนาเพื่อป้องกันอันตรายจากอมนุษย์ บทที่ ๑๓ ใช้ภาวนาเพื่อป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ และบทที่ ๑๔ ใช้ภาวนาเพื่ออาราธนาขอให้คุณพระคุ้มครอง

ความอัศจรรย์สิ่งเร้นลับและอานุภาพต่างๆ บางท่านก็ได้ประสบพบเห็นมากับตัวเอง และจากปากของผู้อื่น จะเป็นอานุภาพของพระเครื่องก็ดี พระคาถาต่างๆ ก็ดี บางครั้ง

บางครั้งเราท่านก็ยากแก่การจะพิสูจน์ได้โดยง่ายและทันต่อเวลาเหมือน วิชาของวิทยาศาสตร์ นอกเสียจากว่าจะประสบพบมาเท่านั้น

จะว่ากันไปแล้วไสยศาสตร์ก็เป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง ซึ่งคล้ายๆ อนุภาพต่างๆ และพลังจิต บางท่านก็เชื่ออย่างมกมาย บางท่านก็ไม่เชื่อ จากกรณีตัวอย่างการเล่าของผู้มีประสบการณ์ของผู้ใช้นามปกเกล้า เพชรพิชญ์^{๕๐} มีดังนี้

“ในต้นปีพุทธศักราช ๒๕๒๓ ตอนนั้นข้าพเจ้ากำลังจะปลดประจำการ เนื่องจากได้รับใช้ประเทศชาติมาจนครบ ๒ ปี ตาม พ.ร.บ. การเป็นทหาร และบังเอิญในปีนั้น ข้าพเจ้าก็ได้สอบเพื่อที่จะบรรจุเป็นข้าราชการประจำไว้ และสอบได้พอพ้นจากเกณฑ์ ข้าพเจ้าก็ได้รับการบรรจุประจำการอยู่ในกองทัพบกแห่งหนึ่ง และในกองทัพบกนี้ระเบียบวินัยก็อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมากเพราะเป็นหน่วยรบ ประกอบกับ ผบ.ท่านเป็นคนฝึกลำโพงในธรรมเนียมปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขากล่าวคือ ทุกเช้าที่รวมพลท่านจะแจกธรรมะถ้ามีเวลาพร้อมทั้งสวดมนต์ทำสมาธิ และท่านมักจะแจกพระคาถาดีๆ อยู่เสมอ สุดแต่ผู้ใดจะจดจำเอาและแถมมีรางวัลให้ทุกครั้งไปอยู่มาวันหนึ่ง ท่านก็เอาพระคาถาชินบัญชร ของหลวงพ่อบุญมาจารย์ (โต พรหมรังษี) มาแจกพร้อมกับตั้งรางวัลไว้ให้อย่างงามคือถ้าผู้ใดสามารถท่องบ่นจนจำขึ้นใจ ได้ภายใน ๑ เดือน ๒ เดือน ๓ เดือน จะมีรางวัลแจกตามลำดับ ให้มารับรางวัลได้ทุกคน พระคาถานี้ก็ใช่ว่าจะจำกันได้ง่ายๆ เพราะมีความยาวและท่องยาก เนื่องจากเป็นภาษาบาลี ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำทนายต่อข้าพเจ้ามาก เพราะก่อนนี้ข้าพเจ้าไม่เคยสนใจเรื่องพระคาถาอาคมอะไรใดๆ ทั้งสิ้น อันนี้ก็หวังเพียงอยากจะได้รางวัลเท่านั้น ไม่ได้หวังที่จะเอาไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นเลย ข้าพเจ้าก็ลองเอาไปท่องดู (เล่นๆ) ปรากฏว่า ไม่ถึงเดือนข้าพเจ้าก็สามารถท่องและจำได้จนขึ้นใจ จะเป็นด้วยบุญบารมีเก่าหรืออะไรก็สุดจะเดา พอแน่ใจว่าจำได้แน่แล้วข้าพเจ้าก็ได้ท่องให้ ผบ.ท่านฟัง ท่านพอใจและได้มอบรางวัลให้ตามสัญญา ข้าพเจ้าได้รับรางวัลเป็นคนแรกของกองพันข้าพเจ้าเลยคิดเล่นๆ ว่า คงเป็นเพราะอนุภาพของพระคาถาชินบัญชรแน่ๆ เพียงแต่ท่องจำได้ยังทำให้

^{๕๐} ырวัฒน์, ชินบัญชร สวดมนต์อย่างไรให้ใจเป็นสุข, หน้า ๔๓๔-๔๓๕.

ได้รับรางวัล ข้าพเจ้าเลยท่องบ่นอยู่ทุกวันตั้งแต่นั้นมา เพราะคิดว่าคงจะเป็นของคมีประโยชน์เป็นแน่

กล่าวกันว่าพระคาถาชินบัญชรนี้มีอานุภาพมากมายเหลือจะพรรณนา สุดแล้วแต่ท่านผู้ใดจะนึกคิดใช้ในคราวจำเป็นโดยให้ระลึกถึงเจ้าของพระคาถา และอานุภาพก็เริ่มฉายชัดขึ้นมาอีกครั้งคือ ในคืนวันหนึ่งต้นฤดูฝน ข้าพเจ้าและ ผบ.ร้อยพร้อมคนขับรถได้นั่งรถจีบเล็กออกไปธุระที่นอกหน่วย ข้าพเจ้านั่งข้างหลัง ผบ.ร้อยนั่งข้างหน้าคู่คนขับพอออกมาจากหน่วยได้ไม่เท่าไร ฝนก็เริ่มเทลงมาทันที อย่างหนักจนทำให้มองไม่เห็นถนนหนทางในระยะไกลได้และถนนก็ลื่นเพราะเป็นฝนต้นปีในตอนนั้นข้าพเจ้าไม่รู้จะอย่างไรดี ก็เลยเอาพระคาถาชินบัญชรมาท่องเพื่อแก้เซ็ง พอท่องกำลังเพลินๆ ก็ปรากฏสิ่งไม่คาดฝันได้บังเกิดขึ้น สิ่งนั้นก็คือได้มีรถสิบล้อพุ่งชนข้างหลังรถจีบอย่างแรงจนทำให้รถจีบกระเด็นไปหลายเมตร ส่วนคนขับและผบ.ร้อยหลุดกระเด็นตกจากรถทั้งคู่ไม่รู้จะไปกันได้อย่างไร พอข้าพเจ้าหายง ก็ลงจากรถช่วยพยุง ผบ.ร้อยและคนขับรถส่งโรงพยาบาล ส่วนข้าพเจ้าไม่ได้รับอันตรายแต่อย่างใดเลยผบ.ร้อยและคนขับรถนั้นต้องรักษาตัวอยู่โรงพยาบาลเกือบเดือน ซึ่งสภาพตามความเป็นจริงแล้วข้าพเจ้านั่งอยู่ข้างหลัง แล้วรถชนข้างหลัง อันตรายย่อมจะมีมากกว่าคนที่อยู่ข้างหน้า อย่างแน่นอนแต่กลับตรงกันข้าม คนนั่งข้างหน้ากลับได้รับอันตรายมากข้าพเจ้าเองก็ไม่ได้มั่นใจเรื่องอานุภาพของพระคาถาชินบัญชรหรอก เพราะคิดว่าอาจจะเป็นการบังเอิญมากกว่าจนกระทั่งวันหนึ่ง ข้าพเจ้าก็ได้รับคำสั่งให้ไปปฏิบัติภารกิจพิเศษที่เขาชื่อ อยู่ได้เดือนเศษๆ ผู้บังคับบัญชาท่านจะออกไปทำธุระที่ตัวจังหวัด ระหว่างทางลงจากเขาคือถึงตัวจังหวัดก็ไม่ไกลนัก แต่เนื่องจากถนนหนทางในสมัยนั้นเป็นป่าทึบต้องขึ้นเขาลงห้วยเสี่ยงอันตราย ต่างๆ นานาการพอส่งตัวผู้บังคับบัญชาที่ตัวจังหวัดแล้ว ท่านก็ให้ข้าพเจ้าเฝ้ารถกลับขึ้นฐานปฏิบัติภารกิจที่เขาชื่อเพียงลำพังคนเดียวใน ช่วงบ่ายของปลายเดือนมิถุนายนของวันนั้น อยู่ๆ ฝนก็ได้ตกลงมาอย่างลึมหลึมตา ไม่ขึ้นประกอบกับสภาพภูมิประเทศ จึงทำให้อากาศมืดครึ้มเพราะปรกติอากาศบนเขาคือจะหนาวเย็นหมอกหนาอยู่ตลอดเวลา บางวันจะไม่มีโอกาสได้เห็น แสงตะวันเลยข้าพเจ้าก็พยายามบังคับรถด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษแต่อุบัติเหตุย่อมจะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ประกอบกับข้าพเจ้าไม่ชำนาญ เส้นทางก็เป็นได้คือไม่ว่าจะใช้ความพยายามสักเท่าไร รถก็ไม่ได้เป็นไปอย่างที่เราคิดเสียแล้ว รถส่าย

ไปสายมาเหมือนงูอยู่ตลอดเวลา ในที่สุดความพยายามก็สิ้นสุดลง ก็รอดได้แหกโค้ง และดิ่งลงเหวข้างทางลึกมากก่อนที่จะข้าพเจ้าจะหมดสติไปนั้น ข้าพเจ้าก็ได้รับระลึกถึง พระคาถาชินบัญชรเป็นอันดับแรก และสิ้นสุดลงในเวลานั้นในความรู้สึกของข้าพเจ้า ในขณะนั้น เหมือนกำลังฝันไปแต่ก็เหมือนครึ่งหลับครึ่งตื่น ในความสับสนและกำลัง มึนงงอยู่นั้นก็ได้มีภิกษุแก่ๆรูปหนึ่ง ท่านได้มาลูบมือของข้าพเจ้าให้ลุกขึ้นและท่านก็ได้พูดว่า "ลุกขึ้นเถอะลูก ตอนนี้ลูกปลอดภัยแล้วไม่ต้องกลัว"ข้าพเจ้ารีบลุกขึ้นและมองไปรอบๆบริเวณนั้น แต่ไม่ปรากฏว่าจะพบผู้คนหรือพระภิกษุแก่ๆเลย ทำให้ข้าพเจ้าขนลุกซู่ไปทั้งตัวและในเวลานั้นข้าพเจ้าก็ได้นึกถึงพระคาถาชินบัญชร ขึ้นมาได้ว่า ตอนที่ข้าพเจ้าจะหมดสติไป ข้าพเจ้าก็ได้นึกถึงพระคาถาชินบัญชร หลวงพ่อ พุฒอาจารย์โต (โต พรหมรังษี) ท่านคงจะมาช่วยลูกอย่างแน่แท้(ในขณะนั้นข้าพเจ้าไม่รู้ว่า หลวงพ่อพุฒอาจารย์ (โต พรหมรังษี) ท่านมีรูปลักษณะเช่นไร แต่พอเรื่องที่เกิดขึ้นกับข้าพเจ้าได้ผ่านไปแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้เห็นรูปถ่ายของท่าน ซึ่งก็เหมือนในนิมิตของข้าพเจ้าไม่มีผิดเลย)พอรู้สึกตัวอีกครั้งก็ปรากฏว่าอากาศบริเวณนั้นกำลังจะมีดมืด ไม่ทราบข้าพเจ้าได้หมดสติไปนานเท่าไร ข้าพเจ้าตรวจสอบดูสิ่งของต่างๆ ทุกอย่างอยู่ในสภาพดีพร้อมที่จะใช้งานได้ (นอกจากรถที่อยู่กันเหว)ดูตามร่างกายส่วนต่างๆ ก็อยู่ในสภาพปกติ ไม่ทราบเหมือนกันว่าข้าพเจ้าได้กระเด็นออกจากรถตั้งแต่เมื่อไร วิหุติดต่อทางบกก็ติดต่อไม่ได้เลย เพราะว่าอยู่ในเหวลึกและระยะไกลเกินข้าพเจ้าเลย อธิษฐานจิตกับหลวงพ่อพุฒอาจารย์ (โต พรหมรังษี) ว่าหากว่าท่านพอช่วยลูกจริงๆแล้วละก็ ขอให้ลูกได้พบกับหน่วยใดหน่วยหนึ่งที่ใกล้ที่สุดแล้วจะได้ติดต่อทางหน่วยต้น ตั้งกััดในความรู้สึกของข้าพเจ้าในตอนนั้น กำลังจะมีดมนหมดหนทางที่จะกลับฐานได้อย่างแน่นอน ก็เหลือเพียงหนทางเดียวเท่านั้น ก็ลองเสี่ยงดู พออธิษฐานจิตเสร็จข้าพเจ้าก็ท่องพระคาถาชินบัญชร ไปตลอดทาง ในระหว่างทางที่ข้าพเจ้ากำลังเดินลัดเลาะขึ้นเขาลงห้วยอยู่นั้น ก็คล้ายกับว่าข้าพเจ้ากำลังเดินกับเพื่อนๆ อีกตั้งหลายคน รู้สึกมีความอบอุ่นขึ้นจนทำให้ลืมเหตุการณ์ไปชั่วขณะหนึ่งและในที่สุดข้าพเจ้าก็ได้พบกับหน่วยทหารหน่วยหนึ่งที่กลับจากปฏิบัติการกิจ ผ่านมา ทำให้ข้าพเจ้าปลื้มปิติเป็นอย่างมาก ข้าพเจ้าก็ได้อาศัยทหารหน่วยนั้นกลับที่ตั่งฐานอย่างปลอดภัยนี้ถ้า

ไม่ได้อ่านภาพของพระคาถาชินบัญชรในครั้งนี้นี่ปานนี้ไม่รู้เข้าพเจ้า จะอยู่ในสภาพ
เช่นไร?”^{๕๒}

จากการสัมภาษณ์ สรพงษ์ ชาตรี ^{๕๓}ดารานักแสดงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสวด
พระคาถาชินบัญชรซึ่งกล่าวไว้ใน <http://bondsnet.dyndns.org/chinnabunchon.tx> มีดังนี้ “ก็ยัง
ไม่ค่อยได้สวดเท่าไร สวดเล็กน้อย พอเดือนเมษายน ปี ๒๕๔๑ หลวงพ่อวัดศรีสุดา บางกอก
น้อย บางขุนนนท์ ท่านก็ถามว่ายังไม่สร้างหรือ ผมบอกยังไม่ตั้งค์ซักสิ่งเดียว หลวงพ่อบอก
ว่า ถ้าลงมือตั้งค์ก็มาเอง ท่านก็เรียกช่างมาคุย ช่างบอกว่าขอ ๖๐๐,๐๐๐ บาทก่อน เอาโฟมมา
แกะเป็นรูปหลวงปู่โต ก็เลยสร้างหุ่นไว้ที่วัดศรีสุดา วันแรกเปิดตัวหลวงปู่ก็มีคนมาทำบุญ
๓๐๐,๐๐๐ กว่าบาท

คือเมื่อก่อนสวดวันละ ๑๐๐ จบ ถ้าขอพรก็จะบอกไว้ว่าถ้างานนี้สำเร็จจะถวาย
๑,๐๐๐ จบ อย่างงานโฆษณาที่ผ่านมาก็ขอพรหลวงปู่ว่าถ้าเขาให้ค่าตัว ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท ผมจะ
ถวายหลวงปู่ ๕๐๐,๐๐๐ บาทแล้วเอาไว้ใช้ส่วนตัวล้านนึง แล้วจะถวายชินบัญชร ๑,๐๐๐ จบ
โฆษณาชิ้นนี้เขาให้มา ๑,๔๐๐,๐๐๐ บาท ผมก็ถวายท่าน ๔๐๐,๐๐๐ บาท แล้วสวด ๑,๐๐๐ จบ
นั่งรถก็สวด ทำอะไรอยู่ก็สวดในใจไปเรื่อยๆ

เรื่องหลวงปู่เป็นเรื่อง ของใจ คนที่ไม่มีที่พึ่งทางใจผ่านไปผ่านมาจะไปเยี่ยมหลวง
ปู่ ดอกไม้รูปเทียนก็ฟรี เราต้องการให้เป็นการไหว้รุ่นใหม่ ห้ามจุดประทัด ห้ามตีกลองยาว
ห้ามรำถวาย ให้ทำความดีถวายดีกว่า คุณอยากทำอะไรละ เช่นวันนี้อยากดักน้ำให้แม่สักแก้ว
หนึ่ง วันนี้จะนั่งภาวนาพุทโธอยู่ในรถ วันนี้จะไม่โกรธคน วันนี้จะไม่ว่าคน วันนี้จะไม่ดบุง
ถวายหลวงปู่ ทำได้หมด ไม่ต้องไปซื้อหัวหมูมาตั้งให้แมลง วันหัวเจียวตอม พยายาม จะบอก
ว่า การทำบุญมีตั้งหลายอย่างไม่ต้องเสียเงินเลย คุณทำบุญด้วยปากก็ได้ พูดกับคนเพราะๆ
ทำบุญด้วยการให้อภัย ไม่โกรธ ไม่เกลียดคนก็ได้บุญแล้ว ไม่ต้องเสียตั้งค์ คุณสวดมนต์ก็ได้
บุญ หลวงปู่มันเดินรูดงค้อยู่ในป่า ไม่มีตั้งค์เลย ท่านอยู่ได้อย่างไร ท่านทำบุญสุดยอดของบุญ
คือการภาวนา ท่านเป็นบุญหยาบ ทำแล้วก็ต้องเกิดอีก เกิดมาก็รวย รักษาศีลก็ไม่ต้องเสียตั้งค์
ศีลอยู่กับเรา ไม่ต้องไปวัด นอกวัดก็มีศีล อยู่กับบ้านก็มีศีลได้ ทำบุญกับพ่อแม่ถือว่าทำบุญกับ
พระอรหันต์ในบ้าน ท่านสอนให้เราเดินยืนนั่งนอนกินดื่มทำพูดคิด อาจารย์ไหนก็สอนเรา

^{๕๒}เพชร พิชญ <http://bondsnet.dyndns.org/chinnabunchon.txt>

^{๕๓}<http://bondsnet.dyndns.org/chinnabunchon.tx>

อย่างนี้ไม่ได้ ยิ่งได้บุญมาก ในสมัยพระพุทธเจ้า แม้แต่พระยังเลี้ยงพ่อแม่ตาบอดได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญถือว่าเป็น ผู้มีกตัญญู ไม่ยากเลย ทำบุญ

เลิกละได้เพราะสวดคาถาชินบัญชร^{๕๕} เป็นตัวอย่างอันสงัดของการสวดพระคาถาชินบัญชร ดังนี้ “เลิกเหล้าในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา” ถือว่าเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ที่ต้องการทำให้พุทธศาสนิกชนห่างไกลจากอบายมุข โดยปัจจุบันนี้มีองค์กรเอกชนต่างๆ นำมาใช้เป็นแนวคิดในการรณรงค์ให้ลดการดื่มเหล้าซึ่งได้ผลดีเป็นอย่างมาก ที่สำคัญคือผู้ที่ปวารณาตัวเลิกเหล้าในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา สามารถเลิกเหล้าได้ต่อไปอย่างเด็ดขาด

แต่วิธีการเลิกเหล้าของคุณอาจณรงค์ ผู้บริหารบริษัทยานยนต์รายใหญ่ และยังมีธุรกิจก่อสร้างอสังหาริมทรัพย์ โครงการบ้านจัดสรร และคอนโดซึ่งมีมูลค่ามหาศาล หนุ่มนักธุรกิจใหญ่รายนี้สามารถเลิกเหล้าได้ไม่ใช่เพราะการรณรงค์ให้เลิกเหล้าในช่วงเทศกาลต่างๆ แต่เขาสามารถเลิกเหล้าได้เพราะสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร

เขาเล่าว่าเมื่อก่อนตอนเย็นหลังเลิกงานต้องออกไปรับประทานอาหารนอกบ้าน ดื่มเหล้า ดื่มไวน์แทนน้ำเปล่าเป็นประจำ เวลาผ่านไป ๕ ปี ภรรยาและแม่ก็ขอร้องให้เขาเลิกเหล้า เพราะเป็นห่วงเรื่องสุขภาพ ในเวลานั้นก็ดื่มจนเมาแล้วก็มักจะเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง แต่ก็ไม่ถึงขั้นร้ายแรงอะไร แต่คนในครอบครัวก็กลัวจะเป็นอะไรไปมากกว่านี้ ซึ่งคุณแม่ก็ขอร้องให้ลองสวดมนต์พระคาถาชินบัญชร ที่หลวงพ่อรูปหนึ่งซึ่งคุณแม่ไปเป็นลูกศิษย์อยู่ให้มา ตอนนั้นก็เริ่มสงสารคุณแม่และภรรยาที่ต้องเป็นห่วงเขาตลอดเวลา ทำให้เขาตัดสินใจเริ่มสวดมนต์

เย็นวันนั้นเขาก็เริ่มสวดมนต์ในเวลากลางคืน โดยระหว่างที่สวดอยู่เขารู้สึกว่าจิตใจสงบนิ่งมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เมื่อเขาเงยหน้าขึ้นไปมองพระพุทธรูป ในใจตอนนั้นเขารู้สึกละอายใจในสิ่งที่ตนเองทำ ทั้งที่เขากินดื่มเหล้าขาดสติทุกวัน เมื่อคิดได้เช่นนี้พอเลิกงานจากที่เคยไปเที่ยวดื่มเหล้าก็หยุดหมดทุกอย่าง เลิกงานแล้วก็ไปออกกำลังกาย พาครอบครัวไปทานข้าวนอกบ้าน เสร็จก็กลับบ้านสวดมนต์ สำหรับผลของการสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรนั้นคุณอาจณรงค์พูดไว้อย่างน่าคิดว่า

^{๕๕}ตุลา พรหมญาณ, พระคาถาชินบัญชร มหาพุทธมนต์ทรงวิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองสุวรรณภูมิ, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕ - ๗๑.

“ผมคิดว่าการสวดมนต์พระคาถาชินบัญชรช่วยละกิเลสความอยากของเราได้หมดจริงๆ วันไหนไม่ได้สวดมนต์เหมือนขาดอะไรที่เป็นมงคล การสวดมนต์ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องอย่างหนึ่ง อย่างน้อยก็ทำให้จิตใจสงบ เวลาที่ต้องออกไปเที่ยวก็หักห้ามใจได้ เมื่อไปเที่ยวหลักก็ไม่กิน บุหรี่ก็ไม่สูบ ไม่อยากทำอะไรที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรมเลย”

การสวดมนต์ให้หัวใจพระเป็นการสร้างมนต์ชีวิตไว้ประจำตัว เป็นการดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ประมาทและสร้างพลังจิต ยังความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับตนเองในการดำรงชีวิตประจำวันให้มีสติระลึกรู้อยู่เสมอ ในการที่จะประพฤติชอบในกรอบของศีลธรรม อันเป็นการนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเอง เป็นชีวิตที่มั่นคง และจักส่งผลให้เกิดความมั่นคงต่อประเทศชาติด้วย

พระคาถาชินบัญชร เป็นมนต์ที่มีผู้นิยมสวดกันแพร่หลาย แต่มีผู้วิเคราะห์ไว้ไม่มากและไม่แพร่หลาย หมายความว่า มีแต่ผู้นิยมสวด แต่ไม่ค่อยมีผู้วิเคราะห์พิจารณา หรือสนใจใคร่รู้ถึงความเป็นมา ถ้อยคำสำนวน ตลอดจนความหมายในบทพระคาถาสั้นมากแล้ว ได้ฉบับพิมพ์มาจากที่ไหนก็สวดตามนั้นไป ประโยชน์ที่แท้จริงของพระคาถาชินบัญชรไม่ใช่สวดเพื่อขลัง เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเกิดลาภผล หรือแม้แต่ “เพื่อความ เป็นสิริมงคล” อย่างที่มักพูดกัน แต่สวดด้วยปัญญา และเพื่อปัญญา

เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรจบอยู่แค่สวดและรู้คำแปล แต่ควรก้าวหน้าต่อไปด้วยการศึกษาให้เข้าใจเรื่องพระพุทธเจ้า คำสอนของพระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระสูตรพระปริตร ที่อัญเชิญมา เมื่อเข้าใจแล้วและนำสาระในคำสอนมาปฏิบัติจนได้รับผลแล้ว นั่นแหละจึงจะชื่อว่าได้อัญเชิญท่านเหล่านั้นมาประดิษฐานที่ชีวิตของเรา อย่างแท้จริง